

VETENSKAPLIG TIDSKRIFT

INNEHÅLL

UPPSATSER

Palme, Thomas, Riksdagsmännens attityder till resursfördelningen
Odén, Birgitta, Historiens plats i samhällsforskningen

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

FN:s politiska och sociala råd (ECOSOC). Av *Mats Bergquist*
Den politiska utvecklingen i Latinamerika. Av *Lars Zanderin*
Statskunskapen vid de svenska universiteterna år 1967

LITTERATURGRANSKNINGAR

Göran Hydén, Politik och samhälle i Afrika. Anm. av *Lars Rudebeck*
Göran B. Nilsson, Självstyrelsens problematik. Anm. av *Uno Westerlund*
Olof Söderberg, Replik på recension

1 1968

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

REDAKTIONSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE

Professor Pär-Erik Back, Umeå

Redaktör för avdelningen Litteraturgranskningar

Professor Carl Arvid Hessler, Uppsala

Redaktionsutskott: Redaktionssekreteraren samt
professorerna Nils Stjernquist och Håkan Strömberg, Lund

Biträdande redaktionssekreterare

Fil. lic. Lennart Lundquist, Lund

Tidskriften utkommer med fyra häften om året
och tryckes med bidrag från Statens Råd för Samhällsforskning

Prenumeration sker hos Statsvetenskaplig Tidskrifts Expedition, Lund
(Postgiro nr 27 95 65)

Prenumerationspriset för 1968 är 36 kr. Pris för enstaka häfte 12 kr.

Universitetsstuderande erhåller abonnemang till nedsatt pris
genom hänvändelse till vederbörande lärare

Expeditionens och redaktionens adress: Fack, Lund 5, tel. (046)11 99 76

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan
förbjudes

Lund i januari 1968

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

UPPSATSER

<i>Palme, Thomas</i> , Riksdagsmännens attityder till resursfördelningen	1
<i>Odén, Birgitta</i> , Historiens plats i samfundsforskningen	25

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

FN:s politiska och sociala råd (ECOSOC). Av <i>Mats Bergquist</i>	47
Den politiska utvecklingen i Latinamerika. Av <i>Lars Zanderin</i>	56
Statskunskapen vid de svenska universiteten år 1967	63

LITTERATURGRANSKNINGAR

<i>Göran Hydén</i> , Politik och samhälle i Afrika. Anm. av Lars Rudebeck	71
<i>Göran B. Nilsson</i> , Självstyrelsens problematik. Undersökningar i svensk landstingshistoria 1839—1928. Anm. av Uno Westerlund	75
<i>Olof Söderberg</i> , Replik på recension	80

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

NY FÖLJD

UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

SJUTTIOFÖRSTA ÅRGÅNGEN

(NY FÖLJD. ÅRG. 50)

1968

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION, LUND

REDAKTION
FAHLBECKSKA STIFTELSENS KOLLEGIUM
REDAKTIONSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE
PÄR-ERIK BACK

Berlingska Boktryckeriet, Lund 1968

INNEHÅLL

UPPSATSER

BJURULF, BO (tills. m. STJERNQUIST, NILS), Partisammanhållning och partisamarbete	335
BJÖRKLUND, STEFAN (kommentar), Historiens plats i samfundsforskningen ..	126
CARLSSON, CARL GUSTAF (tills. m. GUSTAFSSON, AGNE), Anciennitetsprincipen och utskottsväsendet	139
FORSBERG, STURE, Den brittiska garantin till Polen den 31 mars 1939	147
FURHOFF, LARS (tills. m. NILSSON, LENNART), Utländskt nyhetsmaterial i svenska och utländska prestigetidningar	83
GUSTAFSSON, AGNE (tills. m. CARLSSON, CARL GUSTAF), Anciennitetsprincipen och utskottsväsendet	139
HANSSON, SVANTE, Hegel och historiens slut	406
LEWIN, LEIF (kommentar), Historiens plats i samfundsforskningen	128
MOBERG, ERIK, Partimodeller och beslutsanalys — en replik	220
NILSSON, GÖRAN B. (kommentar), Historiens plats i samfundsforskningen ..	132
NILSSON, LENNART (tills. m. FURHOFF, LARS), Utländskt nyhetsmaterial i svenska och utländska prestigetidningar	83
ODÉN, BIRGITTA, Historiens plats i samfundsforskningen	25
PALME, THOMAS, Riksdagsmännens attityder till resursfördelningen	1
SAINSBURY, DIANE, A Critique of Leif Lewin's Planhushållningsdebatten ...	109
SJÖBLOM, GUNNAR, Replik på Mobergs replik	238
STJERNQUIST, NILS (tills. m. BJURULF, BO), Partisammanhållning och partisamarbete	335
STRÖMBERG, HÅKAN, Lagen och den politiska yttrandefriheten	207
TÄGIL, SVEN (kommentar), Historiens plats i samfundsforskningen	135

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

BERGQUIST, MATS, FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC)	47
HYDÉN, GÖRAN, Afrika — en litteraturöversikt	431
JÖNSSON, CHRISTER, Östeuropa — en översikt	261
KARLIN, BJÖRN, Kategorischema och metoder för kvantitativ innehållsanalys av politisk text	294
LUNDQUIST, LENNART, Valet i Belgien 1968	288
— Valet i Frankrike 1968	442

NILSSON, LARS-G., 1967 års kommunalval i Norge	183
— 1968 års folketingsval i Danmark	281
NORDENSTAM, GUNNAR, De östeuropeiska kommunistländernas aktuella för- fattningsutveckling	272
STRAND, SVEN-ERIK, Västtyska delstatsval	174
— Parlamentsvalet i Italien 1968	438
WINQVIST, KAY-VILHELM, Valet i Kanada 1968	448
ZANDERIN, LARS, Den politiska utvecklingen i Latinamerika	56
— Latinamerika — en litteraturoversikt	249
Statskunskapen vid de svenska universiteten. Av BENGT BENSON, HENRIK HER- MERÉN, CLAES-OLOF OLSSON, ANDERS FRANZÉN, STIG WINTZER	63

LITTERATURGRANSKNINGAR

ALLARD, SVEN, Ryskt utspel i Wien. Anm. av <i>Alf Aberg</i>	198
BIRCH, A. H., The British System of Government. Anm. av <i>Nils Andrén</i> ..	458
FURHOFF, LARS, Upplagespiralen. Anm. av <i>Niels Thomsen</i>	320
GRIFFITH, W. E. (ed.), Communism in Europe. Vols. 1—2. Anm. av <i>Lars</i> <i>Nord</i>	467
HENNINGS, BETH, Fyra gustavianska studier. Anm. av <i>Fredrik Lagerroth</i> ...	472
HYDÉN, GÖRAN, Politik och samhälle i Afrika. Anm. av <i>Lars Rudebeck</i>	71
LARSSON, YNGVE, På marsch mot demokratin. Från hundragradig skala till allmän rösträtt. Anm. av <i>Leif Lewin</i>	195
LINDAHL, GÖRAN G., Almond's funktionella kategorier. Ett replikskifte	201
LOEWENSTEIN, K., Staatsrecht und Staatspraxis von Grossbritannien. Anm. av <i>Nils Andrén</i>	458
NILSSON, GÖRAN B., Självstyrelsens problematik. Undersökningar i svensk landstingshistoria 1839—1928. Anm. av <i>Uno Westertund</i>	75
Polish Association of Political Sciences: Polish Round Table Yearbook 1967. Anm. av <i>Lars Rudebeck</i>	329
RUDEBECK, LARS, Almond's funktionella kategorier. Ett replikskifte	201
— Party and People. A Study of Political Change in Tunisia. Anm. av <i>Krister Wahlbäck</i>	298
— Genmäle till Krister Wahlbäck	314
STANKIEWICZ, W. J., Crisis in British Government. Anm. av <i>Nils Andrén</i> ..	458
SÖDERBERG, OLOF, Replik på recension	80
WAHLBÄCK, KRISTER, Replik till Rudebeck	318
ÅKERMAN, SUNE, Skattereformen 1810. Anm. av <i>Rune Hedman</i>	190

RIKSDAGSMÄNNENS ATTITYDER TILL RESURSFÖRDELNINGEN

AV CIVILEKONOM THOMAS PALME, STOCKHOLM

1. Bakgrund

Myndigheterna har ett stort inflytande över hela det svenska samhället.¹ Vid utövandet av detta inflytande måste de ha medvetna eller omedvetna mål för sin verksamhet. De flesta praktiska beslut som fattas av regering, riksdag, landsting, fullmäktigeförsamlingar och förvaltningstjänstemän utgör indirekta bidrag till formuleringen av myndigheternas mål. Beslutsfattarna grundar sina beslut i hög grad på sina åsikter. För att förstå myndigheternas mål är det därför värdefullt att undersöka beslutsfattarnas grundläggande åsikter eller attityder.

Denna undersökning är ett försök att genom direkta intervjuer studera beslutsfattarnas attityder och därmed öka kunskapen om myndigheternas mål och politik.²

Myndigheternas inflytande över samhället utövas framförallt vid fördelningen av samhällets resurser.

- mellan olika samhällsområden (= olika typer av varor och tjänster)
- mellan olika grupper av människor
- mellan nuvarande och framtida generationer.

Denna undersökning gäller myndigheternas mål ifråga om fördelningen av samhällsresurserna på olika stora samhällsområden (i undersökningen: sjukvård, åldrvård, forskning, undervisning, u-hjälp, transporter, bostäder, fritidssektorn, konsumtionsvaror).

Myndigheternas inflytande över fördelningen av resurserna mellan dessa

¹ Med »myndigheterna» och »beslutsfattarna» menas här samtliga beslutsfattare inom den offentliga sektorn exempelvis riksdagsmän, regeringsledamöter, fullmäktigaledamöter, landstingsmän och förvaltningstjänstemän.

² Undersökningen utfördes i april—maj 1967 som en trebetysuppsats inom professor Thomas Thorburns sektion för förvaltningsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Uppsatsens fullständiga titel är: Riksdagsmäns attityder i maj 1967 till förändringar i fördelningen av samhällets resurser på vissa stora samhällsområden.

områden är klar. Resursfördelningen till och inom den offentliga sektorn regleras helt. Resursfördelningen inom den privata sektorn regleras direkt och indirekt genom åtgärder som påverkar konsumtionsförhållanden, produktionsförhållanden och priser och därmed också mängden av producerade och konsumerade varor och tjänster. Exempel på sådana åtgärder är: tullar och andra handelsregleringar, punktskatter och avgifter, lagar och förordningar om produktionsförhållanden, distributionsförhållanden och produktutformning, subventioner, långivning, kapital- och kreditmarknadskontroll, utbildning och omskolning, produktion av substitut och komplementvaror.

Det finns teoretiska möjligheter att minska myndigheternas inflytande över resursfördelningen genom att minska den offentliga sektorn, genom att upphöra med vissa av ovanstående åtgärder och genom att försöka göra andra åtgärder neutrala i förhållande till resursfördelningen. Men det går inte att helt eliminera myndigheternas inflytande över resursfördelningen. Denna undersökning utgår dessutom från det nuvarande läget med starkt reglerad resursfördelning.

Undersökningen gäller bara riksdagsmännens attityder till denna resursfördelning. Riksdagsmännen är visserligen bara en av de grupper av beslutsfattare som påverkar myndigheternas mål, men riksdagsmännen är speciellt viktiga, eftersom det är riksdagens sammansättning som avgör regeringens och förvaltningens politik i stort.

2. Hypoteser och syften

Utgångspunkten är två allmänna hypoteser:

- att* riksdagsmännen har attityder till vilka förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på stora samhällsområden.
- att* det finns samband mellan egenskaper hos riksdagsmännen och deras attityder till vilka förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på stora samhällsområden.

Syftet med undersökningen är:

- att* beskriva metoderna för och resultatet av intervjuundersökningen av riksdagsmännens attityder till vilka förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på vissa stora samhällsområden,
- att* formulera preciserade hypoteser om riksdagsmännens attityder till vilka förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på vissa stora samhällsområden,
- att* formulera preciserade och riktade hypoteser om samband mellan vissa egenskaper hos riksdagsmännen och deras attityder till vilka föränd-

ringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på vissa stora samhällsområden,
att pröva de allmänna hypoteserna ovan.

Undersökningen är således i huvudsak en explorativ studie. Såvitt känt har undersökningar av detta slag aldrig tidigare utförts i Sverige. Karakteren av explorativ studie har gjort att inga preciserade hypoteser har kunnat uppställas innan undersökningsresultaten var kända.

3. Arbetsgången

Mätningarna i denna undersökning skall ge ett mått på riksdagsmännens attityder till de förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på 10 stora samhällsområden under den närmaste 5-årsperioden. Måttstock har varit det frågeformulär som återges i bilaga 1. De 10 samhällsområdena jämförs alltså med varandra parvis i 45 frågor, och i varje fråga får riksdagsmännen ange vilket av de två samhällsområdena som de anser bör öka relativt mest under den närmaste 5-årsperioden. I varje fråga finns det också möjlighet att svara »oförändrat», dvs. att samhällsområdena bör öka relativt lika mycket. Vid bearbetningen får varje samhällsområde 2 poäng för vunnit val och 1 poäng för oavgjort val, vilket ger mellan 0 och 18 poäng. Antalet poäng är ett mått på attityderna. Samhällsområdenas rangordning (med samhällsområdet med högsta poängen först och samhällsområdet med lägsta poängen sist) är det primära. Attityden till ett visst samhällsområde antas vara:

att detta samhällsområde bör få en relativt större del av samhällets totala resurser än de samhällsområden som har lägre rang,

att detta samhällsområde bör få en relativt mindre del av samhällets totala resurser än de samhällsområden som har högre rang.

Vid undersökningen utvaldes 77 av riksdagens 384 ledamöter slumpmässigt. Dessa 77 erhöll ett inledningsbrev och kontaktades sedan antingen per telefon eller direkt på riksdagen under plenum. Alla intervjuer utom en ägde rum på riksdagshuset, i allmänhet under pågående plenum. Efter en allmän inledning fick riksdagsmännen själva läsa igenom och besvara frågeformuläret under min ledning. Intervjuerna varade mellan 15 och 30 minuter. Intervjuerna ägde rum mellan den 28/4 och 20/5 1967.

Av urvalet på 77 riksdagsmän genomfördes intervjuer med 71. Bortfallet var alltså 6 riksdagsmän. 3 riksdagsmän var sjukskrivna. 3 riksdagsmän vägrade att medverka. Deras motiveringar var följande: en riksdagsman hänvisade till dåliga erfarenheter från tidigare undersökningar, en riksdagsman (ett statsråd) ansåg att statsråden var solidariska med varandra inte bara ifråga om politiska ställningstaganden utan också i fråga

om grundläggande värderingar (Obs! att två andra statsråd deltog), en riksdagsman i ledande ställning inom ett oppositionsparti ansåg det lämpligare att uttrycka sina värderingar i praktiska beslut än vid intervjuundersökningar.

I undersökningen jämförs riksdagsmännens attityder med vissa egenskaper hos riksdagsmännen. Egenskaperna är partitillhörighet, medlemskap i riksdagens kristna grupp, akademisk examen, löntagarorganisationsbakgrund (styrelsemedlemskap i fackförening eller fackorganisation av löntagartyp), kommunalpolitisk bakgrund (medlemskap i fullmäktige eller landsting), storstadsbo (storstockholm, storgöteborg och stormalmö), norrlänning, ålder, antal bevistade riksdagar, förtroendeställning (medlemskap i riksdagsgruppens förtroenderåd eller i partistyrelsen) och årsinkomst (statligt taxerad 1965).

Sambanden mellan attityderna och egenskaperna mäts med Pearsons korrelationskoefficient. För större delen av egenskaperna finns bara två värden där 1 betecknar innehav av egenskapen och 0 betecknar att riksdagsmannen inte innehar egenskapen. Vissa egenskaper kan anta flera värden, t.ex. ålder.

Slutligen har en speciell mätning utförts beträffande partiernas avstånd från varandra. En redogörelse för denna mätmetod finns vid avsnittet om samband mellan partitillhörighet och attityder.

Mätningarnas validitet och reliabilitet är svår att fastställa. Vid genomförandet av undersökningen har jag hela tiden strävat efter att minska de olika felkällornas inverkan. Frågeformuläret frågar mycket direkt efter den egenskap som mätes och mätningen har därför en omedelbart upplevd validitet.

Attitydmätningarna ger en nollpunktsskala mellan 0 och 18 för attityden till varje samhällsområde. Den höga precisionen är skenbar eftersom de intervjuade bara fått ange i vilken riktning en förändring bör ske och inte hur stor den bör vara. Därför är rangordningen det centrala. Men eftersom allä förändringar i resursfördelningen i praktiken sker långsamt och successivt ger poängen ändå en viss föreställning om avstånden mellan attityderna till de olika samhällsområdena. Poängvärdena ger definitivt mer information än enbart rangordningen och har därför använts vid bearbetningen. Men slutsatserna får aldrig gå längre i precision än den ursprungliga attitydmätningen.

4. Beskrivning och analys av mätresultaten

4.1 *Hela urvalets attityder*

Medelvärdena för hela urvalets attitydpoäng kan beskrivas med nedanstående tabell. Samhällsområdets beteckning står mitt för områdets medel-

värdespoäng. Standardavvikelse för poängen för de olika samhällsområdena står efter områdenas beteckning.

Medelvärdespoäng (med en decimal)	Samhällsområde	Standardavvikelse (med en decimal)
12,9	åldringsvård	3,0
12,6	forskning	2,8
11,9	sjukvård	2,6
11,3	bostäder	3,3
11,0	u-hjälp	4,5
10,9	undervisning	3,0
7,9	transporter	3,4
4,3	nöjen-kultur	2,8
4,2	försvar	4,2
3,1	konsumtionsvaror	2,0

Jag önskar på grundval av poängen för urvalet formulera en hypotes om samtliga riksdagsmäns attityder. Hypotesen bör vara formulerad som en rangordning. Områden med mycket liten poängskillnad för urvalet bör ha samma rang i hypotesen. För att uppställa hypotesen krävs därför en regel för hur stor differensen mellan poängen för två samhällsområden skall vara för att de skall få olika rang. Det är svårt att finna någon formellt godtagbar metod för att komma fram till denna differens. Jag har därför rätt godtyckligt valt att sätta gränsen vid 0,65 poäng. Med denna gränsen erhålls en enkel rangordning med 6 ranger. Rent allmänt förefaller dock undersökningens representativitet vara tillräckligt god för att motivera gränsen 0,65 poäng. Av det slumpmässiga urvalet på 77 riksdagsmän deltog 71 eller 92,2 %. Dessa 71 riksdagsmän utgör 18,5 % av hela riksdagen.

Med gränsen 0,65 poäng erhålls följande preciserade hypotes för riksdagsmännens attityder till förändringar i fördelningen av samhällets resurser på de 10 valda områdena.

1. Åldringsvård, forskning 2. Sjukvård 3. Bostäder, u-hjälp, undervisning 4. Transporter 5. Nöjen-kultur, försvar 6. Konsumtionsvaror

Det vore intressant att jämföra dessa attityder med den verkliga tendensen i resursfördelningens förändringar. Tyvärr är det dock svårt eller omöjligt att erhålla vederhäftiga siffror för denna tendens.

I den grafiska bilden ovan är det också intressant att notera att två av samhällsområdena har markant högre standardavvikelse än de övriga; u-hjälp och försvar tycks vara de mest omstridda i fråga om resurstilldelningen. Området konsumtionsvaror, som ju i denna undersökning har en begränsad innebörd, har däremot markant låg standardavvikelse, enighet tycks vara stor om att konsumtionsvarusektorn bör stå tillbaka.

4.2 *Sambanden mellan attityder och egenskaper*

Varje egenskap behandlas för sig. Vid varje egenskap anges följande:

- a) Egenskapens benämning.
- b) Antal riksdagsmän i urvalet med egenskapen resp. utan egenskapen. Detta betecknas »gruppstorlek». (Egenskaper som är heltalsvariabler [t.ex. ålder] saknar sådana grupper.)
- c) Korrelationskoefficienterna för sambanden mellan attitydpoängen för de olika samhällsområdena och egenskapen. Det samhällsområde som har det starkaste positiva sambandet med egenskaperna står först och det område som har det starkaste negativa sambandet står sist.
- d) Korrelationer med andra egenskaper. Här görs ingen orsaksanalys. De samband som påvisas behöver naturligtvis inte vara orsakssamband utan kan bero på en »tredje faktor» som påverkar både den undersökta attityden och den undersökta egenskapen. (Om medlemmar i kristna gruppen vill satsa mer på försvar kan ju detta bero på att medlemmarna i kristna gruppen till stor del är borgerliga.) De högsta positiva och negativa korrelationerna med andra egenskaper anges dock för att göra en primitiv orsaksanalys möjlig för läsaren. Endast korrelationer högre än $+0,30$ och lägre än $-0,30$ är medtagna. Det finns möjligheter att använda vägda korrelationskoefficienter där hänsyn tagits till en eller flera andra egenskapers inverkan. Men osäkerheten torde bli mycket stor.
- e) Preciserade och riktade hypoteser. Korrelationskoefficienterna gör det möjligt att uppställa ett mycket stort antal hypoteser för samband mellan attityder och egenskaper för hela riksdagen. Hypoteserna bör vara enkla och inte alltför precisa eftersom korrelationskoefficienternas höga precision är skenbar. Jag använder därför följande huvudtyper av hypoteser:

positivt samband mellan attityd och egenskap
ringa samband mellan attityd och egenskap
negativt samband mellan attityd och egenskap.

Ringa samband innebär att korrelationen är nära 0.

Det förefaller rimligt att vid höga positiva eller negativa korrelationer i urvalet uppställa hypotesen positivt eller negativt samband för hela riksdagen, och att vid mycket låga korrelationer uppställa hypotesen ringa samband. När korrelationen för urvalet ligger inom de två områdena mellan dessa »höga» och »mycket låga» korrelationer kan knappast en hypotes av någon av de tre huvudtyperna uppställas. I stället kan »negativa» hypoteser formuleras dvs. hypoteser av endera av de två typerna:

ej negativt samband = ringa eller positivt samband mellan attityd och egen-
skap

ej positivt samband = ringa eller negativt samband mellan attityd och egen-
skap

De senare beteckningarna har valts i den följande texten.

Följande gränser har ganska godtyckligt valts för uppställande av hypoteserna:

+1,0— +0,3 positivt samband
+0,3— +0,1 ringa eller positivt samband
+0,1— -0,1 ringa samband
-0,1— -0,3 ringa eller negativt samband
-0,3— -1,0 negativt samband.

Gränsvärdena har förts till gruppen med starkare samband.

Det skulle vara möjligt att i viss mån formalisera valet av gränser genom att undersöka konfidensintervall för korrelationskoefficienterna. Konfidensintervallen skulle ge en föreställning om de väntade korrelationerna för hela riksdagen. Men det går inte att komma ifrån godtycklighet vid valet av gränserna vare sig gränserna dras vid urvalets korrelationskoefficienter eller vid nedre gränsen av ett konfidensintervall. Det är dessutom tveksamt om det finns någon formellt godtagbar metod att beräkna konfidensintervallen i detta speciella fall.

Med de ovanstående gränserna kan en hypotes uppställas för varje korrelation i beskrivningen. Men för att undersökningen skall bli meningsfull måste antalet uppställda preciserade och riktade hypoteser vara relativt litet. Undersökningen är nämligen ett led i en kedja av allt mer preciserade hypoteser och slutsatser. Undersökningen förutsätter ett följande led med intensivt studium och prövning av ett mindre antal hypoteser. Ett urval av de möjliga hypoteserna måste alltså ske.

Detta urval måste ske efter hur intressanta hypoteserna är. Att enbart ta med mycket höga samband vore fel, eftersom låga samband kan vara intressanta där höga samband var väntade.

Med den ovanstående terminologin torde följande hypoteser vara intressanta:

- a) alla hypoteser om positivt samband,
- b) hypoteser om ringa eller positivt samband där man väntat sig negativt eller direkt positivt samband,
- c) hypoteser om ringa samband där man väntat sig positivt eller negativt samband,
- d) hypoteser om ringa eller negativt samband där man väntat sig positivt eller direkt negativt samband,
- e) alla hypoteser om negativt samband.

Det intressanta är att upptäcka nya samband och att bekräfta, förkasta eller modifiera gamla.

För hypoteser av grupperna a och e behövs inget urval utan alla sådana hypoteser som gränsvärdena tillåter är medtagna.

För urvalet av hypoteser tillhörande grupperna b, c och d måste hänsyn tas till vilka samband man väntat sig. Av dessa hypoteser finns ett personligt förslag medtaget. Jag har tagit med de hypoteser där jag väntat mig positivt eller negativt samband och de hypoteser där positivt eller negativt samband har förefallit mig möjligt eller rimligt.

För sambanden mellan varje attityd och varje egenskap finns alltså 3 olika huvudtyper: negativt, positivt och ringa samband. Antalet teoretiskt möjliga hypoteser är då $3 \times 10 \times 15 = 450$. Hypoteser av typerna a, c och e utesluter de två andra huvudtyperna. Hypoteser av typerna b och d utesluter bara en av de tre huvudtyperna. När ingen hypotes uppställts har alltså alla tre huvudtyperna uteslutits. Min urvalsmetod har lett till att av de 450 tänkbara hypoteserna har 338 uteslutits. Av de uppställda hypoteserna är 12 av typerna a och e.

Det kan invändas att denna urvalsmetod innebär att jag trots allt har preciserade hypoteser som jag testar. Detta är inte helt riktigt. Själva karaktären av explorativ studie gör att jag inte insåg nödvändigheten av ett subjektivt urval av hypoteser från början. Dessutom uppställs ju hypoteserna ändå helt på grundval av undersökningsresultaten. Medtagna hypoteser är helt enkelt ett personligt förslag för fortsatta undersökningar.

4.2.1 *Partitillhörighet*

Denna egenskap måste delas upp i delegenskaper eftersom inte alla fem partierna kan placeras in på samma skala. Vänsterparti-kommunisterna är för få för att kunna bilda en egen grupp. Följande 5 par av delegenskaper har valts: högerman — ej högerman, centerpartist — ej centerpartist, folk-

partist — ej folkpartist, socialdemokrat — ej socialdemokrat, borgerlig (3 partier) — socialist (2 partier). Ett sjätte avsnitt behandlar parvisa korrelationer mellan 2 partier.

4.2.1.1 *Egenskap:*

Gruppstorlek:

Högerman	Ej högerman
17	54

Korrelationer med attityderna:

Försvar	+0,77	Konsumtionsvaror	—0,05
Aldringsvård	+0,17	Forskning	—0,11
Sjukvård	+0,11	Undervisning	—0,23
Transporter	+0,08	U-hjälp	—0,37
Nöjen-kultur	+0,03	Bostäder	—0,50

Korrelationer med andra egenskaper:

Kristna gruppen	+0,43	Storstadsbo	+0,34
Akademisk examen	+0,43	Kommunalpolitisk bakgrund	—0,32

Hypoteser:

Positivt samband mellan att vara högerman och attityden till försvar.

Ringa samband mellan att vara högerman och attityden till nöjen-kultur och konsumtionsvaror.

Ringa eller negativt samband mellan att vara högerman och attityden till forskning och undervisning.

Negativt samband mellan att vara högerman och attityden till u-hjälp och bostäder.

4.2.1.2 *Egenskap:*

Gruppstorlek:

Centerpartist	Ej centerpartist
8	63

Korrelationer med attityderna:

Transporter	+0,34	Bostäder	—0,07
Forskning	+0,13	Nöjen-kultur	—0,07
U-hjälp	+0,03	Aldringsvård	—0,10
Undervisning	+0,02	Sjukvård	—0,12
Konsumtionsvaror	0,00	Försvar	—0,16

Korrelationer med andra egenskaper:

Inga

Hypoteser:

Positivt samband mellan att vara centerpartist och attityden till transporter.

Ringa samband mellan att vara centerpartist och attityden till u-hjälp, bostäder och nöjen-kultur.

Ringa eller negativt samband mellan att vara centerpartist och attityden till åldringsvård och sjukvård.

4.2.1.3 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Folkpartist	Ej folkpartist
10	61

Korrelationer med attityderna:

U-hjälp	+0,21	Sjukvård	—0,05
Forskning	+0,10	Försvar	—0,07
Bostäder	+0,07	Transporter	—0,08
Undervisning	+0,01	Åldringsvård	—0,12
Konsumtionsvaror	—0,01	Nöjen-kultur	—0,14

Korrelationer med andra egenskaper:

Inga

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan att vara folkpartist och attityden till u-hjälp.

Ringa samband mellan att vara folkpartist och attityden till undervisning, konsumtionsvaror och försvar.

Ringa eller negativt samband mellan att vara folkpartist och attityden till nöjen-kultur.

Anmärkning: Det är naturligt att de båda mittpartierna har relativt låga korrelationer eftersom de jämförs med en heterogen grupp, sammansatt av bl.a. de båda yttre partierna, vilka tenderar att jämna ut varandra.

4.2.1.4 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Socialdemokrat	Ej socialdemokrat
32	39

Korrelationer med attityderna:

Bostäder	+0,38	Forskning	+0,03
Undervisning	+0,21	Nöjen-kultur	+0,01
Åldringsvård	+0,05	Konsumtionsvaror	—0,06
U-hjälp	+0,05	Transporter	—0,18
Sjukvård	+0,03	Försvar	—0,40

Korrelationer med andra egenskaper:

Antal bevistade riksdagar	+0,31
Löntagarorganisationsbakgrund	+0,30
Storstadsbo	—0,36
Medlemskap i kristna gruppen	—0,53

Hypoteser:

Positivt samband mellan att vara socialdemokrat och attityden till bostäder.

Ringa eller positivt samband mellan att vara socialdemokrat och attityden till undervisning.

Ringa samband mellan att vara socialdemokrat och attityden till åldringsvård, u-hjälp, sjukvård, forskning, nöjen-kultur och konsumtionsvaror.

Negativt samband mellan att vara socialdemokrat och attityden till försvar.

4.2.1.5 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Borgerlig	Socialist
35	36

Korrelationer med attityderna:

Positiva korrelationer med borgerlig med B framför och positiva korrelationer med socialist med S framför.

Försvar	B+0,51	Konsumtionsvaror	S+0,05
Transporter	B+0,23	Nöjen-kultur	S+0,12
Forskning	B+0,06	U-hjälp	S+0,15
Åldringsvård	0,00	Undervisning	S+0,18
Sjukvård	S+0,02	Bostäder	S+0,43

Korrelationer med andra egenskaper:

Medlemskap i kristna gruppen	B+0,60
Akademisk examen	B+0,35
Löntagarorganisationsbakgrund	S+0,33

Hypoteser:

Positivt samband mellan att vara borgerlig och attityden till försvar.

Ringa samband mellan att vara borgerlig eller socialist och attityden till åldringsvård, sjukvård, konsumtionsvaror och forskning.

Ringa eller positivt samband mellan att vara socialist och attityden till nöjen-kultur, u-hjälp och undervisning.

Positivt samband mellan att vara socialist och attityden till bostäder.

4.2.1.6 *Parvisa korrelationer*

Parvisa korrelationer är korrelationen mellan attitydpoängen och tillhörigheten till ettdera av två partier. Urvalet reduceras alltså här till att omfatta endast riksdagsmännen från två partier. Vid varje tabell anges urvalets storlek efter partibeteckningarna. Positiva korrelationer med de olika partierna betecknas med bokstäverna H, Cp, Fp och S framför siffrorna.

Högerman — centerpartist (25)		Högerman — folkpartist (27)	
Försvar	H + 0,76	Försvar	H + 0,70
Åldringsvård.	H + 0,28	Åldringsvård	H + 0,31
Sjukvård	H + 0,22	Nöjen-kultur	H + 0,19
Nöjen-kultur	H + 0,11	Transporter	H + 0,18
Konsumtionsvaror	Cp + 0,04	Sjukvård	H + 0,18
Undervisning	Cp + 0,22	Konsumtionsvaror	Fp + 0,03
Forskning	Cp + 0,24	Forskning	Fp + 0,18
U-hjälp	Cp + 0,33	Undervisning	Fp + 0,19
Transporter	Cp + 0,34	Bostäder	Fp + 0,49
Bostäder	Cp + 0,34	U-hjälp	Fp + 0,50
Centerpartist — folkpartist (18)		Högerman — socialdemokrat (49)	
Transporter	Cp + 0,56	Försvar	H + 0,80
Nöjen-kultur	Cp + 0,11	Transporter	H + 0,17
Forskning	Cp + 0,08	Åldringsvård	H + 0,11
Undervisning	Cp + 0,02	Sjukvård	H + 0,07
Konsumtionsvaror	Cp + 0,01	Nöjen-kultur	H + 0,02
Åldringsvård	0,00	Konsumtionsvaror	S + 0,01
Sjukvård	Fp + 0,11	Forskning	S + 0,10
Försvar	Fp + 0,22	Undervisning	S + 0,31
Bostäder	Fp + 0,24	U-hjälp	S + 0,33
U-hjälp	Fp + 0,28	Bostäder	S + 0,57
Centerpartist — socialdemokrat (40)		Folkpartist — socialdemokrat (42)	
Transporter	Cp + 0,45	U-hjälp	Fp + 0,22
Forskning	Cp + 0,15	Försvar	Fp + 0,21
Konsumtionsvaror	Cp + 0,03	Forskning	Fp + 0,10
Försvar	Cp + 0,01	Konsumtionsvaror	Fp + 0,02
U-hjälp	Cp + 0,01	Transporter	S + 0,01

Undervisning	S+0,08	Sjukvård	S+0,07
Nöjen-kultur	S+0,09	Undervisning	S+0,09
Aldringsvård	S+0,12	Bostäder	S+0,13
Sjukvård	S+0,14	Aldringsvård	S+0,14
Bostäder	S+0,29	Nöjen-kultur	S+0,17

Osäkerheten blir här något större och jag har därför avstått från att uppställa hypoteser. Men dessa korrelationer kan användas för att analysera det relativa avståndet mellan partierna i fråga om attityderna i denna undersökning.

Följande metod används. Låga korrelationer mellan attityderna och tillhörigheten till ettdera av två partier tyder på att partierna har relativt lika attityder. Höga negativa eller positiva korrelationer tyder på att partierna har mycket olika attityder (i tabellerna ovan har de egentligen negativa attityderna omskrivits till motsvarande positiva). Avståndet mellan två partier i fråga om attityderna till alla samhällsområdena kan uträknas genom att korrelationskoefficienterna för sambanden mellan attityderna och tillhörigheten till ettdera av två partier kvadreras, kvadraterna summeras och kvadratroten dras ur summan. Resultatet blir ett grovt mått på det relativa avståndet mellan de två partierna.

Resultaten illustreras grafiskt genom skissen på nästa sida. I denna skiss är alla avstånd mellan två partier approximativt proportionella mot de erhållna avståndsmåtten. Det går inte att rita en tvådimensionell bild där alla proportioner är riktiga. De angivna avståndssiffror som finns på varje linje hör till den tredimensionella figur som skulle behövas för en korrekt återgivning av relativa partiavstånden.

Vid approximeringen har följande regler tillämpats:

- satisfieringsmålet att vid jämförelse mellan två partiavstånd skall alltid det rätta vara kortare (måttan utjämnade till närmaste 0,05-tal),
- optimeringsmålet att minimera maximum av det relativa felet hos relativa avståndsskillnaden mellan två partier; målet har inte helt uppfyllts.

I intet fall är felet i partiavstånden större än 20 % av avståndsmåtten. Men observera att målet inte varit att minimera detta fel.

I skissen är dessutom alla parvisa korrelationer på 0,3 (med en decimal) eller högre inritade för att ge en föreställning om vilka attityder som skiljer sig mest mellan de olika partiparen. En positiv korrelation med ett parti står intill partibeteckningen för detta parti.

Observera att denna analys bygger på små populationer och skenbar precision vilket gör den mycket approximativ. Skissen kan inte göra anspråk på att vara representativ för hela riksdagen. Observera dessutom att avstånden mellan partierna bara gäller attityderna i den fråga som

undersökts. Men en grafisk bild inbjuder till en översiktlig syn och intrycket av denna bild torde därför ganska väl motsvara den partipolitiska verkligheten i denna fördelningsfråga.

4.2.2 *Egenskap:*

Gruppstorlek:

Medlem i kristna gruppen	Ej medlem
21	50

Korrelationer med attityderna:

Försvar	+0,37	U-hjälp	—0,05
Transporter	+0,23	Åldringsvård	—0,13
Sjukvård	+0,10	Undervisning	—0,16
Konsumtionsvaror	+0,05	Forskning	—0,23
Nöjen-kultur	—0,03	Bostäder	—0,26

Korrelationer med andra egenskaper:

Borgerlig	+0,60	Socialdemokrat	—0,53
Högerman	+0,43	Socialist	—0,60

Hypoteser:

Positivt samband mellan medlemskap i kristna gruppen och attityden till försvar.

Ringa samband mellan medlemskap i kristna gruppen och attityden till konsumtionsvaror, nöjen-kultur och u-hjälp.

Ringa eller negativt samband mellan medlemskap i kristna gruppen och attityden till åldringsvård.

4.2.3 *Egenskap:*

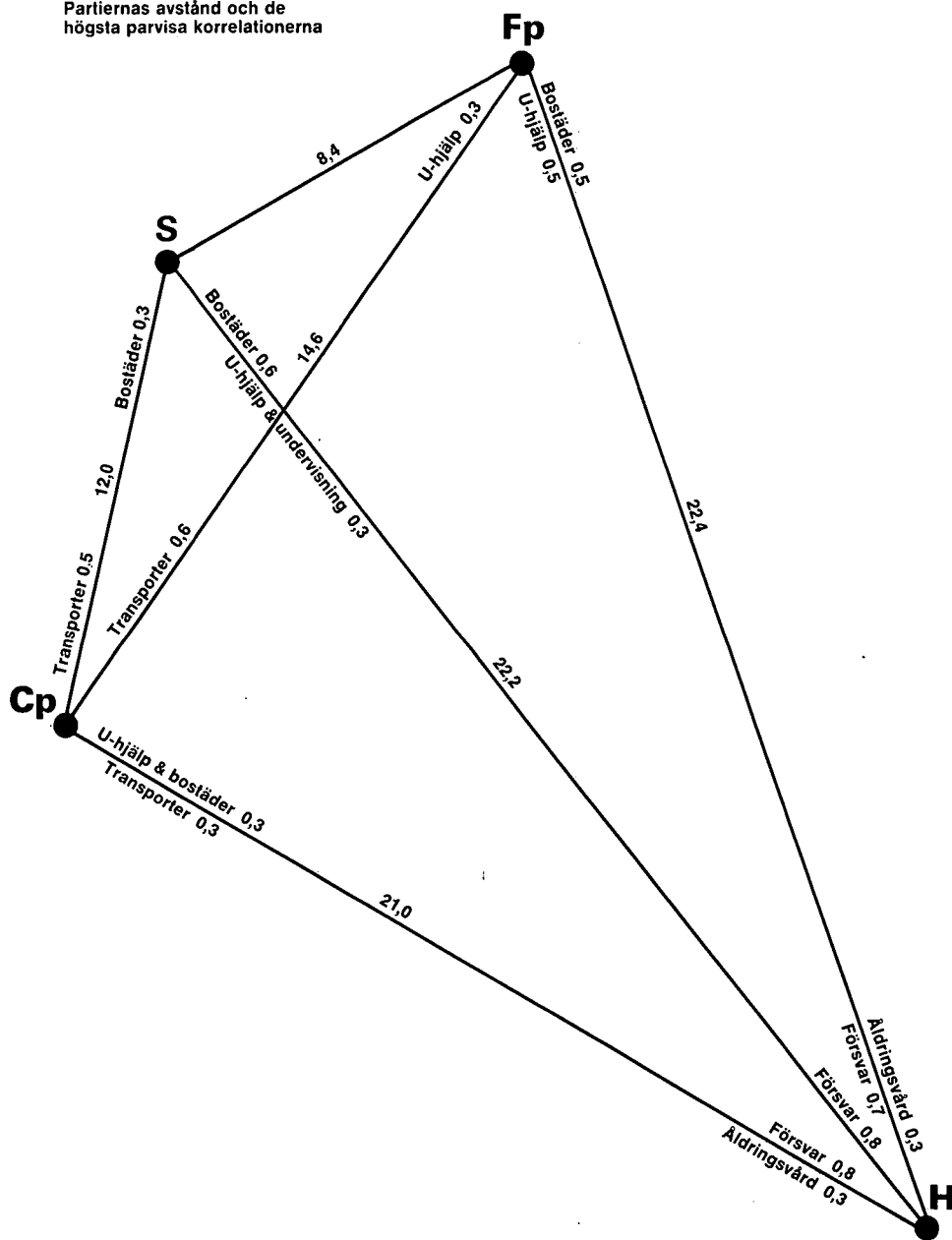
Gruppstorlek:

Akademisk examen	Ej akademisk examen
18	53

Korrelationer med attityder:

Försvar	+0,44	Transporter	—0,03
Undervisning	+0,20	Åldringsvård	—0,14
Forskning	+0,13	Konsumtionsvaror	—0,20
Nöjen-kultur	+0,01	Bostäder	—0,21
Sjukvård	—0,03	U-hjälp	—0,24

Partiernas avstånd och de högsta parvisa korrelationerna

Korrelationer med andra egenskaper:

Högerman	+0,43	Socialist	—0,33
Arsinkomst	+0,34	Kommunalpolitisk bakgrund	—0,41
Borgerlig	+0,33		

Hypoteser:

Positivt samband mellan akademisk examen och attityden till försvar.

Ringa eller positivt samband mellan akademisk examen och attityden till undervisning och forskning.

Ringa samband mellan akademisk examen och attityden till nöjen-kultur.

Ringa eller negativt samband mellan akademisk examen och attityden till u-hjälp.

4.2.4 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Löntagarorganisationsbakgrund	Ej denna bakgrund
37	34

Korrelationer med attityderna:

Bostäder	+0,16	Transporter	+0,01
Nöjen-kultur	+0,12	Åldringsvård	—0,01
Sjukvård	+0,12	Undervisning	—0,08
U-hjälp	+0,08	Forskning	—0,10
Konsumtionsvaror	+0,03	Försvar	—0,25

Korrelationer med andra egenskaper:

Socialist	+0,35	Borgerlig	—0,35
Socialdemokrat	+0,30		

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan löntagarorganisationsbakgrund och attityden till bostäder.

Ringa samband mellan löntagarorganisationsbakgrund och attityden till u-hjälp och undervisning.

Ringa eller negativt samband mellan löntagarorganisationsbakgrund och attityden till försvar.

4.2.5 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Kommunalpolitisk bakgrund	Ej denna bakgrund
63	8

Korrelationer med attityderna:

Konsumtionsvaror	+0,31	Åldringvård	+0,04
Bostäder	+0,24	Undervisning	+0,01
Forskning	+0,11	Nöjen-kultur	-0,03
Transporter	+0,10	Sjukvård	-0,20
U-hjälp	+0,08	Försvar	-0,47

Korrelationer med andra egenskaper:

Högerman	-0,32	Storstadsbo	-0,44
Akademisk utbildning	-0,41		

Hypoteser:

Positivt samband mellan kommunalpolitisk bakgrund och attityden till konsumtionsvaror.

Ringa eller positivt samband mellan kommunalpolitisk bakgrund och attityden till bostäder.

Ringa samband mellan kommunalpolitisk bakgrund och attityden till transporter, åldringvård och undervisning.

Ringa eller negativt samband mellan kommunalpolitisk bakgrund och attityden till sjukvård.

Negativt samband mellan kommunalpolitisk bakgrund och attityden till försvar.

4.2.6 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Storstadsbo	Ej storstadsbo
22	49

Korrelationer med attityderna:

Försvar	+0,43	Forskning	-0,06
Nöjen-kultur	+0,07	Bostäder	-0,07
Sjukvård	+0,05	Transporter	-0,09
Konsumtionsvaror	-0,03	Undervisning	-0,14
Åldringvård	-0,05	U-hjälp	-0,18

Korrelationer med andra egenskaper:

Högerman	+0,34	Kommunalpolitisk bakgrund	-0,44
Socialdemokrat	-0,36		

Hypoteser:

Positivt samband mellan att vara storstadsbo och attityden till försvar.

Ringa samband mellan att vara storstadsbo och attityden till nöjen-kultur, konsumtionsvaror, bostäder och transporter.

4.2.7 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Norrlänning	Ej norrlänning
10	61

Korrelationer med attityderna:

Undervisning	+0,21	Nöjen-kultur	—0,08
Forskning	+0,16	Sjukvård	—0,11
Transporter	+0,12	Försvar	—0,12
U-hjälp	+0,12	Åldringsvård	—0,13
Konsumtionsvaror	—0,03	Bostäder	—0,17

Korrelationer med andra egenskaper:

Inga

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan att vara norrlänning och attityden till transporter.

Ringa eller negativt samband mellan att vara norrlänning och attityden till bostäder.

4.2.8 *Egenskap:*

Ålder (heltalsvariabel)

Korrelationer med attityderna:

Bostäder	+0,22	Konsumtionsvaror	—0,04
Forskning	+0,13	Transporter	—0,08
Åldringsvård	+0,12	Undervisning	—0,08
Försvar	+0,06	Nöjen-kultur	—0,11
Sjukvård	0,00	U-hjälp	—0,18

Korrelationer med andra egenskaper:

Antal bevistade riksdagar +0,56

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan ålder och attityden till bostäder och åldringsvård.

Ringa samband mellan ålder och attityden till sjukvård och undervisning.

Ringa eller negativt samband mellan ålder och attityden till u-hjälp.

4.2.9 *Egenskap:*

Antal bevistade riksdagar (heltalsvariabel)

Korrelationer med attityderna:

Bostäder	+0,20	Undervisning	—0,02
Forskning	+0,13	Åldringvård	—0,05
Transporter	+0,06	Nöjen-kultur	—0,06
Konsumtionsvaror	+0,02	U-hjälp	—0,09
Försvar	0,00	Sjukvård	—0,18

Korrelationer med andra egenskaper:

Alder	+0,56	Förtroendeställning	+0,33
Årsinkomst	+0,39	Socialdemokrat	+0,31

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan antal bevistade riksdagar och attityden till forskning.

Ringa samband mellan antal bevistade riksdagar och attityden till försvar, åldringvård och u-hjälp.

4.2.10 *Egenskap:**Gruppstorlek:*

Förtroendeställning	Ej förtroendeställning
24	47

Korrelationer med attityderna:

Nöjen-kultur	+0,16	Konsumtionsvaror	0,00
U-hjälp	+0,15	Försvar	—0,05
Bostäder	+0,14	Transporter	—0,10
Undervisning	+0,04	Sjukvård	—0,11
Forskning	+0,02	Åldringvård	—0,29

Korrelationer med andra egenskaper:

Antal bevistade riksdagar	+0,33
---------------------------	-------

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan förtroendeställning och attityden till nöjen-kultur och u-hjälp.

Ringa samband mellan förtroendeställning och attityden till forskning och försvar.

4.2.11 *Egenskap:*

Årsinkomst (heltalsvariabel)

Korrelationer med attityderna:

Försvar	+0,21	Bostäder	—0,03
Forskning	+0,13	Nöjen-kultur	—0,04
Transporter	+0,09	Sjukvård	—0,15
Undervisning	+0,08	Åldringsvård	—0,17
Konsumtionsvaror	+0,07	U-hjälp	—0,18

Korrelationer med andra egenskaper:

Antal bevistade riksdagar	+0,39	Akademisk examen	+0,34
---------------------------	-------	------------------	-------

Hypoteser:

Ringa eller positivt samband mellan årsinkomst och attityden till försvar.

Ringa samband mellan årsinkomst och attityden till undervisning, konsumtionsvaror, bostäder och nöjen-kultur.

Ringa eller negativt samband mellan årsinkomst och attityden till u-hjälp.

5. *Prövning av de allmänna hypoteserna*

Den första allmänna hypotesen var, att riksdagsmännen har attityder till vilka förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på stora samhällsområden.

I denna undersökning har riksdagsmännen tillfrågats just om dessa värderingar. Ingen har vägrat svar på frågorna med den motiveringen att de inte har värderingar om dessa förändringar. Två riksdagsmän var dock tveksamma med motiveringen att de föredrog ett samhälle där konsumenterna själva bestämde resursfördelningen. Ytterligare några var tveksamma inför några av de parvisa jämförelserna därför att de tyckte de två samhällsområdena var svåra att jämföra. Beskrivningen av undersökningsresultaten har visat att differentierade åsikter existerar. En hypotes har kunnat uppställas med en rangordning i 6 ranger av de 10 samhällsområdena.

Den första allmänna hypotesen är styrkt

Den andra allmänna hypotesen var, att det finns samband mellan egenskaper hos riksdagsmännen och deras attityder till vilka förändringar som bör ske i fördelningen av samhällets totala resurser på stora samhällsområden.

I denna undersökning har sambanden mellan egenskaper och attityder undersökts. Undersökningen har visat att det finns ett mindre antal var

för sig starka samband mellan attityder och egenskaper. Men som helhet måste konstateras att sambanden är svaga. Egenskapen partitillhörighet förefaller vara den egenskap som inverkar mest. Det verkar troligt att de undersökta attityderna till stor del beror på andra faktorer än de undersökta egenskaperna.

Eftersom det ändå gått att fastställa ett antal samband är *den andra allmänna hypotesen styrkt*.

Bilaga 1. Frågeformuläret

Kommunalpolitisk bakgrund	ja ☐	nej ☐
Löntagarorganisationsbakgrund	ja ☐	nej ☐
Akademisk examen	ja ☐	nej ☐

Samhällets *totala* resurser kan fördelas på ett mycket stort antal olika sätt. För närvarande existerar en viss fördelning. Vi vill veta vilka förändringar Ni önskar i denna fördelning.

I varje fråga ber vi Er att bara jämföra fördelningen av resurser mellan två områden av samhället. Olika områden av samhällslivet ställs alltså parvis mot varandra och det gäller hela tiden valet mellan två områden i taget. Vi vill veta *om* och *hur* Ni vill förändra den *relativa* fördelningen av samhällets resurser mellan dessa två områden under den närmaste 5-årsperioden. Vid varje fråga kan Ni välja mellan tre olika svar: relativt större satsning på det ena området, relativt större satsning på det andra området eller en oförändrad relativ satsning på de två områdena.

Observera framförallt följande:

- Det gäller samhällets totala resurser inte bara den offentliga sektorns.
- Det gäller de reella resurserna vilket innebär att rena inkomstomfördelningar inte är med.
- Förändringar av fördelningen av samhällsresurser mellan två områden kan ske vid ett tillfälle eller successivt under en 5-årsperiod.
- Vi vill veta Er personliga åsikt om resursfördelningen. Vi är alltså inte intresserade av partiernas ställningstaganden.

Följande områden förekommer i frågorna. För varje område anger vi här en närmare definition.

Sjukvård:

Statens, landstingens och kommunernas utgifter för hälso- och sjukvård. Företagens utgifter för hälso- och sjukvård. Enskildas utgifter för medicin, sjukvårdsartiklar, läkar- och tandläkarbesök m.m.

Men *inte* forskningen på sjukhusen, inte åldringsvård och inte utbetalade sjukförsäkringar eftersom de är inkomstomfördelningar.

Aldringsvård:

Statens, landstingens och kommunernas utgifter för särskild omvårdnad av åldringar såsom ålderdomshem, bostadsförbättringsverksamhet, social hemhjälp.

Men *inte* hem för långvarigt sjuka (hör till sjukvård) och inte pensionerna som är inkomstomfördelningar.

Forskning:

Statens, landstingens och kommunernas utgifter för forskning inom universitet och högskolor, sjukhus, särskilda forskningsanstalter etc. Företagens och enskildas utgifter för forskning.

Men *inte* företagens och enskildas utgifter för direkt produktutveckling.

Undervisning:

Statens, landstingens och kommunernas alla utgifter för undervisning, undervisningslokaler och undervisningsmaterial m.m. Företagens och enskildas utgifter för undervisning av andra.

Men *inte* studiebidrag som är inkomstomfördelningar.

Försvar:

Statens försvarsutgifter.

Men *inte* ren försvarsforskning som hör till forskningen.

U-hjälp:

Statens tekniska, humanitära och finansiella bistånd till utvecklingsländerna. Nordiska afrikainstitutet. Organisationers och enskildas utgifter för u-hjälp (missionen, Röda korset, insamlingar etc.).

Transporter:

Statens, landstingens och kommunernas utgifter för vägar, gator, hamnar, flygplatser, järnvägar, fordon, personresor och varutransporter m.m. Företagens och enskildas utgifter för fordon, resor och transporter.

Men *inte* rena nöjes- och turistresor som ingår under nöjen-kultur.

Bostäder:

Statens, landstingens och kommunernas utgifter för planering, byggande och underhåll av bostäder. Företagens och enskildas utgifter för planering, byggande och underhåll av bostäder. Enskildas utgifter för bostadshyra, insatser, belysning, värme m.m.

Nöjen-kultur:

Statens, landstingens och kommunernas utgifter för kultur, radio-TV, fritidsanläggningar, idrottsanläggningar etc. Företagens utgifter för fritidsanordningar

m.m. Enskildas utgifter för alla slags nöjen och kultur såsom nöjesböcker, radio-TV-apparater, teater, bio, offentliga tillställningar, fritidsstugor, turistresor, idrott m.m.

Konsumtionsvaror:

Enskildas utgifter för livsmedel, sprit och vin, tobak, beklädnad, möbler, hus-hållsinventarier m.m.

Frågor

Varje fråga består av en ruta för vardera av två samhällsområden och en ruta för »oförändrad». Om Ni vill ha en relativt större satsning på ett av områdena skall Ni sätta ett streck i rutan för detta område, vill Ni ha en oförändrad relativ satsning på de två områdena skall Ni sätta ett streck i rutan för »oförändrad».

1. Sjukvård	☐	Nöjen-kultur	☐	Oförändrad	☐
2. Försvar	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
3. Nöjen-kultur	☐	Undervisning	☐	Oförändrad	☐
4. Nöjen-kultur	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
5. Bostäder	☐	Nöjen-kultur	☐	Oförändrad	☐
6. Åldringsvård	☐	Nöjen-kultur	☐	Oförändrad	☐
7. Sjukvård	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
8. Sjukvård	☐	Bostäder	☐	Oförändrad	☐
9. Försvar	☐	Transporter	☐	Oförändrad	☐
10. Konsumtionsvaror	☐	Sjukvård	☐	Oförändrad	☐
11. Bostäder	☐	Försvar	☐	Oförändrad	☐
12. Bostäder	☐	Konsumtionsvaror	☐	Oförändrad	☐
13. Sjukvård	☐	Transporter	☐	Oförändrad	☐
14. Konsumtionsvaror	☐	Transporter	☐	Oförändrad	☐
15. Konsumtionsvaror	☐	Försvar	☐	Oförändrad	☐
16. Sjukvård	☐	Försvar	☐	Oförändrad	☐
17. Bostäder	☐	Åldringsvård	☐	Oförändrad	☐
18. Undervisning	☐	Konsumtionsvaror	☐	Oförändrad	☐
19. Nöjen-kultur	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
20. Åldringsvård	☐	Transporter	☐	Oförändrad	☐
21. Åldringsvård	☐	Konsumtionsvaror	☐	Oförändrad	☐
22. Bostäder	☐	Undervisning	☐	Oförändrad	☐
23. Transporter	☐	Nöjen-kultur	☐	Oförändrad	☐
24. Konsumtionsvaror	☐	Nöjen-kultur	☐	Oförändrad	☐
25. Transporter	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
26. Bostäder	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
27. Försvar	☐	Undervisning	☐	Oförändrad	☐
28. Transporter	☐	Undervisning	☐	Oförändrad	☐
29. Åldringsvård	☐	Undervisning	☐	Oförändrad	☐
30. Undervisning	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐

31. Undervisning	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
32. Konsumtionsvaror	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
33. U-hjälp	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
34. Konsumtionsvaror	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
35. Forskning	☐	Åldringvård	☐	Oförändrad	☐
36. Transporter	☐	Forskning	☐	Oförändrad	☐
37. Åldringvård	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
38. Försvar	☐	Nöjen-kultur	☐	Oförändrad	☐
39. Åldringvård	☐	Försvar	☐	Oförändrad	☐
40. Undervisning	☐	Sjukvård	☐	Oförändrad	☐
41. Åldringvård	☐	Sjukvård	☐	Oförändrad	☐
42. Bostäder	☐	Transporter	☐	Oförändrad	☐
43. Försvar	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
44. Bostäder	☐	U-hjälp	☐	Oförändrad	☐
45. U-hjälp	☐	Sjukvård	☐	Oförändrad	☐

HISTORIENS PLATS I SAMFUNDSFORSKNINGEN

Ett diskussionsinlägg

AV PROFESSOR BIRGITTA ODÉN, LUND

Under ovanstående paroll möttes Nordens historiker i juni 1966 till en metodkonferens på Voksenåsen utanför Oslo. Rubriken ansågs på några håll kontroversiell på gränsen till det provokativa: historikerna skulle genom att diskutera detta tema göra anspråk på att vara samhällsforskare.

När jag nu gör ett diskussionsinlägg under samma rubrik, beträder jag alltså farlig mark.¹ Men jag gör det klart medveten om att just den omständigheten, att ämnet är kontroversiellt, fordrar ett ställningstagande även av historiker. Voksenåsenkonferensen ledde aldrig fram till något sådant ställningstagande. Sivert Langholm — gärna i elden när frågor av den här typen debatteras — påpekade under konferensens sista möte, att någon debatt om ämnet inte förekommit; långt mindre kunde deltagarna lämna Voksenåsen med en känsla av att ha fått ett svar på den uppställda frågan. Ett ställt problem, som inte får sin lösning, efterlämnar gärna en känsla av irritation och det är denna irritation som föranlett mig att försöka taga ställning till problemet. Detta har känts så mycket angelägnare som Nils Herlitz nyligen i denna tidskrift belyst gränsproblemen mellan statskunskap och statsrätt.²

Ytterligare ett vill jag ha sagt redan inledningsvis: någon entydig och slutgiltig lösning försöker jag naturligtvis inte att presentera — om nu någon sådan finns. I stället vill jag lägga fram en personlig, gärna en preliminär syn på hela detta frågekomplex. Naturligtvis gör jag inte anspråk på att vara ett språkrör för den samlade historievetenskapen. Meningarna torde i just denna fråga vara mycket delade. Artikeln syftar till att *väcka* debatt, inte till att göra fortsatt debatt onödig.

Eftersom jag inte är teoretiker utan praktiker, måste mitt ställningstagande bli färgat av detta: av den utövande historikerns erfarenheter men också brist på filosofisk skolning och av den praktiskt arbetande forskarhandledarens önskemål och förhoppning för den framtida forskningssituationen.

¹ Uppsatsen är en något utvidgad version av ett föredrag, hållet i Historiska föreningen i Göteborg våren 1967.

² StvT 1966: 5.

1

På universitetsplanet går en fakultetsgräns mellan humaniora och samhällsvetenskap. En institutionaliserad gräns separerar således historia från samhällsforskning och ökar riskerna för bristande kontakter. Detta gäller inte bara Sverige utan också de övriga nordiska länderna och de flesta andra länder inom den västliga kulturkretsen. Historiens plats är på universitetsplanet klar och entydig: historia står utanför samhällsvetenskaperna, utanför den magiska cirkel, som för närvarande har en så stark positiv värdering på olika håll i vårt samhälle. Så till vida är saken höjd över all diskussion. Och när historiker ändå envisas med att diskutera den, uppfattas detta lätt — inte minst innanför cirkeln — som ett försök att tränga innanför gränserna, ett försök att driva forskningspolitik.

Så är det nu inte. Diskussionen gäller inte forskningspengar, tjänster och good-will hos statsmakterna utan något för forskningen mera väsentligt: mål och metoder för den forskning, som kallas historia och som bedrivs inom olika discipliner.

Hur skiljer sig då historia från samhällsvetenskaperna, när det gäller forskningsområdet?

Det finns en känd definition »History is past politics», men den definitionen är uppenbart för snäv. Historia är mycket mer. Det är förfluten ekonomi, förfluten socialt liv, förfluten kultur, förfluten religion, förfluten mänsklig psykologisk hållning. Kort sagt: historia är samhällsvetenskap, studerad längs en tidsaxel. Samhällsvetenskap skulle analogt kunna definieras som historia, studerad som ett aktualitetsproblem och ett prognosproblem. Men tiden får inte bli en järnridå mellan samhällsvetenskap och historia — den historiska forskningen måste få gå fram till gårdagen och samhällsforskarna måste få gå tillbaka i tiden, när detta behövs för att lösa ställda problem. Detta sker också. Det har skett och bör ske, trots att vi här uppenbart har fått en konfliktzon, som skulle kunna kallas det gemensamma objektets risker. Men riskerna för konkurrens om samma objekt borde kunna elimineras genom det sakliga intresset för det gemensamma problemets nödvändiga lösning. I själva verket borde det gemensamma forskningsobjektet erbjuda en utmärkt bas för ett fruktbart samarbete.

De samhällsvetenskaper historikerna möter är starkt differentierade: i statskunskap, sociologi, psykologi, nationalekonomi, företagsekonomi — för att nämna de viktigaste. Det är då naturligt att också ämnet historia genomgår en differentiering, en specialisering, som motsvarar de samhällsvetenskapliga särdisciplinerna. Vi har redan ekonomisk historia — jag bortser här från den logiska anomalin, att detta historiska ämne ensamt är placerat bland samhällsvetenskaperna³ — men vi borde få politisk historia, social

³ Se dock vidare nedan s. 42 om den kunskapsteoretiska motiveringen för detta.

historia, företagshistoria⁴ och psykologisk historia⁵ som självständiga discipliner på samma sätt som vi borde få samhällsvetenskapliga ämnen av typen idéanalys, konstteori, socialantropologi och musikteori som samhällsvetenskapliga pendanger till idéhistoria, konsthistoria, arkeologi och musikhistoria.⁶ Samhällsvetenskaperna skulle motsvaras av korresponderande historievetenskaper.⁷ Naturligtvis är detta en utopi — ur statsfinansiell synpunkt sett — men det hindrar inte, att vi inom ramen för de ämnen som existerar målmedvetet kan göra en differentiering i en historisk och en samhällsvetenskaplig aspekt på ett gemensamt ämnesområde.⁸

Önskan om en starkare differentiering av historieämnet i sakligt motiverade specialiteter föder givetvis en motfråga: vad blir det av det integrerade ämnet historia, det som med Ingvar Anderssons vackra definition rymmer »alla krafterns spel». Skall det få allt snävare gränser och vara utestängt från kontakt med de specialiserade grenarna? Accepterar vi den tanken, skulle en ytterligare specialisering leda till att ämnet historia upphörde som självständigt ämne. Nyligen har en representant för ett specialiserat ämne i en introduktionsbok uttalat: »Det behövs icke något ämne 'historia' som i sig skulle sammanfatta alla de historiska vetenskaperna. Det behövs icke något ämne 'samhällskunskap' som sammanfattning av de samhällsvetenskapliga ämnena. Dessa syntetiska ämnen existerar som allmänna idéer men de har icke någon mening i det konkreta vetenskapliga arbetet.»⁹

Detta förefaller mig vara en klar felbedömning av modern forsknings aktuella läge. Forskningens huvudproblem i dag är inte, hur vi skall uppnå specialisering — den utvecklingen är självklar och går sin egen väg i kraft

⁴ Jfr här den förnämliga utvecklingen av Entrepreneurial History, som skett vid Harvard.

⁵ Här avses givetvis inte psykologihistoria som en lärdomshistorisk disciplin utan studiet av förändringar av mänskliga psykologiska attityder längs tidsaxeln. Genren är svår att angripa och har föga uppmärksammats men exempel finns. Se t.ex. R. Mandrou, *Introduction à la France moderne* (1961). Inom nordiskt forskningsområde synes mig den mest genomförda undersökningen av denna typ vara Pentti Renvall, *Suomalainen 1500- luvun ihminen oikenskatsumustensa valossa* (1949), där 1500-talsmänniskornas psykologiska attityd i förhållande till lagen och rätten analyseras.

⁶ De traditionellt yrkesutbildande fakulteterna — teologiska och juridiska — är självfallet systematiskt differentierade. De systematiska ämnena har sedan en svagt differentierad historisk korrespondens — religionshistoria, kyrkohistoria, rättshistoria. För de medicinska och naturvetenskapliga fakulteternas del är de historiska, korresponderande ämnena av självklara skäl obehövlige och tenderar — om de finns — åt vetenskapshistoria.

⁷ Likartade synpunkter framlägges av P. Renvall, *Den moderna historieforskningens principer*, s. 15 (1965).

⁸ Vad dessa »aspekter» innebär behandlas i avsnitt 2.

⁹ D. Hannerberg, *Att studera kulturgeografi* (1962). Citatet är utnyttjat av O. Bjurling, *Att studera ekonomisk och social historia* (1967).

av inre nödvändighet, då forskningsmetodiken blir allt mer specialiserad och svåråtkomlig för den enskilde forskaren. Problemet är i stället hur vi skall uppnå en lika nödvändig integration mellan de specialiserade grenarna.¹⁰

Historia — i universitetsämnets mening — har i Sverige haft den otacksamma uppgiften att bevara en integrerande funktion inom de allt mera differentierade historievetenskaperna. I Frankrike — för att nämna ett lysande exempel — är det ekonom-historiker som F. Braudel och Marc Bloch som svarat för historievetenskapernas integration.¹¹ Jag tror, att en sådan integrerande uppgift i längden skall visa sig vara lika nödvändig för de historiska vetenskapernas fortsatta utveckling som den aktuella specialiseringen.

Det måste emellertid understrykas, att en integrerande funktion självfallet inte innebär ett förmyndarskap. Däremot skulle den kunna innebära en fruktbar styrning mot gemensamt planerad forskning, en styrning som inom modern vetenskapsteori framstår som allt mer angelägen.¹² Styrningen skulle kunna innebära, att ett ämne »allmän historievetenskap» skulle kunna bli ett diskussionscentrum för metodfrågor och en programcentral för forskningsprojektering mellan de historiska vetenskaperna.

När det gäller den integrerande funktionen inom en ämnesgrupp kan man peka på analogier inom andra fakulteter. Det finns visserligen inget ämne över de specialiserade medicinska disciplinerna, men det finns ett integrerat ämne med gammal hävd, intern medicin, som försöker bibehålla enheten och utnyttjar de specialiserande ämnernas resultat. Inom teologin har praktisk teologi fyllt samma funktion av integrerande ämne utan anspråk på förmyndarskap. I andra fakulteter känns behovet av ett sådant ämne mycket påtagligt. Kraven på tjänster i allmän språkvetenskap och allmän rättslära är universitetens uttryck för behovet av integration. När det gäller samhällsvetenskap är det närmast befogat att vända på problemet och fråga: varför känns det inte för *detta* område väsentligt, att få ett samordnande ämne? När lanceras i Sverige tanken på allmän samhälls-

¹⁰ Behovet av integration har särskilt understrukits av professor Håkan Törnebohm — dock som motivering för andra önskemål än dem som framförts här. Se t.ex. citat hos *Törnebohm-Marc-Wogau*, Promemoria om filosofiämnenas och vetenskapsteoriens ställning (stencil 1967).

¹¹ Braudels och Blochs arbeten är alltför välkända för att behöva redovisas. Programmatiskt uttalas integrationens betydelse i *Marc Blochs* posthuma *Apologie pour l'histoire* (1952). Historikerkretsen kring tidskriften »Annales» för denna tradition vidare.

¹² I Törnebohms modell för forskning avgör »styrorganet» vad som verkar fruktbart att syssla med. Samtidigt bör en integrerande funktion kunna underlätta »handelsutbytet» mellan forskare från olika områden när det gäller metoder, begreppsapparat, information. *H. Törnebohm*, Några synpunkter på vetenskaplig forskning. Protokoll fört vid sammanträde med Nordiska sommaruniversitetets krets i Lund (1967).

vetenskap som en integrerad vetenskap med uppgift att styra specialdisciplinernas forskning i sådan riktning, att samarbetet blir maximalt givande? Det finns tecken som tyder på att behovet finns också här. Inom ämnet sociologi konverterar en rad specialgrenar inom andra samhällsvetenskaper. Ämnet är ännu ungt, men bär inom sig fröet till en integrerande funktion. Klarast kommer detta till uttryck inom amerikansk sociologi, där Talcott Parsons företräder denna forskningstradition. Men tendensen framträder också i Norge, där Institutt for samfunnsforskning fått en starkt sociologisk inriktning.

Som en sammanfattning av förhållandet mellan historia och samhällsvetenskap på det universitetspolitiska planet skulle jag således vilja säga, att det inte finns en självklar gräns — t.ex. en gräns i tiden — mellan historiens och samhällsvetenskapens forskningsområden, mellan objekten för forskningen. Den skillnad som hittills diskuterats är en relativ skillnad: historikerna sysslar *företrädesvis* med fenomen efter en tidsskala, samhällsvetarna *företrädesvis* med en forskning, där den kronologiska dimensionen är upphävd till förmån för den korrologiska och strukturella. Självfallet kan inte denna skillnad göras till en absolut gräns, när forskningsobjekten i övrigt är likartade.

Den samhällsvetenskapliga differentieringen bör motsvaras av en historievetenskaplig. Över hela linjen bör skapas en naturlig korrespondens mellan två ämnen av den typ, som vi hittills är mest förtrogna med, när det gäller nationalekonomi, korresponderande med ekonomisk historia. Interaktionen mellan de korresponderande sakområdena, t.ex. statskunskap — politisk historia, sociologi — socialhistoria, borde vara självklar till följd av det gemensamma sakområdet. Skillnaden ligger väsentligen inom målsättningen för forskningen.¹³ Interaktionen mellan de historiska vetenskaperna inbördes — liksom mellan de samhällsvetenskapliga inbördes — borde likaledes vara självklar genom en gemensam målsättning för differentierade sakområden. Integrationen och styrningen skulle underlättas genom skapandet av ett integrerande ämne för varje huvudgrupp, allmän historievetenskap resp. allmän samhällsvetenskap.

2

Om gränsen mellan historia och samhällskunskap således inte huvudsakligen ligger på forskningsobjektets område, så måste den frågan ställas, om det föreligger metodiska skillnader mellan historia och samhällsvetenskap. Det finns så mycket större anledning att ställa den frågan som det ofta framhålls, att vetenskaper definieras av sina forskningsmetoder, ej av sina forskningsområden eller sina forskningsmål.

¹³ Se vidare nedan s. 36.

Under de två sista åren har förhållandet mellan historia och statskunskap fått speciell aktualitet i Sverige genom uttalanden från samhällsvetenskapligt håll. Våren 1965 recenserade statskunskapsdocenten Olof Ruin Krister Wahlbäcks avhandling om Finlandsfrågan i svensk politik, framlagd inom ämnet statskunskap.¹⁴ Ruin gav sin recension den expressiva titeln »Mellan statskunskap och historia». Ruin påpekar, att Wahlbäck »kämt sig dragen till den uppläggnings och de metoder, som med största framgång utvecklats inom historievetenskaperna», men visat rädsla för »nya, samhällsvetenskapligt präglade grepp.» Skillnaden mellan den historiska och den samhällsvetenskapliga inställningen så som Ruin ser den kan sammanfattas på följande sätt. Historiens »beprövade» metoder anges vara en i kronologisk ordning gjord skildring eller rekapitulering av ett händelseförlopp. En stark känsla för det engångsartade är utmärkande.

I motsats till dessa metoder står statsvetenskapens »moderna», systematiska synsätt med inriktning på att inordna fakta i kategorier och att arbeta med schematiseringar och modeller. Mot historikernas deskription av mångfalden står samhällsvetenskapernas strävan efter det typiska och det generella.

Ruin framställning präglas av en positiv syn på historisk forskning. Där- emot kommer en emotionellt negativ underström i dagen, när Ruin avslutningsvis framhåller, att man (som statsvetenskapsman) »ofta kan bli irriterad över den aura av mystik som många historiker omger det vi kallar källkritik med och att man kan tycka, att många historiker försöker göra anspråk på att ensamma förstå all meningsfull hantering och användning av skriftliga källor». Tydligt är problemet mer kontroversiellt än vad som är nyttigt för ett fruktbart samarbete. Och emotionerna finns inte enbart på statsvetenskapligt håll. Självfallet utlöser halvt dolda värderingar av typen »beprövad» historievetenskaplig metod och »traditionell» historia contra »modern» statskunskap och »nya» samhällsvetenskapligt präglade metoder en viss irritation bland historiker, som inte känner sig fångna i traditionella metoder utan tvärtom menar, att även historisk forskning är stadd i omdaning.

Ruin syn på historiens mål och metoder är inte bara en svensk tankegång. Den återkommer ofta i amerikanska och brittiska arbeten, skrivna av samhällsvetare. Jag citerar en av många, Oxfordforskaren D. E. Butler. Historiker — från stenåldersforskare till samtids-historiker — är enade av sina arbetens deskriptiva natur och av de väsentligen preliminära slutsatserna. En historiker arbetar med att se och pröva, beskriva och förklara, iakttaga och använda sunt förnuft — allt utan att göra anspråk på vetenskaplig precision och logisk skärpa. Materialet sållas enbart genom forskar-

¹⁴ Statsvetenskaplig tidskrift 1965: 1.

rens eget omdöme och det personliga och subjektiva spelar en framträdande roll i sättet att dra slutsatser.¹⁵

Något uttalande motsvarande Ruins från sociologiskt håll har så vitt jag vet inte gjorts i Sverige, men i Norge har Johan Galtung diskuterat problemet.¹⁶ Galtung uppfattar historia som en idiografisk vetenskap, vars singulära kunskap måste omskrivas till generella implikationer, om den skall kunna utnyttjas för de målinriktade studier, som är fredsforskningens huvuduppgift.¹⁷ Hans värdering av den historiska forskningen är genomgående positiv.

Det är emellertid tveksamt, om fredsforskningens företrädare kan kallas representativa för sociologerna, när det gäller attityder till historievetenskaperna. Det ligger i fredsforskningens natur att acceptera historisk forskning.¹⁸ Bland andra sociologer har det däremot ofta funnits en negativ attityd till historia. Då T. C. Cochran på Romkongressen 1955 behandlade temat »History and the Social Sciences», skildrade han de amerikanska sociologernas uppfattning av historiker i ordalag som avsåg att visa, att sociologerna uppfattade historikerna negativt — som ateoretiska faktasamlare utan metodiska intressen.¹⁹ Inställningen var således likartad den som framträder inom de politiska vetenskaperna.

Tesen om den beskrivande och subjektive historikern har uppenbarligen vuxit fram i en anglosaxisk forskningsmiljö. Detta är nödvändigt att minnas. Generaliseringen är myntad på en historisk forskning, som även för moderna nordiska historiker ofta nog ter sig just litterärt beskrivande och subjektiv. Frågan blir då, om den samhällsvetenskapliga uppfattningen av vårt ämne verkligen stämmer med dagens nordiska forskning och om de framhävda distinktionerna mellan historia och samhällsvetenskap är korrekta. Härvid gäller det att skilja mellan forskningsresultaten sådana de föreligger och de uttalanden om forskningens normer som görs — och som till äventyrs kommer att avsättas i morgondagens forskningsresultat, för dagen under arbete på slutna institutioner.

Det finns några begrepp, som ständigt återkommer i debatten om historiker och samhällsvetare och som i första hand bör prövas för att fastställa, om det föreligger en metodisk skillnad mellan historievetenskaperna och samhällsvetenskaperna. De begrepp jag åsyftar är följande, fördelade på historia och samhällsvetenskap.

¹⁵ D. E. Butler, *The Study of Political Behaviour* (1958).

¹⁶ Om fredsforskning. *Tidsskrift för samfunnsforskning* 1966: 2/3. Sedan föredraget hölls, har jag också, och med utbyte, haft tillfälle att använda J. Galtung, *The Social Sciences: an Essay on Polarization and Integration* (stencil) samt *dens.*, *Theory and Methods of Social Research* (1967).

¹⁷ Jfr här S. Langholm, *Historikern som fredsforsker*. *Scandia*, 32: 2, 1966.

¹⁸ Se nedan s. 45.

¹⁹ *Relazioni del X Congresso Internazionale di Scienze Storiche*. I. 1955.

<i>historievvetenskaper</i>	<i>samhällsvetenskaper</i>
diakron	synkron
deskriptiv	analyserande
kronologisk	systematisk
händelsebeskrivande	funktionell
	strukturell
individualiserande	generaliserande
idiografisk	nomotetisk

Begreppen är ibland kopplade som motsatspar, ibland mera fritt motställda. Jag skall försöka pröva dessa begrepp på aktuell forskning inom modern historia.

Motsatsparet *diakron* och *synkron* utsäger, att undersökningen lägges antingen längs med eller tvärs över tidsaxeln.²⁰ En diakron undersökning innebär vanligen en koncentration i rummet, medan den synkrona vidgar den rumsliga sfären. Det är uppenbart, att detta begreppspar inte kan användas för att skilja historia från samhällsforskning. Visserligen är modern historisk forskning ofta diakron, men detta gäller ibland även modern samhällsvetenskap. Diakron historia har dessutom ofta synkrona element. Erik Lönnroth disputerade på en avhandling om Kalmarunionens gradvis förändring efter en tidsaxel och Lars-Arne Norborg följde utvecklingen av Vadstena-klostrets administration och ekonomi under 200 år.²¹ Men undersökningarna stannade icke vid detta. Lönnroths idéhistoriska analys svälde redan i inledningskapitalet ut till en synkron analys av samtidens internationella idévärld och Norborgs avhandling gav upphov till en synkron debatt om ödegårdsproblemet under senmedeltiden.²² Rent synkron historisk forskning är sällsyntare, men exempel finns. Ett sådant är Sture Bolins forskning över medeltidens myntväsen.²³ Ändå är denna forskning klart historisk i den meningen, att alla de studerade fenomenen sättes in i ett bestämt och avslutat tidssammanhang.

Då man uppfattar historia som *deskriptiv* och samhällsvetenskap som *analyserande* (egentligen explikativ), menar man att samhällsvetenskap i motsats till historia framträder med en mera genomförd analys av olika faktorer i avsikt att prestera en förklaring.²⁴ Mot detta ställs gärna historiens

²⁰ Det är viktigt att inse att detta motsatspar avser metodisk inställning, inte *ämnesområdets* begränsning sådant detta betecknas ovan s. 29.

²¹ E. Lönnroth, Sverige och Kalmarunionen (1934). L. A. Norborg, Storföretaget Vadstena kloster (1958).

²² Ødegårder og ny bosetning i de nordiske land i senmiddelalderen (1964).

²³ Bolins arbeten föreligger endast i manuskript.

²⁴ Då historiker talar om analys, avser de ofta tolkningen av materialet, ej analys av relationerna mellan fakta. Se härom *Torstendahl*, a.a., s. 179—180.

beskrivning, där en explicit förklaring fått vika för en vagare förståelse. Någon markerad gräns kan dock knappast föreligga i detta avseende. Även modern samhällsvetenskap behöver deskriptiva moment, innan analysen kan fullföljas. I modern historisk forskning finns ett markerat drag av analys, av vilja till förklaring och hypotesprövning. Ett utmärkt exempel utgör Rolf Torstendahls avhandling, där analysen är långt mera energiskt genomförd än i de flesta idéhistoriska undersökningar, även om de skrivits inom en samhällsvetenskaplig disciplin.²⁵ Möjligen skulle man kunna säga, att historikerna — av redovisningskonventionella skäl — inte alltid redovisar denna del av sitt »laboratoriearbete» med lika stor iver som de redovisar den källkritiska analysen. En större öppenhet och medvetenhet i detta avseende skulle vara en fördel för historikerna, eftersom deras förklaringar då skulle framträda som mindre beroende av vad samhällsvetare gärna uppfattar som ett subjektivt och omedvetet val av faktorer.²⁶ Dessutom skulle det underlätta en fruktbar debatt om alternativa förklaringar.

Då samhällsvetenskapen karakteriseras som *systematisk* i motsats till den *kronologiska* metod, som är historiens riktmärke, avser man sannolikt den omständigheten, att historikern gärna — delvis av tradition — fördelar sina fakta efter en tidsskala i stället för efter en strukturell skala. Men även i detta avseende har modern historia visat nya drag, beroende på att ämnesområdet vidgats till forskningsuppgifter, som fordrar en annan klassifikation. I det stora uppsaliensiska forskningsprogrammet om folkrörelserna är det kronologiska elementet självfallet representerat men det är inte dominerande.

Uppfattningen att samhällsvetenskap i motsats till historia skulle vara systematisk är knappast heller riktig. Varje bearbetning av insamlade historiska data kräver någon form av systematisering. Detta framträder som mera påfallande i modern historisk forskning än i äldre, främst därför att forskningsobjekten skiftat. När socialhistoria och idéhistoria blivit mera väsentliga, har också behoven av systematik blivit klarare framträdande. När Sten Carlsson skriver om ståndssamhällets omdaning under 1700-talet, är det självklart, att han tvingas till systematisering med allt vad detta innebär av klassificering och begreppsdefinition, ett arbetssätt som inte rimligen kändes angeläget för Birger Sallnäs, när han skrev om Samuel Åkerhielm i en kronologisk sekvens.

I aktuell historia finns både den systematiska undersökningen — t.ex. i Stefan Björklunds avhandling om 1823 års riksdag — och utvecklingsstudier, som visserligen formellt är kronologiska men som vanligen syftar till

²⁵ R. Torstendahl, Källkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820—1920 (1964).

²⁶ Se vidare nedan s. 40 f.

ett studium av strukturförändringar. Göran B. Nilssons stora undersökning av Västmanlands läns landsting kan tjäna som exempel på den senare typen.²⁷

Strukturell och funktionell är begrepp som gärna används inom samhällsvetenskap för att skilja dessa vetenskaper från historiens evolutionistiska *händelseräckor*. Men den skiljelinjen är knappast märkbar i modern historieforskning. Jag tillåter mig ett näraliggande exempel: mina egna forskningar inom svenskt 1500-tal.²⁸ Avhandlingen »Rikets uppbörd och utgift» avsåg att — med abstrahering av förändringarna och olikheterna — nå fram till slutsatser om struktur och funktioner i den tidens svenska finansförvaltning. De fasta relationerna mellan olika organ och finansväsendets sätt att fungera var det centrala. I ett senare arbete — »Kronohandel och finanspolitik» med i stort sett samma tids- och ämnesavgränsning — var avsikten i stället att skildra utvecklingen och förändringen av ett specifikt moment inom finansförvaltningen — strömmen av varor och pengar genom det gitter av administrativa organ, vars struktur tidigare klarlagts. Den institutionella utvecklingen i sin tur konnekterades med politiska händelser och utvecklingslinjer i avsikt att fastställa ett samband. Det är knappast rimligt att uppfatta det ena arbetet som mindre »historiskt» än det andra. Både struktur/funktion och händelseflöde hör med i den historiska forskningens metodiska arsenal.

Då det *individualiserande* ställs mot det *generaliserande*, kan detta uppfattas på två sätt, antingen som att det individuella ställs mot det kollektiva (ifråga om ämnesområdet) eller som att det unika ställs mot det allmänna (i fråga om teorierna).

Att historia skulle kännetecknas av intresse för det individuella och icke för det kollektiva är ett påstående, som faller på sin egen orimlighet. Modern historia företräder en klar tendens bort från det individuella mot det kollektiva. Tyngdpunkten har förskjutits från *människan* i samfundet (i förfluten tid) till *människan* i *samfundet* (i förfluten tid). Det starka intresset för socialhistoria och idéhistoria — t.ex. för emigration och för ideologi bakom socialpolitik för att anknyta till aktuella forskningsprogram — är exempel på detta. Detta är en allmän forskningstrend i linje med samhällsutvecklingen och den har självfallet ingenting att göra med skillnader mellan historia och samhällsvetenskap.

Ser man åter skillnaden som ett uttryck för olikhet i uppfattningen om man skall studera det unika, det som är Einmalig, eller det allmänna, det

²⁷ S. Carlsson, Ståndssamhälle och ståndspersoner 1700—1865 (1949). B. Sallnäs, Samuel Åkerhielm d.y. En statsmannabiografi (1947). S. Björklund, Oppositionen vid 1823 års riksdag (1964). G. B. Nilsson, 100 års landstingspolitik (1966).

²⁸ B. Odén, Rikets uppbörd och utgift (1955); *dens.*, Kronohandel och finanspolitik (1966).

som upprepas, så föreligger för närvarande en viss skillnad.²⁹

Den historiska forskningen har vanligen en individualiserande inriktning, därför att den tar sikte på att definiera och avgränsa forskningsobjektet så noga, att det kan ställa sig svårt att inordna det i de klasser som är nödvändiga för att höja generaliseringsnivån. Ottar Dahl har uttryckt saken så, att »historieforskningens hovedsikte er m.a.o. å undersøke hvordan det generelle manifesterer seg og varierer i det konkrete».³⁰ När de nordiska historikerna vid historikermötet i Bergen diskuterade de politiska partiernas framväxt och arbetsformer i de nordiska länderna, så hade en sådan diskussion varit meningslös, om inte också historiker varit beredda att ge plats åt det generella, det allmängiltiga.³¹ Men det måste understrykas, att historikernas mål är ett både — och. Det gäller att avgöra både vad som har allmängiltighet och vad som är unikt och avvikande.

Knutpunkten ligger här i hur långt historikerna är beredda att gå mot det generella. Genom en allt längre driven generalisering uppnår man en hög abstraktionsnivå. Man avlägsnar sig alltmer från det konkreta och måste ge avkall på den ena bestämningen efter den andra, tills de individualiserande särdragen är utplånade. Till slut har forskningen förlorat den bindning till en bestämd tid, som är utmärkande för historia. Den har också förlorat anknytningen till den konkreta verklighet, som likaledes är utmärkande för historia. Det är inte längre historia. Det är samhällsvetenskap.

Den äldre historiska forskningen har i regel rört sig på en låg generaliseringsnivå. I modern forskning finns det redan i ämnesvalet en tendens att försöka höja den. I min pågående undersökning om den urbana emigrationen undersökes inte några individuella stadsemigranter, inte någon individuell stads emigrant utan stadsemigranter som ett kollektiv med avvikande kännetecken först i förhållande till landsbygdsemigranterna. Av praktiska skäl är undersökningen ännu rumsligt avgränsad till Sverige, men meningen är att pröva de generella slutsatser, som kan dragas, även på andra rumsliga enheter, där jämförbart material erbjuder sig.

Det sista tillägget är viktigt. Historiker stannar ofta på en viss generaliseringsnivå inte av bristande intresse för en högre nivå utan därför att källmaterialet inte tillåter, att vi går längre om vi skall behålla vår orientering mot det faktiska och undvika att övergå till hypoteser, som inte kan verifieras.

Därmed har vi kommit över till det sista begreppsparet, skillnaden mellan en *nomotetisk* och en *idiografisk* vetenskap.

²⁹ Detta uttalande gäller icke ekonomisk historia, där man gärna studerar s.k. repetitionsfenomen. *Bjurling*, a.a., s. 6.

³⁰ *O. Dahl*, *Grunntrekk i historieforskningens metodlaere* (1967).

³¹ Framveksten av de politiske partier i de nordiske land på 1800-tallet (1964).

Nykantianerna hävdade, att skillnaden mellan historia och naturvetenskap låg i, att historia var en idiografisk vetenskap, en vetenskap som syftade till att beskriva verkligheten, medan naturvetenskapens målsättning var nomotetisk, den syftade till att fastställa lagar för verkligheten. Sedan samhällsvetenskaperna alltmer inriktat sin målsättning mot generella teorier, har distinktionen övertagits av dem. Därmed synes begreppen ha undergått en viss förskjutning. Idiografiskt definieras av Galtung som singulariserande (= individualiserande) och nomotetiskt som generaliserande.³² Enligt min uppfattning finns det dock en nyansskillnad. Individualiserande — generaliserande avser uppenbart *metoden*, sättet att behandla objektet. I idiografisk-nomotetisk ryms dessutom ett uttalande om *målsättningen* för forskningen, en värdering av vad det är väsentligt att nå fram till.

Som jag ser det, ligger här en avgörande skillnad. Visserligen måste en modern samhällsvetare ofta beskriva verkligheten och lika ofta utgå från det unika, men målsättningen är och förblir nomotetisk. Det gäller att nå fram till det lagbundna, det allmängiltiga. I det avseendet tror jag inte många historiker — om än aldrig så moderna — är beredda att följa honom. Vi vill ge ny kunskap om den konkreta verkligheten — gärna i en analytisk, en systematisk, en generaliserande, en förklarande form, men aldrig med syftet att nå fram till det lagbundna. Vi vill inte tänja ut generaliseringen längre än att anknytningen till det konkreta och tidsbestämda består.

Varför gör historikern halt här?³³ Vanligen är det kanske en oreflekterad attityd, förankrad i erfarenhet. Den som har till daglig uppgift att arbeta efter en tidsaxel och med ett på förhand givet material, har svårt att övertygas om möjligheten, att verifierbara »lagar» för mänskligt beteende någonsin skall kunna konstruera, som är användbara för olika historiska epoker, som kan verifieras i tillfälligt bevarat källmaterial och som inte stannar vid det triviala. För den som kan skära bort den kronologiska dimensionen och i stället kan arbeta med korrologiska komparationer och för ändamålet insamlat material ter sig förmodligen möjligheterna att fastställa lagar för det mänskliga beteendet betydligt ljusare.

Denna genomgång av de sedvanliga argumenten för en skillnad mellan historia och samhällsvetenskap ger alltså till resultat, att återopade skillnader i metod bara är en grad- inte en artskillnad. En »metodisk» gräns finns inte mellan historia och samfundsforskning. Däremot föreligger en djupgående skillnad i målsättningen, ytterst emanerande från de olika erfarenheter som forskare inom de bägge områdena har av möjligheten att nå verifierbara resultat om samhällslivets lagar.

³² Galtung, *Theory and methods*, s. 22 f.

³³ Naturligtvis gör jag mig nu skyldig till en otillåten generalisering. Det finns historiker, som inte gör halt här. Jag återkommer till detta.

Därmed har jag också tagit ställning i själva huvudfrågan: jag menar inte, att historia är identisk med samhällsvetenskap, utan jag anser, att vi måste behålla distinktionen mellan en historisk och en samhällsvetenskaplig inriktning av forskningen om människan i samhället. Verklighetsbeskrivande, empirisk forskning är lika nödvändig som den teoribildande. Den spridning efter tidsaxeln som historikern speciellt företräder är en väsentlig förutsättning för studiet av trender och förändringar och borde därför vara ett omistligt led i samhällsvetenskapens analyser.

3

Jag har här hävdad, att historiska vetenskaper och samhällsvetenskaper på det institutionella planet intimare borde sammankopplas kring studier av gemensamma ämnesområden. Jag har också försökt visa, att påstådda metodiska skillnader mellan de historiska vetenskaperna och samhällsvetenskaperna är mer skenbara än verkliga och att skillnaden väsentligen ligger på det teleologiska området: målet för historikern är den empiriskt fixerbara konkreta verkligheten, målet för samhällsvetarna de »lagar» och teorier om samma verklighet, som äger generell giltighet.

Hur bör då samspelet mellan dessa bägge inriktningar gestalta sig? Jag skall först försöka se saken ur historikerns synvinkel.

I samhällsforskarnas strävan efter det generella och kommensurabla används olika metodiska tekniker, som varit en nödvändig förutsättning för den nya målsättningen. Jag skall ta upp tre huvudgrupper: 1. kvantitativa metoder som tillåter säkrare jämförelser mellan olika företeelser, 2. semantiska metoder, använda dels vid begreppsanalys, som är nödvändig för verbala definitioner och för klassifikationen av fakta, dels vid innehållsanalys, som är nödvändig för kvantifiering av texter, och 3. de analytiska metoder, som utkristalliserats inom teoribildningen och som karakteriseras genom modeordet »modell». Dessa metoder har kommit att uppfattas som typiska för samhällsvetenskaperna. Frågan blir då: har historiker användning av dessa nya, samhällsvetenskapliga metoder också för sina annorlunda målsättningar?

Det är alldeles uppenbart, att historiker behöver kvantitativa metoder också för en målsättning, som avser en konkret och individuell verklighet. Hans Forssell behövde kvantitativa metoder redan 1876, då han skulle skildra Sverige år 1571. Och de kvantitativa metoderna är lika självklara 1959, när Merle Curti vill skildra rötterna i det amerikanska samhället, Trempealeau County i Wisconsin 1850—1880, en klart individualiserande undersökning, avsedd att med objektiv precision pröva alltför svepande generaliseringar i äldre forskning. Modern historisk forskning är klart medveten om att de kvantitativa metoderna måste användas och finslipas för att tjäna som hjälpmedel vid behandling av historiskt material. Jörgen Wei-

bulls uppsats i *Historisk Metode (I)* och Bernt Schillers i *Studier i Historisk Metode II* är några exempel och Carl-Göran Andrae visade med en uppsats i *Historisk tidskrift*, att en medeltidshistoriker skickligt kan förflytta sig från de små talens värld till datamaskinåldern. Ett metodiskt intressant experiment inom en historisk gränsvetenskap vill jag också nämna: Brita Malmers försök att med kvantitativa metoder mäta dekorativa element på nordiska mynt före år 1000 för en undersökning med klart idiografisk målsättning.³⁴

Det är också uppenbart, att historiker inte kan vara utan semantiska metoder. Redan i Bernheims krav på att en text skall läsas och tolkas med hänsyn till den begreppsvärld, i vilken författaren levde, finns ett krav på semantisk precision. Kravet uppfylldes t.ex. i Erik Lönnroths analys av Kalmarunionensdokumentet och i Kerstin Strömberg-Backs analys av *Pro lege, rege et grege*.³⁵ I ingetdera fallet är målsättningen generaliserande. Den är individualiserande, historisk. Utnyttjad med ännu större precision och kombinerad med kvantitativa metoder finner vi innehållsanalytisk metod använd i Robert Merritts arbete om den amerikanska nationalkänslans framväxt, där mätningen sker genom räkning av värdeladdade symboler i engelsk och amerikansk press.³⁶ På nordisk botten är Edvard Bulls användning av Berelsons »content analysis» på etnologiskt material ett intressant experiment, som pekar framåt.³⁷ Begreppsanalys är också ett allt vanligare element i historisk forskning. Kerstin Strömberg-Back analyserar i sin avhandling begreppet konstitutionalism och Stefan Björklund undersöker begreppet liberalism.³⁸ Historisk forskning visar i dagens läge en fin lyhördhet för innehållsanalys och begreppsanalys.

Jag tror, att alla historiker idag erkänner värdet av dessa metoder, som främst inom samhällsvetenskap utarbetats till användbara arbetsredskap vid studiet av människan i samfundet. Men den centrala frågan måste sist och slutligen bli: har historiker bruk även för modeller? Här är svaret kanske inte lika enhälligt positivt bland historiker. Mitt intryck är, att historikerna när det gäller modellers användbarhet delar sig i två grupper: de som finner traditionella frågeställningar och common-sense-förklaringar tillräckliga för

³⁴ H. Forssell, Sverige 1571 (1876). M. Curti, *The Making of an American Community. A Case Study of Democracy in a Frontier County* (1959). *Historisk metode (1966) Historisk metode II (1967) C. G. Andrae, Clio inför automationen. HT 1966: 1. B. Malmer, Nordiska mynt före år 1000 (1966).*

³⁵ E. Lönnroth, Sverige och Kalmarunionen 1397—1457 (1934). K. Strömberg-Back, *Lagen, rätten och läran* (1965).

³⁶ R. Merritt, *Symbols of American Community 1735—1775* (1966).

³⁷ E. Bull, *Arbeidermiljø under det industrielle gjennombrudd* (1958). Se dock kritik av K. Mykland i NHT, 1958.

³⁸ K. Strömberg-Back, a.a., s. 17. Björklund, *Adlig opposition och borgerlig liberalism vid 1823 års riksdag. Scandia 30 (1964).*

historisk forskning och de som hellre ställer frågor och söker svar med hjälp av teoretiska modeller. Delvis beror kanske motsättningen på en viss oklarhet om begreppet »modell». Jag skall därför först ta upp det problemet till diskussion.

I fysisk och matematisk forskning — och jag följer här Leon Rappaports definition i *Determinantan* — är en modell en matematisk abstraktion av uppställda hypoteser om en konkret verklighet.³⁹ Fördelen med en modell framför en konventionell beskrivning är, att den tillåter studier av det invarianta och att den ofta tillför oss nya möjligheter att förstå och förklara just genom den matematiska bearbetningen. Ett exempel på en matematisk modell finns i Erik Mobergs modell för politiska partiers handlande i anslutning till diskussionen av Björn Molins avhandling »Tjänstepensionsfrågan».⁴⁰ Kravet ställs där, att modellen skall vara uppbyggd av ett antal klart definierade variabler, som kan anta olika värden. De sammanbindande pilarna skall åskådliggöra ett entydigt samband mellan variablerna. Det finns i modern historisk forskning ett utmärkt exempel på användningen av matematiska modeller: i Sture Bolins modeller för pengars funktion under olika betingelser.⁴¹ Bolins modeller fyller högt ställda krav på abstraktion och de ger genom matematisk behandling möjligheter till en förklaring, som vi icke skulle kunnat nå utan att använda dessa modeller. Själva modellen är utarbetad i syfte att skapa en generell teori och teorin är sedan använd för en historisk förklaring, som varit omöjlig att verifiera utan modellanalysen. Sällan har en modells användbarhet för historisk forskning kommit klarare till uttryck än här.

Jag tror knappast, att det kan finnas mer än en mening om denna typ av modeller i historisk forskning. En modell som ger oss *ny* kunskap — omöjlig att nå med konventionella metoder — kan vi helt enkelt inte undvara. Det är blott så sällsynt, att vi har möjlighet att utarbeta en sådan modell för ett historiskt skeende och med hjälp av historiskt källmaterial.

Ordet »modell» används emellertid också med en annan innebörd. Så t.ex. använder Olof Ruin ordet »modell» i en överförd mening. Han menar, att Krister Wahlbäcks avslutande systematiska analys bör uppfattas som en av statsrätt influerad »modell». Han talar också om den »modell», som används för analys av utrikespolitiska beslutsprocesser. Detta är inte unikt. Andra samhällsvetare använder gärna begreppet på samma eller liknande sätt. Det är väl framför allt med denna innebörd, som historiker möter begreppet — förkastar det eller hälsar det med tillfredsställelse.

³⁹ Se även *Bo Anderson*, *Utvecklingslinjer* (i *Sociologiska teorier* 1967).

⁴⁰ *E. Moberg* i *StvT* 1966 s. 125. Modellen framställs i diagramform men kunde också enligt författaren ha uttryckts som matematiska funktioner.

⁴¹ *S. Bolin*, *State and Currency in the Roman Empire to 300 A.D.* (1958).

Denna typ av modell, som kanske hellre borde kallas analyschema, skiljer sig från en egentlig modell genom att de faktorer som används inte är variabler utan oviktade storheter. De »pilar» som förbinder faktorerna kan uttrycka olika slag av samband: ett påverkansflöde, då man söker en kausal förklaring, ett utvecklingsflöde, då man söker en genetisk förklaring, ett motivflöde, då man söker en teleologisk förklaring. Sambandet kan också vara mindre dynamiskt och avse att schematiskt åskådliggöra statistiska strukturer.⁴² Behovet av modeller för den nomotetiskt arbetande samhällsvetenskapen är uppenbart.⁴³ Endast genom långt driven systematisering och abstraktion blir det inom en empirisk vetenskap möjligt att nå fram till det invarianta och därigenom få ett grepp om de lagbundna funktionerna.

Hur skall nu samhällsvetenskapens generella teorier och de hypoteser om mera sammansatta funktionella relationer, som kallas »modeller», kunna användas av historikerna? Innan jag preciserar detta, skall jag exemplifiera några modeller och deras användbarhet inom historisk forskning. Jag skall diskutera fyra vanliga modelltyper.

1. Modeller för utrikespolitisk beslutsfattning.
2. Modeller för internationella relationer, någon gång utarbetade på spelteoretisk basis.
3. Modeller för partipolitisk aktivitet.
4. Modeller för social interaktion.

Var och en av dessa modeller borde vara användbar för en mera systematisk analys av den konkreta verklighet historikern söker rekonstruera. Följande exempel avser att vara förslag till en sådan alternativ behandling av ett historiskt problem.

Jag skrev för några år sedan en uppsats om Karl X Gustavs beslut att angripa Danmark 1658.⁴⁴ Avsikten var att studera beslutsprocessen i ett mycket renodlat fall, då avgörandet låg i en mans hand och beslutets inne-

⁴² Det är viktigt att inse, att de statsvetenskapliga »modellerna» kommit till genom två olika arbetsprocedurer. En typ av modell är vad samhällsforskarna kallar analytisk modell — en modell som växer fram ur deskription över katalogisering och klassifikation till generaliseringar om funktioner. Det yttersta målet är en generell teori, som kan användas även för förutsägelse. En annan typ av modell är snarare en hypotes om funktioner, uppbyggd av axiom och logiska deduktioner och avsedd att prövas på empiriskt material. Denna modell ligger uppenbarligen närmare den matematiska modellen än vad den analytiska modellen gör. G. Sjöblom har nyligen (StvT 1965: 4) pekat på att dessa två typer är företrädda i Duvergers, resp. Down's modeller för partiets struktur och funktion. Historiker igenkänner *sina* vagare motsvarigheter till dessa »modeller» i det första fallet i strävan efter vad Renvall kallar »allmänare sammanhang», i det andra fallet i en explicit arbetshypotes eller problemställning.

⁴³ En god översikt över aktuella modeller ger *M. Bergquist* och *B. A. W. Johansson*, Statsvetenskapens metodologi — några synpunkter. StvT 1966: 5.

⁴⁴ *B. Odén*, Karl X Gustav och det andra danska kriget. Scandia, 27, 1961.

håll växlade från dag till dag. Jag ville undersöka beslutfattarens allmänföreställningar om läget, hans beroende av nyhetsströmmen och inflytandet från grupper i omgivningen. Få av mina läsare har förstått avsikten. Uppsatsen skrevs med traditionell, deskriptiv metod. Läsarna har funnit den utdragen och ganska långtråkig och de har tyvärr rätt. Det är ingen tvekan om att undersökningen skulle blivit avsevärt klarare och mer givande, om jag, då jag skrev den, hade varit bättre insatt i den metodiska, samhällsvetenskapliga debatten kring beslutsprocessen och förmått analysera förloppet mera systematiskt från en teoretisk utgångspunkt.

Ett annat exempel: hur mycket stringentare hade inte Sture Bolins framställning om det andra världskrigets utbrott kunnat bli, om framställningen kunnat följa ett modernt analyschema för internationella konflikter.⁴⁵ Redan den detaljfyllda beskrivningen av förhandlingarna i Berlin under de förtätade augustidagarna förmedlar intrycket av ett dramatiskt spelparti.

Ett tredje exempel: jag föreställer mig, att diskussionen mellan Göran Rystad och Birger Sallnäs om de adliga grupperingarna vid 1600-talets riksdagar skulle blivit mer fruktbar, om t.ex. Trumans teorier om »overlapping membership» hade fått bilda en teoretisk grundval för analysen.⁴⁶

Ett sista exempel, anknutet till sociologiska modeller. Dagfinn Mannsåker undersöker det norska prästerskapets sociala bakgrund med utgångspunkt från common-sense-föreställningar om sociala strukturer i samhället. Ottar Dahl har med rätta påtalat bristen på kontakt med Bendix och Lipsets klassiska modeller för social stratifikation, som ökar precisionen och gör resultaten mera kommensurabla.⁴⁷

Det är så som jag ser det alldeles uppenbart, att vi historiker behöver impulser från de samhällsvetenskapliga modellerna och detta främst i tre avseenden: vid vårt val av undersökningsobjekt, vid vår bestämning av vilka fakta, som är relevanta, och vid konstruktionen av förklaringar. Omfatt i historisk forskningspraxis betyder detta, att vi har skyldighet att bättre än som hittills vanligen sker motivera att undersökningsobjektet har intresse inte bara för oss själva utan i ett mera allmängiltigt sammanhang. Vi har också skyldighet att precisera *varför* vi uppfattar vissa fakta som relevanta, medan andra utesluts som irrelevanta för vår problemställning. Hittills har detta i mycket stor utsträckning skett genom tysta common-sense-resonemang, baserade på lagrade kunskaper inom det historiska fältet. Även med den metoden når man goda resultat, om man är en god historiker. Men

⁴⁵ S. Bolin, *Det ensidiga våldet* (1944). Boken publicerades vid en tidpunkt, då de viktigaste metodiska arbetena på detta område ännu ej kommit ut.

⁴⁶ G. Rystad, Johan Gyllenstierna, rådet och kungamakten (1955). B. Sallnäs, rec. i HT 1956.

⁴⁷ D. Mannsåker, *Det norske presteskapet i 19. hundreåret*. Sosialhistoriske studier (1954). O. Dahl, Noen teoretiske problemer i sosialhistorien. NHT, 37, 1954—55.

mera preciserade resultat när vi, om vi målmedvetet anknyter vårt val av faktorer till en teoretisk och explicit modell.

Men kan vi också använda en samhällsvetenskaplig modell och samhällsvetenskapliga teorier för våra historiska förklaringar?

En ekonomisk historiker behöver här inte sväva på målet. Oscar Bjurling och Lennart Jörberg har nyligen bägge med stor skärpa hävdad de nationalekonomiska teoriernas nödvändighet i en ekonomisk-historisk förklaring.⁴⁸ Om en politisk eller social historiker i princip ställer sig mera tveksam, betyder detta inte, att vi avvisar de nationalekonomiska teoriernas relevans för historiska förklaringar utan det betyder, att vi för *våra* förklaringar av politisk och social historia är hänvisade till generella teorier med en betydligt lägre grad av bevisbarhet än dem ekonomhistoriker kan använda — teorier för politiskt handlande, för psykologiskt beteende, för sociala mönster. Karl Poppers kritik av socialvetenskapernas teoretiska standard gäller icke ekonomisk teori, vilket ger anledning till eftertanke. Forskningsläget hänvisar oss till en lägre pretentionsnivå, när vi arbetar med historisk förklaring.

Min ståndpunkt är den, att vi bör känna till och utnyttja modellerna i själva forskningsprocessen i det samspel mellan teori och prövning som Ottar Dahl pläderar för. Men vi bör samtidigt inse modellernas begränsning för en historisk förklaring av empiriskt fastställda fakta.⁴⁹ Ofta tvingas historikern att utifrån *sin* vetenskaps krav avstå från i och för sig intressanta förklaringar, därför att källmaterialet saknas eller är oanvändbart för att skaffa de fakta som behövs. Modellerna kan aldrig tillåta oss att ersätta saknade led i vår förklaring. De kan på sin höjd ge oss sannolikhetsskäl för ett hypotetiskt resonemang, en förstärkt vetenskaplig motivering för vår »dikt över fakta» — för att använda en känd tillspetsning.

Men det finns också en annan uppfattning än min bland historiker, nämligen att de modeller, som arbetas fram genom eliminering av det individuella och genom accentuering av det allmängiltiga, blir så urvattnade, att de till slut ter sig som truismer, meningslösa att åberopa i historisk forskning. Mot detta kan invändas, att det samhällsvetenskapliga modelltänkandet ännu är mycket nytt. Man måste först behandla det enkla, innan de komplicerade strukturerna kan analyseras. Nackdelen för historikerna kommer sannolikt snart att ligga på ett annat plan. Modellerna kommer snabbt att bli alltför komplicerade för att vara brukbara för en matematisk oskolad historiker. Det är viktigt, att vi i tid lär oss utnyttja dem, så att vi kan följa den snabba utvecklingen på detta område.

⁴⁸ O. Bjurling, Att studera ekonomisk och social historia. (1966). L. Jörberg, Ekonomisk historia, jordbruksstatistik och depression. HT 1967.

⁴⁹ Jfr Theory and Practice in Historical Study (SSRC Bulletin 54) 1964. Rec. av O. Dahl i NHT, 38, 1957—58.

Det finns också de som hävdar, att de statsvetenskapliga modellerna är som kejsarens nya kläder. Modellerna finns redan i historikernas allmänföreställningar och har alltid använts av dem. Självfallet är det så. Modellen avser att ge det allmängiltiga, som historikern alltså redan mött otaliga gånger i individualiserad form. Historikernas försummelse är, att vi sällan vågat formulera våra allmänföreställningar explicit. I stället arbetar vi med vagare begrepp, vilket försvårar jämförelser. I den här punkten tror jag att historikerna har mycket att lära av samhällsvetenskapen. Vi har ingen anledning att förhäva oss, eftersom den historiska metoden just på denna punkt är påfallande svag.

Den sista fråga som måste ställas är den bland historiker mest kontroversiella: skall historikerna engagera sig i utforskandet av generella »lagar»? Skall historikerna m.a.o. förvandla sig till samhällsforskare och göra sin vetenskap nomotetisk? En yngre forskare — Stefan Björklund — har nyligen hävdad, att vi bör ta steget över.⁵⁰ En annan lika ung — Rolf Torstendahl — hävdar med lika stor emfas, att historia som vetenskap är en förklarande, faktaorganiserande, empirisk vetenskap utan anspråk på att göra prognosvärdefulla generaliseringar.⁵¹

I denna stridsfråga är min ståndpunkt dikterad av den uppfattning, som klarast formulerats av Johan Galtung, att vi just nu *behöver* mer nomotetisk, diakron forskning.⁵² Forskningsläget kräver mer forskning, som både är generaliserande och förlagd efter en tidsaxel. Denna forskning kan genomföras av historiker, som skaffar sig en samhällsvetenskaplig målsättning, av samhällsvetare som lär sig historisk metod eller genom lagarbete mellan bägge i en grupp. Vilket system som är lämpligast är för mig inte en kunskapsteoretisk utan en forskningsocial fråga av vetenskapsteoretisk natur. Kanske är det också en fråga om forskartemperament och samhällssyn.

Men en sak är viktig att understryka. En inriktning mot det nomotetiska bland historikerna får inte ske på bekostnad av den historiska egenarten. Historieforskningen måste fortfarande ha tyngdpunkten i den idiografiska metoden och målsättningen. Det finns risk, att historikerna skulle försumma sin egen specifika uppgift, om de programmatiskt övergick till att inrikta sig på att uppnå generella lagar. Det är viktigt, att det i den samlade forskningsvolymen också finns företrätt en inriktning på det komplexa, det rikt differentierade i en integrerad historisk beskrivning. Det måste också finnas utrymme för det atypiska och individuella vid sidan av det generella och

⁵⁰ S. Björklund i Scandia 1965.

⁵¹ R. Torstendahl, Historia som vetenskap (1965); Pentti Renvall, som inte heller för historieforskningens del vill göra anspråk på formuleringar av lagar, synes lägga större vikt än Torstendahl vid de allmänna sammanhang, som eftersträvas (aa. s. 9—19).

⁵² Se även H. Stuart Hughes i Generalizations in Historical Writing (1963). F. Doving, History as a social science (1960).

kollektiva. Ligger inte ofta orsaken till förändring just inom sfären för det icke-generella? Om så är, är historisk kunskap omistlig.

Slutsatsen blir, att historien är — och bör väsentligen förbli — idiografisk. Huvudskälet för detta — att det är värdefullt att få fram ny kunskap om det förgångna — behöver här inte diskuteras. Men även i relation till samhällsvetenskaperna — det som är ämnet för detta diskussionsinlägg — kan historikern försvara sin annorlunda målsättning. Detta återstår att diskutera.

4

Jag har naturligt nog mest uppehållit mig vid historikernas behov av samhällsvetenskaperna. När det gäller samhällsvetenskapernas behov av historia, borde jag av diskretionsskäl inte ha någon åsikt. Men det finns uttalanden från samhällsvetenskapligt håll, som kan skärskådas.

Det är uppenbart, att även detta är en kontroversiell fråga. Det har under samhällsvetenskapernas emanipationsperiod sett ut som om samhällsvetenskaperna inte behöver historikerna. Det historiska arbets sättet har — senast av Gunnar Sjöblom — karakteriserats som mindre lämpat att bygga generaliseringar på.⁵³ Om denna värdering är berättigad, borde den ge anledning till självvrannsakan. Hur bör vår vetenskap inriktas för att kunna gagna *även* en generaliserande forskning utan att för den skull förlora sin egenart eller sin speciella uppgift inom den totala forskningsproduktionen?

Den första förutsättningen är en ökad insikt om betydelsen av kontakt och samarbete. Det förefaller som om ett sådant ökat samarbete börjat växa fram t.ex. i Förenta Staterna.⁵⁴ I Frankrike har det alltid existerat och givit upphov till en förnämlig tvärvetenskaplig forskning av betydelse för bägge parter.⁵⁵

Att samfundsforskare behöver historiker och historisk metod för varje form av evolutionistiskt synsätt är självklart, men detta synsätt har som bekant i stort sett övergivits för ett funktionellt och strukturellt synsätt, som inte gör historisk anknytning lika självklar för samhällsforskare. Attitydförändringen mot en mera positiv inställning till historia sammanhänger uppenbart med samhällsvetenskapens stigande intresse för förändringar och för tidsdimensionen i samfundsmodellen. Dessutom har man ofta numera en mera modest ambitionsnivå, när det gäller generaliseringar. Detta närmar samhällsvetenskaperna till historien på det kunskapsteoretiska planet.

⁵³ G. Sjöblom, *Analys av partiets beteende*, s. 366. StvT 1965: 4.

⁵⁴ Se t.ex. K. E. Bock, *The Acceptance of Histories. Toward a Perspective for Social Science* (1956). *Sociology and History*, ed. W. J. Cahnman and A. Boskoff (1964).

⁵⁵ J. Caseneuve i *Die Gegenwärtige Situation der Soziologie*, ed. G. Eiserman (1967) Exempel på tvärvetenskaplig forskning ger Ch. Tilly, *The Vendée* (1964).

Historiker deltar allt oftare i konstruktioner av den nya, starkt abstrakta modellvärld, som tar form inom den intensivt metodmedvetna samhällsvetenskapliga forskningen. Historiska situationer bildar den naturliga utgångspunkten för samhällsvetenskaplig teoribildning och det historiska källmaterialet penetreras ofta med hjälp av en fackman. Ett typiskt exempel på fruktbart samarbete är freds- och konfliktforskningen, där en forskningsinstitutionell undersökning visat en hög värdering av historien bland för ämnet relevanta discipliner.⁶⁶

Men samarbetet har sina vanskligheter. Utan en mycket intim kontakt mellan företrädarna för de olika disciplinerna är ett samarbete omöjligt. Ett gästspel räcker inte. Anledningen är till mycket stor del de kommunikationstekniska svårigheterna. Statsvetenskapsmännens känsla att vi historiker driver en mystisk kult kring källkritiken bottnar naturligtvis ytterst i en osäkerhet om vad vi menar, när vi talar i källkritiska termer. Och vi historiker uppfattar t.ex. sociologerna som tungomålstalande, därför att vi ständigt är osäkra om ordens verkliga — eller skiftande — innebörd. Det är ingen tvekan om, att klyftan mellan ämnen på bägge sidor om fakultetsgränsen hotar att vidgas genom den fortgående specialiseringen. Men den får inte vidgas. För både samhällsvetenskap och historia är det, som jag ser det, ett livsvillkor, att vi håller kontakten öppen. Det vore lämpligt, om universitetet tillhandahöll inte bara gemensamma seminarier utan också kurser i metodlära, avsedda för dem som *inte* läser ämnet — alltså t.ex. en kurs i källkritik för icke-historiker och en kurs i sociologisk metod för icke-sociologer. Målet skulle självfallet inte vara att utbilda metodiska specialister, som saknade fackkunskaper, utan endast att förbättra förutsättningarna för kommunikation mellan disciplinerna genom att skapa en gemensam referensram och bättre föreståelse för olika ämnens skilda forskningsmål.

Jag föreställer mig, att samhällsvetarna skulle ha nytta av historiker inte bara för evolutionistiska undersökningar och för trendstudier utan också för mera aktualitetsinriktade undersökningar, baserade på vad som ju snabbt blir »historiskt» material. Vi historiker borde kunna erbjuda samhällsforskarna säkrare data för deras arbete. Men uppgiften är inte bara av passiv och tjänande natur. Vi måste också vara beredda att testa de samhällsvetenskapliga modellerna mot den individualiserande verklighetsbeskrivningen för att försöka fastställa om modell och verklighet är isomorfa. Detta kan ofta med fördel ske på historiska situationer.⁶⁷ Uppgiften ford-

⁶⁶ M. Holmboe-Ruge, Present Trends in Peace Research. A Survey of Institutions. Proceedings of the IPRA. Inaugural Conference (1966). I praktiken framgår detta av de historiska exemplens roll i argumenteringen. Se t.ex. Conflict in Society. A Ciba Foundation Volume (1966).

⁶⁷ Min grundsyn ansluter här nära till den som 1500-talshistorikern Lawrence Stone gjorde sig till talesman för vid en granskning av teorier för revolutioner. World Politics, 18, 1965—66.

rar en anpassning både till samhällsvetenskapliga frågeställningar och samhällsvetenskaplig metod, där historikern blir den tagande parten. I gengäld kan han erbjuda inte blott historisk metod och källkritik utan också den fond av kunskap om en periods konkreta verklighet, utan vilken det ofta är svårt att tillämpa källkritiken på ett meningsfullt sätt. Uppenbarligen står historikerna inför nya och ytterst väsentliga uppgifter i morgondagens forskning, uppgifter som givetvis inte utesluter eller förringar värdet av de mera traditionella arbetsuppgifterna.

5

För att till sist sammanfatta dessa personliga funderingar:

Historiens plats i samfundsforskningen är inte ett statiskt problem om avgränsning av arbetsuppgifter utan ett dynamiskt relationsproblem, där det gäller att underlätta kommunikationen och att riva ned de murar av missförstånd och missriktad konkurrens som till äventyrs kan finnas.

Skillnaden mellan historisk forskning och samhällsvetenskaplig ligger väsentligen i målsättningen. Eftersom forskningsobjektet och forskningsmaterialet ofta är desamma, måste forskningstekniken ofta också vara desamma. Däremot blir problemställningarna olikartade, vilket kan leda till olikheter i metoden, en olikhet som under inga omständigheter får överdrivas.

Samhällsforskarna behöver historikerna för att få de individualiserade händelserna beskrivna med så stor grad av säkerhet som möjligt. Historikerna behöver samhällsforskarna för att uppsöka nya och efterfrågade forskningsområden och för att deras rekonstruktioner skall bli så fria från subjektiva urval och värderingar som möjligt.

Det största vetenskapliga utbytet mellan de bägge ämnesgrupperna uppnås, om varje samhällsvetenskapligt ämne får ett korresponderande historiskt ämne (och vice versa) och forskningen inom de bägge korresponderande ämnena målmedvetet inriktas på ett gemensamt objekt, studerat både ur historisk och samhällsvetenskaplig synvinkel. För samhällsvetarna blir målet i ett sådant samarbete formulering av teorier för mänsklig aktivitet, för historikern testningen av teorierna på en konkret verklighetsskildring.

Den inriktning på förändring och betingelserna för förändring, som är en central uppgift för historiker, borde bli en ovärderlig tillgång den dag den politiska och sociala samhällsvetenskapen i större utsträckning än som nu sker inför tidsdimensionen i sina modeller på det sätt, som redan länge skett inom den nationalekonomiska teoribildningen. En öppen och metodmedveten historisk forskning borde ha en självklar och central plats i samfundsforskningen.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC)

I. Inledning¹

Arbetet inom Nationernas Förbund var på 1920-talet och långt in på 1930-talet av naturliga skäl koncentrerat till det politiska fältet. Förbundets uppgifter på de ekonomiska och sociala områdena var i motsvarande mån begränsade, även om viss verksamhet bedrevs i högkvarteret i Genève på dessa områden. I NF:s stadga, artikel 23, angavs möjlighet för Förbundet att ägna sig åt tekniska uppgifter, dvs. ekonomiska, sociala och humanitära frågor. Att NF:s verksamhet på dessa fält länge blev rätt obetydlig — ett viktigt undantag var kontrollen av den internationella handeln med narkotika — berodde helt visst inte bara på att man efter första världskriget i skapandet av en internationell politisk ordning såg den dominerande uppgiften, utan kanske också på att många av de ekonomiska och sociala områdena ansågs lämpligen böra handläggas av den 1919 upprättade Internationella arbetsorganisationen (ILO). ILO koncipierades som en vid sidan av NF helt autonom organisation, men ansågs helt naturligt på visst sätt anknuten till den efterkrigstida ordningen i världen. Även ILO fick sitt högkvarter i Genève.

Allteftersom NF:s maktlöshet på det politiska området markerades och särskilt demonstrerats efter Abessinienkrisen, ökades intresset för det s.k. tekniska arbetet bland de kvarvarande medlemsstaterna. NF:s råd beslöt våren 1939 att vidta vissa åtgärder för att stärka förbundets arbete på de aktuella områdena. Man tillsatte en kommitté, den s.k. Brucekommittén — som leddes av Australiens höge kommissarie i London, S. M. Bruce — med uppgift att utreda frågan och presentera förslag till ny organisation på detta område. Bruce rapporten framlades i augusti 1939 och antogs senare samma höst av NF:s församling. I rapporten återfanns bl.a. förslag om att upprätta ett permanent organ inom organisationen för ledning och samordning av arbetet på det s.k. tekniska området. Rapportens förslag kom nu aldrig att genomföras — kriget omöjliggjorde detta. De delar av NF-sekretariatet som sysslade med dessa frågor blev emellertid den del av organisationen som överlevde kriget. Genom stöd från amerikanska forskningsfonder blev det möjligt att i begränsad omfattning fortsätta arbetet, som bedrevs i anknytning till Princeton-universitetet i New Jersey, USA.

¹ En kort översikt över ECOSOC:s tillkomst och tidiga verksamhet ges i Eek, H., Socialpolitiken inför internationellt forum. Skrifter utgivna av Utrikespolitiska institutet 28. 1951.

Den s.k. Brucerrapporten kom emellertid att spela en roll vid tillkomsten av FN. Det utkast till stadga för FN som utarbetades i Dumbarton Oaks innehöll ett särskilt kapitel om internationellt samarbete på de ekonomiska och sociala områdena samt förslag om att upprätta ett ekonomiskt och socialt råd. I stadgeutkastet underströks att syftet med arbetet på dessa områden skulle vara att skapa den stabilitet och det välstånd som är nödvändiga för fredliga och vänskapliga relationer mellan nationerna. Det angavs sålunda att det tänkta ekonomiska och sociala samarbetet inte bara var värdefullt i allmänhet utan också nödvändigt för fredens upprätthållande.

Medan alltså NF i väsentliga hänseenden var en säkerhetspolitisk organisation, fastslogs det, genom att FN-stadgan tog upp de s.k. Dumbarton Oaks-förslagen, att FN:s arbetsfält skulle göras vidare. Redan i preambeln till FN-stadgan säges att medlemsstaterna är beslutna att främja socialt framåtskridande och högre levnadsstandard för folken, och att man skall använda internationella verksamhetsformer för att främja alla folks ekonomiska och sociala framåtskridande. I stadgans art. 1:3 framhålls att organisationens syfte är att uppnå internationellt samarbete när det gäller att lösa internationella problem av ekonomisk, social, kulturell och humanitär natur, samt att främja och uppmuntra respekt för de mänskliga rättigheterna och för grundläggande friheter för alla utan hänsyn till ras, kön, språk eller religion.

I stadgans kapitel IX, art. 55—60, beröres närmare det internationella samarbetet på de ekonomiska och sociala områdena. I art. 55 säges »I syfte att skapa de stadgade förhållanden och det välstånd, som är nödvändiga för fredliga, vänskapliga, på aktning för principen om folkens lika rättigheter och självbestämmanderätt grundade, förbindelser mellan nationerna, skall FN främja:

- a) högre levnadsstandard, full sysselsättning samt framåtskridande och utveckling i ekonomiskt och socialt avseende;
- b) lösandet av internationella ekonomiska, sociala, hälsovårds- och närbesläktade problem; internationellt samarbete i kultur- och uppfostringsfrågor; samt
- c) allmän aktning för och respekterande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla utan åtskillnad med avseende på ras, kön, språk och religion.»

I art. 57 tar stadgan upp relationerna mellan FN och de s.k. fackorganen — autonoma organisationer utanför FN — och där framhålls att dessa mellanstatliga organ med vittomfattande internationella åligganden skall upprätta relationer med FN. I art. 58 säges att FN skall utfärda rekommendationer för samordning av dessa organs politik och verksamheter samt i art. 60 slutligen att ansvaret för fullgörandet av de uppgifter som beröres i kap. IX skall anförtros generalförsamlingen och under denna Ekonomiska och sociala rådet.

II. *Ekonomiska och sociala rådet: den yttre ramen*

För att skapa en högsta instans på de ekonomiska och sociala områdena upprättades alltså ECOSOC. I stadgans art. 7:1 fastslås att ECOSOC är ett av or-

ganisationens sex huvudorgan (vid sidan av generalförsamlingen, säkerhetsrådet, förvaltarstadsrådet, internationella domstolen och sekretariatet). Rådets sammansättning bestämmes närmare i kap. X, art. 61—72. I art. 61 sägs att rådet skall bestå av 27 medlemmar.² Varje stat väljes för tre år och kan omväljas omedelbart.³ Varje medlemsstat skall företrädas av en representant i rådet.

Rådets funktioner och maktbefogenheter beröres i stadgans art. 62—66, där det bl.a. framhålles att ECOSOC kan utföra eller ta initiativ till undersökningar och rapporter i vad avser internationella ekonomiska, sociala, kulturella, undervisnings-, hälsovårds- och närbesläktade problem och rikta rekommendationer i dessa frågor till generalförsamlingen, till medlemsstaterna och till fackorganen; rådet kan vidare rikta sådana rekommendationer i vad avser främjandet och iakttagandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla; det kan förbereda konventionsförslag att underställas generalförsamlingen i ämnen under dess kompetens; det kan, i enlighet med de regler som gäller härför, sammankalla internationella konferenser angående frågor inom dess kompetensram. Enligt art. 63 kan rådet ingå avtal med de i art. 57 (se ovan) omnämnda fackorganen, i vilka avtal de villkor skall fastställas, genom vilka organen skall anknytas till FN, varvid gäller att sådana avtal skall godkännas av församlingen; det kan också samordna fackorganens verksamhet genom konsultationer och rekommendationer till dessa, och genom rekommendationer till församlingen och medlemsstaterna direkt. Rådet kan också enligt art. 64 vidta lämpliga åtgärder för att erhålla regelbundna rapporter från fackorganen; det kan träffa överenskommelser med medlemsstaterna och med fackorganen för att erhålla rapporter angående de steg som vidtagits för att iscensätta rådets rekommendationer samt de rekommendationer som församlingen utfärdat berörande ECOSOC:s kompetenssfär; synpunkter på sådana rapporter kan underställas församlingen. Art. 65 ger rådet rätt att informera säkerhetsrådet; det skall bistå det senare på dettas begäran. I art. 66 slutligen framhålles att ECOSOC skall fullgöra sådana funktioner inom sitt kompetensområde som föranledes av generalförsamlingens rekommendationer; det kan med församlingens godkännande utföra tjänster åt medlemsstaterna och fackorganen; slutligen kan rådet ut-

² Före en stadgeändring 1965 hade rådet 18 medlemmar.

³ ECOSOC har f.n. (1968) följande sammansättning (mandatperioderna utgår med det år som angetts inom parentes):

(t.o.m. 1968)	(t.o.m. 1969)	(t.o.m. 1970)
Filippinerna	Belgien	Argentina
Iran	Frankrike	Bulgarien
Marocko	Guatemala	Förenta Staterna
Panama	Kuweit	Indien
Sovjetunionen	Libyen	Irland
Storbritannien	Mexico	Japan
SVERIGE	Sierra Leone	Kongo (Brazzaville)
Tjeckoslovakien	Tanzania	Tchad
Venezuela	Turkiet	Övre Volta

föra sådana uppgifter som eljest är nämnda i stadgan och som generalförsamlingen anförtror det.

I art. 67 avhandlas röstningsregler, varvid fastslås att rådets medlemsländer har en röst var och att beslut fattas med enkel majoritet.

Vissa procedurfrågor tas upp i art. 68—72. Art. 68 ger rådet rätt att tillsätta kommissioner på de ekonomiska, sociala och humanitära områdena, och sådana kommissioner som kan erfordras för fullgörandet av dess uppgifter. Icke-medlemsländer kan enligt art. 69 inbjudas att utan rösträtt delta i rådets diskussioner i frågor av intresse för vederbörande medlemsstat. Enahanda rätt ges i art. 70 med avseende på fackorganen; här säges också att rådet kan träffa överenskommelser med fackorganen om representation vid dessas överläggningar. Art. 71 ger ECOSOC möjlighet träffa lämpliga arrangemang när det gäller konsultationer med icke-statliga organisationer som är verksamma inom dess område; sådana arrangemang kan träffas med internationella och, när så bedömes lämpligt, med nationella organisationer. Art. 72 slutligen avser rådets procedurregler och sammankallande av möten. Rådet har i praktiken sammanträtt två gånger om året; på vintern eller våren i New York och på sommaren i Genève.

III. *ECOSOC-rådet i arbete*

1. Samordningen mellan FN och FN:s fackorgan.

Rådets viktigaste arbetsuppgift har redan flera gånger skyttat i redogörelsen för stadgans bestämmelser: det avser samordningen av verksamheten inom FN och dess s.k. fackorgan. I och med att det under förarbetena till FN-stadgan blev klart att FN i högre grad än NF skulle komma att engagera sig i det internationella ekonomiska och sociala arbetet framstod det som angeläget att söka undvika »överlapping» mellan FN självt och den efter kriget starkt ökande floran av autonoma mellanstatliga organisationer. En del av dessa organisationer fanns redan före kriget: Världspostunionen (UPU) bildades så tidigt som 1875 och Internationella arbetsorganisationen (ILO) 1919. I samband med krigsslutet tillkom ytterligare organ och de s.k. fackorganen uppgår nu till 12. Förutom de båda nämnda utgörs dessa av FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO), FN:s organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (UNESCO), Internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO), Världsbanken (IBRD, till vilken hör Internationella finansieringsbolaget [IFC] och Internationella utvecklingsfonden [IDA]), Internationella valutafonden (IMF), Världshälsövarsorganisationen (WHO), Internationella telekommunikationsunionen (ITU), Meteorologiska världsorganisationen (WMO) och Mellanstatliga rådgivande sjöfartsorganisationen (IMCO). Till fackorganen brukar också räknas Internationella atomenergiorganet (IAEA) fastän dettas relationer till FN är något avvikande från de ovan berörda; också Allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) brukar stundom medtagas i denna grupp; denna organisation har nämligen upprättats som ett slags ersättning för den planerade Internationella handelsorganisationen (ITO), vars stadga aldrig ratificerades av tillräckligt många stater för att träda i kraft.

Samordningsfunktionen täcker emellertid inte bara FN och de s.k. fackorganen. Utöver dessa rapporterar ett antal andra organ, vars styrelse som regel väljes av rådet, och vilka fastän de tillhör FN har ett slags autonom ställning: FN:s barnfond (UNICEF), Handels- och utvecklingsstyrelsen (TDB) som är det styrande organet för FN:s världshandelskonferens (UNCTAD), Industristyrelsen (IDB) som är styrelsen för FN:s organisation för industriell utveckling (UNIDO), FN:s flyktingkommissariat (UNHCR), styrelsen för FN:s utvecklingsprogram (UNDP), styrelsen för det internationella livsmedelsprogrammet (WFP) samt för FN:s forsknings- och utbildningsinstitut (UNITAR). Dessa organs rapporter behandlas som särskilda dagordningspunkter under rådets möte, men i anslutning till diskussionen av konkreta samordningsproblem mellan FN och/eller fackorganen tar rådet även upp sådana problem, t.ex. mellan WHO och UNICEF när det gäller hälsofrågor för barn. Samordningsfunktionen omfattar alltså dels fackorganen, dels åter de ovan nämnda halvautonoma FN-organen.

Fackorganen, för vilkas arbetsuppgifter här inte närmare kan redogöras, täcker alltså ett synnerligen vittomfattande område. Dessa organ var från början huvudsakligen avsedda att fungera som datasamlande organ, organ för utbyte av teknisk information mellan medlemsländerna och upprättandet av standards etc.; en del av dem, som WHO och ICAO, har anförtrotts exekutiva funktioner när det gäller bekämpningen av epidemier respektive fastställande av internationella flygleder etc. men huvudregeln är den nämnda. Så länge merparten av fackorganen hade huvuddelen av sitt arbete koncentrerat på de ovan nämnda fälten, betydde samordningsfunktionen som anförtrotts ECOSOC inte så mycket som den gör tjugo år efter FN:s tillkomst. Fackorganen har under mellantiden undergått en väsentlig omvandling. Orsaken är det framvuxna behovet av hjälp till de underutvecklade länderna: organen har alltmera kommit att befatta sig med tekniskt bistånd till dessa stater. En allt mer ökande andel av organens ordinarie budgetmedel — som utgörs av direkta bidrag från medlemsländerna — användes till olika former av sådant bistånd. Härtill kommer att många av organen numera fungerar som s.k. verkställande organ («executing agencies») för projekt som bekostas genom FN:s utvecklingsprogram (UNDP), det centrala FN-organet för bistånd till u-länderna (upprättat 1966 genom en sammanslagning av FN:s utvidgade program för tekniskt bistånd, EPTA, och FN:s Särskilda fond). UNDP-medlen användes dels till tekniskt bistånd, dels till att förbereda underlaget för kapitalinvesteringar — s.k. förinvesteringsprojekt. I många fall är därför fackorganens extrabudgetära medel — UNDP-medel — av betydande omfattning, i många fall större än den ordinarie budgeten (detta gäller främst FAO — dubbelt så stora —, ITU och WHO). Det är uppenbart att samordningsfunktionen sedd mot denna bakgrund har blivit allt viktigare; de knappa medel som står till det samlade FN-systemets — FN:s och fackorganens — förfogande kräver ett rationellt utnyttjande för att kunna medföra maximal utvecklingseffekt för u-länderna. Kompetenskonflikter kan lätt uppkomma mellan olika organ och risken för dubbelarbete är inte obetydlig. Exempel på sådana konflikter som förelegat under senare år är bl.a. frågan om FAO eller UNESCO skulle ha huvudansvaret för utbildningsprogram på jordbruksområdet, om ansvarsfördelningen mellan GATT, UNCTAD och

UNIDO rörande arbetet med bistånd på det s.k. trade promotionsområdet. Överhuvud har UNCTAD:s och än mer UNIDO:s tillkomst betytt uppkomsten av viss rivalitet mellan dessa till FN mera direkt knutna organ och de självständiga fackorganen. Mellan ILO och UNIDO har sålunda uppstått vissa problem när det gäller det tekniska biståndet på yrkesutbildningens område; ILO har länge sysslat med hithörande frågor, men UNIDO anser sig som FN:s industriorganisation helt naturligt ha intresse av utbildningen av arbetskraft för industrin. Även ifråga om FAO har vissa problem uppstått: FAO har länge arbetat med bistånd för industriellt utnyttjande av jordbruksprodukter, en sak som nästan nödvändigtvis gett upphov till samordningsproblem visavi UNIDO. Exempelen skulle kunna mångfaldigas.

För fullgörandet av sina funktioner på samordningsområdet har ECOSOC satt upp ett omfattande maskineri. Samordningsfrågor behandlas sålunda av rådet i en särskild *samordningskommitté*, en av rådets tre stående sessionella kommittéer (dvs. sådana som sammanträder under rådets möten för att specialbehandla ärenden på rådets dagordning; de två andra sessionella kommittéerna — liksom samordningskommittén s.k. »committees of the whole» — är den ekonomiska och den sociala, varom mera nedan).

I denna kommitté behandlas sålunda fackorganisationens årliga rapporter till ECOSOC, frågor om administrativ samordning av FN-systemets bistånd på det lokala planet och på regional nivå. Viadre behandlas den årliga rapporten från *Administrativa samordningskommittén* (ACC). Denna kommitté, som inrättades av rådet på ett tidigt stadium, består av FN:s generalsekreterare och/eller hans representanter samt cheferna — i allmänhet benämnda generaldirektörer — för de olika fackorganen. Denna kommitté har som främsta uppgift att söka samordna de medverkande organens arbetsprogram. På grundval av ACC:s rapport kan sedan rådet ta ställning till konkreta samordningsfrågor av det slag som ovan berörts: samordning av de olika organens verksamhet på utbildningsområdet, på industriområdet etc. ACC tjänstgör alltså på visst sätt som förberedelseorgan för arbetet i rådet. Men det är att märka att denna kommitté endast består av tjänstemän. För att i samma mån bereda FN:s medlemsstater möjlighet att något närmare gå igenom FN:s eget arbetsprogram på de ekonomiska och sociala områdena och diskutera samordningsfrågor har ECOSOC tillsatt en *Program- och samordningskommitté* (CPC), som består av 16 medlemsstater, valda av ECOSOC; för behandling av vissa frågor har kommittén utvidgats till att omfatta 21 stater. CPC har att behandla FN:s arbetsprogram som helhet, dels också att diskutera detta uppdelat på olika sektorer, såsom bostadsfrågor, befolkningsfrågor, mänskliga rättigheter etc. Vidare diskuteras i CPC rapporterna från ACC och fackorganen. CPC avger rapport till rådet, vilken sålunda diskuteras i samordningskommittén.

Samordningskommittén har också under senare tid befattat sig med sådana frågor som översyn av informationsverksamheten inom FN-systemet på de ekonomiska och sociala områdena, relationerna mellan ECOSOC och mellanstatliga organ utanför FN-systemet (EEC, EFTA, Arabförbundet) etc.

2. Rådet som styrelse för FN:s egen verksamhet på de ekonomiska och sociala områdena.

Samordningen mellan FN och FN:s fackorgan brukar traditionellt anges som ECOSOC:s första uppgift. En *andra* uppgift är att fungera som styrelse för FN:s egen verksamhet på de ekonomiska, sociala och humanitära områdena. Denna verksamhet, som huvudsakligen bedrivs inom sekretariatet, är av mångskiftande karaktär. På det ekonomiska området är FN verksamt när det gäller utnyttjandet av naturresurser, transportfrågor, skatteproblem och statistiska frågor m.m. På den sociala sidan handlägges kvinnofrågor, frågor rörande social utveckling (s.k. community development m.m.), narkotikafrågor, bostads-, byggnads- och planeringsfrågor m.m. På det humanitära området slutligen har FN hand om frågor rörande mänskliga rättigheter: konventioner om politiska och medborgerliga rättigheter, åtgärder mot religiös intolerans, rasdiskriminering m.m.

Dessa frågor, som i rådet behandlas av dess sessionella *ekonomiska* respektive *sociala kommittéer*, förbereds och specialbehandlas mellan rådets möten av ett antal s.k. *funktionella kommissioner*. Dessa är sex: Kommissionen för de mänskliga rättigheterna (32 medlemmar) med underkommissionen för förhindrande av diskriminering och för skydd av minoriteter (18 medlemmar), Kommissionen för kvinnans ställning (32 medlemmar), Kommissionen för social utveckling (32 medlemmar), Befolkningskommissionen (27 medlemmar), Narkotikakommissionen (24 medlemmar) och Statistiska kommissionen (24 medlemmar). Dessa kommissioner, vilka tillsätts av rådet, sammanträder en gång om året eller vartannat år tre—fem veckor åt gången. De rapporterar sedan till rådet; genom en nyordning beslutad 1966 behandlas dessa rapporter numera alltid under rådets vårsession i New York. (Sverige är f.n. medlem av befolkningskommissionen t.o.m. 1971 och av kommissionen för de mänskliga rättigheterna t.o.m. 1968; här äger en viss rotation och platsfördelning rum mellan de nordiska länderna som är medlemmar av en à två kommissioner samtidigt.)

Därutöver har rådet upprättat ett antal s.k. stående kommittéer för rådgivning i speciella frågor, som rådgivande kommittén för tillämpning av vetenskap och teknologi på utvecklingsproblemen, kommittén för utvecklingsplanering och kommittén för bostads-, byggnads- och planeringsfrågor. Dessa kommittéer är i hög grad expertkommittéer med ett betydande inslag av vetenskapsmän, nominerade av medlemsländerna. Dessa kommittéers rapporter diskuteras självfallet också i ECOSOC, de två förras i ekonomiska kommittén, den senare i sociala kommittén.

3. ECOSOC som debattorgan angående u-hjälpen.

Sociala kommitténs dagordning domineras av de ovan nämnda kommissionernas rapporter. Den ekonomiska kommittén har att diskutera av sekretariatet sammanställda rapporter om bistandsflödet till u-länderna under det gångna året, dess omfattning och sammansättning. Härmed är vi inne på vad som brukar anses vara rådets *tredje* huvuduppgift: att vara ett debattorgan på hög nivå rörande internationella biståndspolitiska frågor. Denna debatt äger dels rum i

ekonomiska kommittén, där man förutom de nämnda frågorna rörande u-hjälpens omfattning och sammansättning också under senare år diskuterat skattefrågor, livsmedelsproblemet, proteinförsörjning m.m. Härutöver äger denna diskussion rum i plenum vid behandlingen av t.ex. rapporterna från IDB och TDB samt, viktigast, den under sommarmötet hållna generaldebatten.

Rådet har också tillsatt fyra *regionala kommissioner*: för Europa (ECE), Asien och Fjärran Östern (ECAFE), Latinamerika (ECLA) respektive Afrika (ECA). Dessutom finns ett särskilt FN-kontor i Beirut för ekonomiska och sociala frågor, som inte kunnat fungera som regional kommission till följd av konflikten mellan Israel och arabstaterna. De regionala kommissionerna har omfattande uppgifter på det ekonomiska området; deras medlemskrets är som framgår av namnet begränsad till regionens länder. Kommissionerna bistår länderna inom sin respektive region med allehanda planeringsuppgifter, med teknisk och ekonomisk forskning, insamlande av data, upprättande av standards på olika områden etc.

De fyra regionala ekonomiska kommissionernas rapporter diskuteras i rådets plenarsession, men denna diskussion har under många år varit relativt ytlig.

IV. ECOSOC i teori och praktik

ECOSOC var från början tänkt att vara en motsvarighet till säkerhetsrådet på det ekonomiska och sociala området. Emellertid har det inte kunnat uppfylla den roll man tänkt sig vid avfattandet av Dumbarton Oaks-förslagen. Orsakerna härtill är flera. Dels finns en inbyggd motsättning i stadgan härvidlag såtillvida att ju ECOSOC i motsats till säkerhetsrådet saknar exekutiva funktioner annat än i förhållande till de delar av FN-sekretariatet som sysslar med ekonomiska och sociala frågor. Genom tillkomsten av de många fackorgan ter sig FN:s egen andel av det samlade arbetet på dessa fält inte överväldigande. I förhållande till fackorganen kan rådet endast utfärda rekommendationer som dessa må eller inte må fästa något avseende vid. Så länge fackorganens verksamhet låg på det huvudsakliga informativa området syntes också behovet av sådana rekommendationer litet.

Rådet hade vidare ända fram till 1965 års stadgeändring en föga representativ sammansättning. Bland de 18 medlemsstaterna dominerade i praktiken de västliga industriländerna. Trots att FN:s medlemskrets mellan 1945 och 1965 praktiskt taget fördubblades förblev ECOSOC:s medlemstal oförändrat och det är därför knappast ägnat att förvåna att u-länderna visade rådet ett ringa intresse. På detta håll satte man sin lit till andra organ, där man hade bättre representation: generalförsamlingen själv, Världshandelskonferensen (UNCTAD, upprättad 1964) och krävde dessutom ett nytt organ i form av en FN:s industriorganisation, som emellertid tillkom först innevarande år.

Det kan alltså inte sägas att rådet fört någon mera aktiv tillvaro under sina första 20 år. Därmed är det naturligtvis inte sagt att arbetet var alldeles utan värde; de funktionella och regionala kommissionerna har t.ex. utträttat en hel del under den aktuella tiden. Men en känsla av att något måste göras åt rådet

om det inte skulle alldeles sjunka i glömska började göra sig gällande bland medlemsstaterna.

Efter långa diskussioner enades man 1965 om att utvidga medlemskretsen från 18 till 27. Sammansättningen av rådet är numera: 7 västliga industriländer (Sverige är medlem 1966—1968; de nordiska länderna och, hittills, Österrike delar en plats, vilket i realiteten betyder att Sverige kommer med en gång under en 15-årsperiod), 3 östliga industriländer, 17 u-länder, varav 5 från Latinamerika, 7 från Afrika och 5 från Asien. Det betyder alltså att u-landsgruppen har en klar majoritet.

Med den nya sammansättningen av rådet har u-länderna kommit att ägna det större intresse; och med detta också i-länderna. I samband med utvidgningen av rådets medlemsantal har man beslutat att omorganisera dess arbete så att nu frågor som berör FN:s eget arbete, dvs främst sociala och ekonomiska problem, handlägges under vårsessionen i New York, medan samordningsproblemen dominerar sommarmötet i Genève. Sveriges medlemsperiod under 1966—1968 har sammanfallit med denna omorganisation och vitalisering av rådet.

Det är uppenbart att rådets viktigaste uppgift såväl nu som för framtiden ligger på samordningsområdet. Den ökade totala multilaterala biståndsinsatsen blir alltmer svåröverskådlig. Hushållningen med resurser blir också viktigare, då u-ländernas behov markeras alltmer. Det är självfallet att här behövs ett organ för samordning och för diskussion av konkreta problem beträffande FN-familjens samlade insats. Endast genom ett sådant organ kan denna FN-systemets insats nå maximal effekt. Det är också på detta område som rådet gjort påtagliga framsteg under senare år: allt fler länder deltar nu i debatterna om dessa frågor, och flera länder gör sig besvär att penetrera en rätt svåröverskådlig materia. Det är klart att tillkomsten av program- och samordningskommittén (CPC) kan vara av stort värde härvidlag; det är visserligen svårt att tänka sig att denna kommitté under en månads session skall kunna ordentligt förbereda diskussionen på såväl program- som samordningsområdet i sin helhet; men om CPC koncentrerar sig — som framhållits från svensk sida i rådet — på ett visst antal begränsade områden varje år kan diskussionen bli väsentligt meningsfullare än den varit tillförne.

I en kommentar till Dumbarton Oaks-förslagen uttryckte Gunnar Myrdal 1945 kritik av tanken på upprättande av ett ekonomiskt och socialt råd inriktat på samordningsfrågor.⁴ Han menade dels att det vore tveksamt att dra in dessa ekonomiska och sociala frågor under en organisation som huvudsakligen vore säkerhetspolitisk till sin motivering — de politiska frågorna skulle komma att undanskymma de ekonomiska och sociala — dels att det vore svårt och kanske onödigt att samordna de sinsemellan mycket skiftande verksamheter som fackorganen tänktes ha. Dessutom skulle det finnas risk för att politiska överväganden finge alltför stort inflytande på bedömningen av rena ekonomiska och sociala problem. Det är väl tveksamt om Myrdal fått helt rätt. Det var naturligtvis 1945 omöjligt att förutse att u-landsproblematiken skulle bli så dominerande

⁴ »Relation of specialized agencies in the economic and social field» i »Peace and Security after the second world war», s. 173 ff. Uppsala 1945.

som faktiskt blivit fallet och att fackorganens verksamhet i så hög grad som nu inriktas på u-ländernas behov av tekniskt bistånd; och att samordningsproblematiken skulle bli så aktuell som nu. Visserligen domineras självfallet intresset för FN av dess arbete på det politiska fältet, men detta får inte undanskymma dess omfattande arbete på de ekonomiska och sociala områdena. Ser man hela FN-systemet, inklusive fackorganen, som en enhet är ju de ekonomiska och sociala frågorna dominerande kvantitativt.

Myrdal förutspådde sålunda också att det skulle gå politik i de ekonomiska och sociala frågorna. Där har utvecklingen givit honom rätt. Men detta kunde omöjligen undvikas när nord—syd—frågorna, dvs. u-landsfrågorna, numera ter sig lika viktiga som öst—väst-problemen och väl för framtiden kommer att politiskt dominera FN.

ECOSOC:s arbete som styrelse för FN:s eget arbete på de ekonomiska och sociala områdena kommer förmodligen att te sig mindre viktigt, allt eftersom FN:s egen andel av den totala tekniska biståndsverksamheten inom hela systemet relativt minskar, nya organisationer växer fram och de gamla fackorganen får allt mera att göra på detta område. Det hindrar naturligtvis inte att rådet här har en självklar roll att fylla för att säkerställa en rationell ordning också på detta fält.

Däremot synes det osannolikt att ECOSOC skall kunna nå några framgångar när det gäller dess tredje uppgift: att vara ett debattorgan på hög nivå rörande mera allmänna aspekter på u-landsproblematiken. Medlemsländerna föredrar att diskutera sådana frågor inom ramen för UNCTAD och andra organ. Rådets dagordning är också alltför späckad och mötena alltför korta för att tillåta en sådan debatt: de summariska diskussionerna om flera organs rapporter — de regionala kommissionernas, UNICEF:s, TDB:s etc. — bär vittnesmål härom. Det hindrar självfallet inte att ECOSOC också på detta område kan prestera värdefulla bidrag till vår kunskap om u-landsproblemen.

Det synes sålunda trots allt kunna förväntas att den vitalisering som rådet genomgått under de sista två åren skall kunna återge det något av den plats, som man ursprungligen tänkt sig men som omständigheterna förnekat det. Samordningsfrågornas vikt tyder på detta. Men att förvandla rådet till en parallell på det ekonomisk-sociala fältet till säkerhetsrådet är svårt. Härför erfordras bl.a. att rådet ges mandat att fatta för fackorganen bindande beslut och behandla dessas budgetar. Det är möjligt att man en dag når dit, men det kommer förmodligen att dröja; fackorganen är synnerligen måna om sin självständighet.

Mats Bergquist

Den politiska utvecklingen i Latinamerika

Föreliggande översikt avser att ge en kort redogörelse för den politiska utvecklingen i Latinamerika under perioden januari 1966—augusti 1967. För att man skall kunna placera in de val och författningsändringar som förekommit i ett större sammanhang lämnas inledningsvis vissa bakgrundsfakta. I den fortsatta framställningen kommer av arbetstekniska skäl endast ett urval av de latinamerikanska

länderna att belysas. Det är heller inte av intresse att se på de fingerade valen i Nicaragua eller Paraguay eller att helt allmänt försöka analysera den politiska utvecklingen på Cuba. I stället skall en punktbelysning företas av sådana länder, där verkliga förändringar ägt rum.

Avslutningsvis kommer Solidaritetskonferensen i Havanna samt Argentinas förslag om en »fredsstyrka» på den latinamerikanska kontinenten att behandlas som en del av det interamerikanska arbetet.

Bakgrund

Under 1950-talets sista år tenderade de latinamerikanska länderna att mer och mer återgå till någon form av folkvalda regimer. Samtliga militärjuntor och caudillos, utom Stroessner i Paraguay, familjen Somoza i Nicaragua samt »Papa Doc» Duvalier på Haiti, fick lämna plats för mer eller mindre demokratiska regeringar. Under denna tid började också USA att uppmärksamma de latinamerikanska problemen och tanken på »Framstegsalliansen» lanserades.

Hoppet om en latinamerikansk framtid byggd på stabila folkvalda regimer grusades emellertid mycket snart. »The swing back» inleddes redan i november 1961, då militären i Ecuador grep makten. 1962 kom statskuppen i Peru, 1963 följde Guatemala, Honduras och Dominikanska republiken efter, och 1964 var det dags i Brasilien och Bolivia.

Vid utgången av år 1965 uppvisade den latinamerikanska politiska kartan en nästan lika brokig bild som fallet varit i mitten av 1950-talet. Perioden januari 1966—augusti 1967 kännetecknas av dels en fortsatt »swing back» och dels försök att återgå till mera demokratiska styrelseformer.

I Argentina grep militären än en gång makten och i Brasilien fördjupades diktaturen genom diverse lagar på det politiska och ekonomiska området. I Bolivia valdes militärjuntans »starke man», general René Barrientos, till president efter ett farsartat val. Guatemala, Ecuador och Dominikanska Republiken ordnade allmänna val, vilkas syften var mera positiva ur demokratisk synvinkel.

Under denna period blev det interamerikanska samarbetet allt mer ansträngt, vilket bl.a. berodde på den amerikanska interventionen i Dominikanska Republiken och på Framstegsalliansens misslyckande.¹

Argentina

Under 1960-talet började peronisterna att övervinna sviterna av alla de bakslag, som de haft sedan 1953, och i de lokala valen 1965—66 erhöll de mellan 40 och 45 % av rösterna. Samtidigt började president Illias, som balanserade på en mycket smal majoritet, söka stöd hos peronisterna för att kunna genomföra sitt reformprogram. Militären och godsägarna såg med allt större oro på de peronistiska framgångarna, och i slutet av juni 1966 beslöt de sig för att avsätta presidenten och överta makten. Parlamentet samt de politiska partierna och domstolarna upplöstes och general Onganía utropades till president. Samtliga universitet

¹ Framstegsalliansen bildades under ett möte med de amerikanska statscheferna i Punta del Este 1961.

stängdes för »reorganisation» och en ny författning infördes. Den genomgående tendensen i denna var en stark centralisering av makten till presidenten och ett fåtal ministrar. I Ley de Ministerios och Ley de Desarrollo² fastslogs således att endast fem ministrar förutom presidenten skulle ingå i regeringen och i det statliga planeringsrådet. Tidigare hade antalet ministrar legat mellan 25 och 30. Vidare skapades ett speciellt säkerhetsorgan (Consejo de Seguridad) vari ingick regeringen och försvarsgrenscheferna. Detta skulle vara helt suveränt i alla frågor som gällde »statens säkerhet». Presidenten blev också chef för alla stridande förband. Genom dessa lagar försvagades de regionala strävandena och de lokala försvarsheterna blev bundna direkt till den centrala regeringen.

Peronisterna hade ännu en gång blivit tungan på vågen i argentinsk politik och de moderata krafterna hade ånyo fått ge vika för militären och godsägarna.

Brasilien

Sedan de civila presidenterna Kubitschek och Goulart misslyckats med att genomföra sin planerade jordreform och dessutom beskyllts för »kommunism» av landets reaktionära grupper, grep militären makten 1964 och insatte general Humberto Branco som president. Vallagen ändrades 1966, inför det förestående presidentvalet, så att nationalförsamlingen (och inte folket i direkta val) skulle utse president. Oppositionspartierna bojkottade emellertid valen och vägrade att framföra någon egen kandidat. Till ny president valdes förre försvarsministern Costa e Silva med rösterna 295 av 475. I oktober 1966 upplöstes nationalförsamlingen inför de förestående valen i november. Samtidigt uteslöts en del politiker ur kongressen och en del »icke-önskvärda» partier förklarades olagliga. På detta sätt blev valen från demokratisk synpunkt av ringa värde, vilket också avspeglade sig i valresultatet. ARENA-partiet tog inte mindre än 277 av deputeradeförsamlingens 409 platser samt 48 av senatens 66, vilket utgör 68 — resp. 73 % av samtliga röster.

I januari 1967 godkände kongressen en ny författning med röstsiffrorna 221—110. Omröstningen var enbart en formalitet, eftersom presidenten hade befogenheter att stifta lagar utan kongressens hörande. Liksom i Argentina var den nya författningen starkt centralistisk och satte presidenten i en särställning i förhållande till kongressen. Presidenten kunde således intervensera i delstaternas politik och kontrollera deras ekonomi utan kongressens hörande. Vidare infördes en speciell säkerhetslag samt en presslag, enligt vilken inga anklagelser om brott av presidenten, kongressmedlemmar, Högsta Domstolens ledamöter och utländska statsöverhuvuden kunde tas upp till diskussion, oberoende av om de var välgrundade eller inte.

Genom 1967 års författning förstärktes diktaturen ytterligare i Brasilien.

Bolivia

President Paz Estensorros folkvalda regering störtades i november 1964 och efterträddes av en militärjunta under general René Barrientos ledning. Samtidigt

² Ley de Desarrollo = Lag om utveckling och planering.

började en stark guerillarörelse växa fram i norra Bolivia. Enligt flera källor är guerillan Cuba-styrd och rykten har under senare tid gjort gällande att den verkliga ledaren var Fidel Castros revolutionskamrat Ernesto »Che» Guevara.

Trots det instabila läget i landet beslöt man under 1966 att utlysa nyval, dels till presidentposten och dels till senaten och kongressen. Valet blev något av en fars, eftersom varken kommunisterna, PRIN eller PDC (Partido Demócrata Cristiano) hade någon möjlighet att delta. Vidare vågade sig inte general Bernardino Rioja, kristliga demokraternas presidentkandidat, utanför sin hemstad av rädsla för repressalier. René Barrientos och hans parti — Frente del Revolucionario Boliviana — vann därför en mycket överlägsen seger.

Partier	Röster i president- valet	Mandat i	
		Senaten	Kongressen
FRB-Frente Revolucionario Boliviana	677.805	18	82
CDC-Comunidad Demócrata Cristiana	138.001	8	19
MRP-Movimiento Revolucionario Paz-Estensorista	—	1	1
MRN-Movimiento Revolucionario Nacional Andradista	—	—	—
	815.806	27	102

Det var inte bara rädslan för repressalier och inskränkt möjlighet för vissa partier att delta i valet, som ledde till FRB:s stora valseger, utan också det faktum, att den Nationella Front, som hade förekommit under Estensorros tid, nu var helt splittrad, vilket ledde till minskade möjligheter för oppositionen.

I februari 1967 infördes en ny författning vars tyngdpunkt låg på ett stärkande av den statliga ekonomiska planeringen och en utvidgning av den lokala självstyrelsen.

Uruguay

Uruguay har under en lång följd av år ansetts som Latinamerikas mest stabila demokrati. Detta omdöme kan fortfarande kvarstå relativt oemotsagt. De förändringar som förekommit har genomgående företagits inom det demokratiska systemets ram.

1966, hölls en folkomröstning om presidentmaktens fortsatta utformning. Fyra förslag lades fram, av vilket det ena var bibehållande av nuvarande kollegiala system enligt schweiziskt mönster. Som en motpol till detta framfördes ett system motsvarande det som förekommer i USA. Efter omröstning beslöt man, med 55 % av rösterna, att anta det sistnämnda.

Valet 1966 blev en stor överraskning, eftersom Blancopartiet efter åtta år vid makten fick lämna över till Coloradopartiet. Dessutom valdes Coloradopartiets presidentkandidat Oscar Gestido till president för fem år.

Partier	President-kandidater	Röster i presidentvalet	Röster i Senaten Deputeradekammaren
Union Colorado	General Gestido	227.113	528.069
Partido Nacional (Blanco)	Senor Echegoyen	188.971	419.653
Frente Izquierda		—	60.543
Partido Democrata Christiano		—	51.946
Partido Socialista		—	10.936
Movimiento Civico Christiano		—	3.762
Union Popular		—	2.613

³ Blanco-partiet är ett typiskt stadsparti, medan däremot Coloradopartiet har sin huvudsakliga förankring på landsbygden.

Guatemala

Efter det att överste Enrique Peralta tagit makten i Guatemala genom en statskupp 1963 tillsattes en konstituerande församling, som fick i uppdrag att utarbeta en ny författning och förbereda nyval. 1965 antogs den nya författningen och 1966 hölls allmänna val. Presidentvalet blev mycket dramatiskt, eftersom man ett par dagar innan valet fann vänsterpartiets, Partido Revolucionario, kandidat Dr. Mario Mendes Montenegro mördad. Partiet utsåg emellertid omedelbart dennes broder, Dr. Julio Mendez Montenegro, till efterträdare. Valet gav följande resultat.

Partier	President-kandidater	Röster i presidentvalet	Platser i senaten
PR-Partido Revolucionario	Julio Mendez Montenegro	190.334	29
PID-Partido Institucional Democrático	Juan Aguilar	137.696	21
MLN-Movimiento de Liberación Nacional	Miguel Ponciano	106.325	5
		434.355	55

⁴ Partido Revolucionario understöds av vänstergrupper och intellektuella. MLN är ett liberalt centerparti med förankring i medelklassen och PID kan karakteriseras som ett typiskt latinamerikanskt högerparti med stöd hos militären och jordägarna.

Ingen av kandidaterna erhöll absolut majoritet, varför kongressen enligt konstitutionen hade att välja president. Då Partido Revolucionario erhållit majoritet i denna valdes Julio Montenegro till president.

Ecuador

Ecuador som länge varit ansett som ett av de klassiska kuppländerna har sedan slutet av trettioåret kunnat genomföra tre konstitutionella presidentperioder (1948—1960). Sedan 1960 har tre statskupper förekommit — 1961, 1963 och 1966. Den sistnämnda gav emellertid ecuadorianerna möjlighet att återvända till mera demokratiska styrelseformer. Dagen efter statskuppen valde representanter för de politiska partierna (dock ej kommunisterna) samt militären och förvaltningen den opolitiska affärsmannen Ysrovi Indaburu till president. I oktober hölls val till den konstituerande församling som skulle förbereda nyval och utarbeta ny författning. De konservativa partierna erhöll 33 platser, center- och vänsterpartierna fick tillsammans 34 platser och förvaltningen och militären 12.

Starka motsättningar uppstod mellan presidenten och militären sedan den förre bl.a. krävt, att den militära budgeten skulle fastställas av konstituerade församlingen och att militären ej skulle få svara för landets inre säkerhet. Efter påtryckningar valdes till ny president advokaten Arosema Gomez med röstsiffrorna 40—35.

Dominikanska Republiken

Dominikanska republiken har som få latinamerikanska länder kommit i världshändelsernas centrum. Sedan familjen Trujillo efter trettio års absolut makt drivits ur landet har olika typer av statskick prövats. 1962 valdes vänsterpartiernas kandidat Juan Bosch till president, men han fick redan efter tio månader lämna plats för en konservativ militärjunta. I april 1965 störtades emellertid överste Reid Cabral genom en mycket populär statskupp. Inbördeskrig och generalstrejker blev följden av aprilkuppen. Samtidigt begärde de konservativa styrkorna hjälp av USA, som också hörsammade uppmaningen. Det interamerikanska samarbetet inom Framstegsalliansen och OAS blev genom USA:s intervention ännu mer problematiskt.

Sedan en viss jämvikt uppnåtts mellan de stridande styrkorna vågade regeringen utlysa nyval. Presidentvalet blev emellertid inte den framgång som vänsterpartierna hoppats på, då deras kandidat — f.d. presidenten Juan Bosch — av rädsla för mordförsök tvingades driva sin valkampanj från sitt hem. De två andra kandidaterna — reformistpartiets Joaquin Balaguer — tidigare Trujillo president (1960—62) och vanguardistpartiets Rafael Bonelly — också han tidigare Trujillo-anhängare — kunde däremot utan rädsla för sina liv driva en aktiv valkampanj. Ytterligare en nackdel för Bosch var det stöd han oombett erhöll från den castroistiska »14:e juli rörelsen». Flera av Bonellys anhängare gick över till Balaguer, då man fruktade att en röst på Bonelly kunde leda till förlust för Balaguer och därmed ett »castroistiskt» maktövertagande. Balaguer stöddes framförallt av lantbygdsbefolkningen, som han under Trujilloperioden hjälpt till en mera draglig existens. Valet blev en stor framgång för Balaguer och reformistpartiet.

Efter valet framkom flera exempel på valfusk och även presidentkandidaten Juan Bosch lade fram bevis för att så varit fallet. För att inte ännu ett inbördeskrig skulle slita sönder landet avstod emellertid Partido Revolucionario från några

Partier	Röster i president- valet	Platser i	
		Senaten	Repr.huset
PR-Partido Reformista	754.409	22	48
PRD-Partido Revolucionario Dominicano	517.784	5	26
VR-Vanguardia Revolucionaria	45.073	—	—
	1.327.266	27	74

aktioner, och Bosch själv vägrade delta i den nybildade regeringen. Under hösten 1966 evakuerades de amerikanska trupperna efter mycket hårda påtryckningar från vissa grupper inom OAS.

Solidaritetskonferensen i Havanna

»Ingen människa får inbilla sig att ett maktövertagande med hjälp av fredliga medel kan förekomma på den här kontinenten,» sade Fidel Castro när han öppnade Solidaritetskonferensen i Havanna den 11 augusti 1967.

Kring temat »maktövertagande» kom också hela debatten att koncentreras, då ombuden för den socialistiska oppositionen i den västra hemisfären sammanträdde för att diskutera dagens latinamerikanska problem.

Redan från början kunde man urskilja skarpa gränser mellan de olika grupperna. Den huvudsakliga skiljelinjen gick mellan de proryska fraktionerna och de castroistiska grupperna. Vid flera tillfällen såg det ut som om konferensen skulle upplösas i kaos. En av de främsta orsakerna var en resolution i vilken krav framfördes om ett enhälligt fördömande av alla länder som på något sätt hjälpte dagens makt-havare i de latinamerikanska republikerna. Genom denna resolution skulle Sovjetunionens stöd till länder som Venezuela och Colombia bli fördömt, och de proryska kommunistpartierna i västra hemisfären skulle komma i ett ofördelaktigt läge. Resolutionen antogs emellertid med 15 röster mot 3 och 9 nedlagda, men fördes inte senare in bland de officiella dokumenten.

Stor oro väckte också förhållandena i Venezuela, där kommunistpartiet gjort gemensam sak med Accion Democratica-koalitionen och alltså stod, mer eller mindre, i motsatsställning till den övriga vänsteroppositionen.

Av konferensen framgick också tydligt att Fidel Castro önskade en styrning från Cuba av guerillarörelserna på den latinamerikanska kontinenten. Detta avvisades emellertid av så gott som samtliga grupperingar. Förhållandet här kan ses på samma sätt som Cubas förhållande till Sovjetunionen — visst behöver vi hjälp, men hur den skall användas vill vi bestämma själva.

Slutomdömet beträffande konferensen kan sägas vara, att man är helt överens om att en revolution måste komma för att lösa de oerhörda problem som finns på kontinenten. Vilka medel som skall användas är däremot, och kommer väl länge än att vara, synnerligen omdiskuterat.

Avslutning.

Samtidigt som vänsteroppositionen gick till storms mot de konservativa makthavarna, upprepade Argentina sina krav på en interamerikansk »fredsstyrka», som skulle ingripa då den »kommunistiska guerillan» försökte gripa makten i något land. Brasilien ställde sig genast bakom det argentinska förslaget och försökte påverka Bolivia, Paraguay och Peru till deltagande. Förslaget presenteras för OAS' utrikesministermöte under hösten och lär enligt flera källor vara starkt understött av USA, som anser att en sådan »brandkårsstyrka» är av mycket stor betydelse för att skydda de legala makthavarna.

Motsättningarna mellan vänster- och högergrupper ökar med varje månad som går och förutsättningarna för en »revolution» med fredliga medel ser ut att vara mer och mer avlägsna.

Lund i oktober 1967.

Lars Zanderin

Statskunskapen vid de svenska universiteten 1967

UPPSALA UNIVERSITET

Förändringar i personalens sammansättning:

Nils Elvander, preceptor (fr.o.m. 1/7); Leif Lewin, e.o. docent (fr.o.m. 1/7); Lars Rudebeck, docent, forskarassistent (fr.o.m. 1/7); Bengt Almerud, lektor vid Örebrofilialen (fr.o.m. 1/9); Tord Hammargren, adjunkt vid Örebrofilialen (fr.o.m. 1/7).

Följande doktorsavhandlingar har ventilerats:

Olof Wennås: Striden om latinväldet. Idéer och intressen i svensk skolpolitik under 1800-talet, 4/2; Leif Lewin: Planhushållningsdebatten, 20/5; Lars Rudebeck: Party and people. A study of Political Change in Tunisia, 24/5.

Fil. lic.examen har avlagts av fil. mag. Mats Bäck, fil. kand. Sven Henrikson och fil. mag. Evert Vedung.

Följande licentiatavhandlingar har framlagts och godkänts:

Staffan Granström: Tillkomsten av högerns efterkrigsprogram; Sven Henrikson: Kommunalråds/kollegierådsinstitutionerna i Norrköping, Hälsingborg och Malmö; Inger Sjö Dahl: Staten och teatern i Sverige 1720—1844; Birgitta Södervall: Striden kring de norrländska jordbruksfrågorna 1892—1906.

Antalet elever och grundtentamina:

Antal studerande VT 1967	1 betyg	469
	2 betyg	272
	3 betyg	41

Antal studerande HT 1967	1 betyg	421
	2 betyg	240
	3 betyg	32
Antal grundtentamina VT 1967	1 betyg	289
	2 betyg	92
	3 betyg	26
Antal grundtentamina HT 1967	1 betyg	161
	2 betyg	70
	3 betyg	10

Verksamheten:

Undervisningen vid filialen i Örebro startade höstterminen 1967. Beräknat antal studerande hade varit 100. Denna siffra överträffades dock och sammanlagt bedrev 147 studenter studier för 1 betyg.

Statsvetenskapliga föreningen har under året haft två sammanträden. Den 11 april höll redaktör Runo Cederqvist föredrag över ämnet »Nyhetsförmedlingen i Sveriges radio», och den 22 november talade professor Martin Lowenkopf över ämnet »Liberia and Tanzania—two different types of African one-party regimes».

Bengt Benson

LUNDS UNIVERSITET

Personalförändringar: Som t.f. preceptor efter preceptor Olof Ruin har från den 1.7 docent Torbjörn Vallinder tjänstgjort. Till universitetslektor har docent Hans Wieslander utnämnts och till universitetsadjunkt fil. mag. Hans Ring, båda med placering vid filialen i Växjö.

Licentiatexamen har under året avlagts av fil. mag. Bo Bjurulf, fil. mag. Sven Kinnander och pol. mag. Gunnar Skogmar.

Följande *licentiatavhandlingar* har godkänts:

fil. mag. Bo Bjurulf: »Omröstningsteori», fil. mag. Conny Fredriksson: »Upper South politics», fil. kand. Lennart Lundquist: »Fattigvård och folkförsäkring. Intressegruppsaktiviteter i den sociala frågan 1900—1918» och pol. mag. Gunnar Skogmar: »Forskningsberedningen och forskningspolitiken».

Elevantal och grundtentamina: Antalet registrerade elever var för ett betyg: 536 (vt), 487 (ht), två betyg: 243 (vt), 198 (ht), tre betyg: 48 (vt), 51 (ht). Avlagda grundtentamina var under året för ett betyg 348, två betyg 124 och för tre betyg 8 samt för fyra betyg 1.

Växjöfilialen startade sin verksamhet vid höstterminens början. Antalet elever var där för ett betyg 116 och antalet avlagda grundtentamina för nämnda betygsgrad 38.

Kommunalforskningsgruppen har vid institutionen haft följande anställda under året: assistent Hans Ring (vt), assistent Lars-G. Nilsson (från 1/4), förste amanuenser Anders Ek (till 1/12), Leif Johansson (från 1/7) och Lars Zanderin (till den 1/11).

Exkursioner: Deltagarna i licentiatseminariet företog under ledning av universitetslektor Bertil Fiskesjö en exkursion till Oslo den 5—7 juni. Besök gjordes därvid bl.a. på institutt for statsvitenskap, institutt for samfunnsforskning, stortinget och finansdepartementet. Proseminariet har under ledning av docent Torbjörn Vallinder företagit en exkursion till Stockholm den 23—27 april. Deltagarna bereddes därvid tillfälle att besöka bl.a. statsrådsberedningen, finansdepartementet, riksdagen, SAF och LO.

Statsvetenskapliga föreningen har under året haft följande sammansättning: ordförande professor Nils Stjernquist, vice ordförande docent Hans F. Petersson, sekreterare fil. mag. Henrik Hermerén, skattmästare fil. mag. Bo Bjurulf. Föreningen har under året haft sex sammanträden. Den 16 mars redogjorde fil. lic. Göran Hydén för den politiska situationen i Östafrika. Den 19 april talade professor G. C. Moodie från York över ämnet: »Some unhelpful definitions of politics.» Professor Ali Mazrui från Kampala talade den 27 september om: »Borrowed and original elements in african political thought.» Den 9 november redogjorde professor Stein Rokkan för: »Internationellt samarbete om dataarkiv för samhällsvetenskaplig forskning.» Byrådirektör Erik Pierre talade den 24 november över ämnena: »Kinas relationer till Indien» och »Synpunkter på kulturrevolutionen i Kina.» Den 4 december redogjorde professor Dhingra från New Delhi för: »The policy of Nehru after independence.»

Henrik Hermerén

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lärare har under året varit:

professor: Jörgen Westerståhl, innehavare av August Röhss' professur i statskunskap, utnämnd 1952;

docenter: Arne Wählstrand, utnämnd 1941, Björn Molin, utnämnd 1965 och Stig Hadenius utnämnd 1965 (statskunskap);

universitetslektorer: Bo Särilvik, fil. lic. tjänstledig under året, Stig Hadenius (vikariatsförordnande).

e. universitetslektorer: Åke Georgsson, fil. mag., Lennart Månsson, fil. kand., Lena Runström, jur. kand., fil. mag.

forskarassistent: Lars Strömberg, fil. lic. (t.o.m. 30/6), Gunnar Nordenstam, fil. lic. (fr.o.m. 1/7).

biträdande lärare: Gunnar Nordenstam, fil. lic. (t.o.m. 30/6), Sune Persson, fil. lic. (fr.o.m. 1/7).

assistent: Sverker Ekholm, fil. kand.

förste amanuenser: Bengt Carlsson, fil. mag., Sören Holmberg, fil. kand., Per-Anders Roth, fil. mag., Ulf-Göran Willén, fil. kand.

Fil. lic.examen har avlagts av pol. mag. Lars Strömberg, fil. kand. Erik Moberg och fil. kand. Gunnar Nordenstam.

Följande *licentiatavhandlingar* har godkänts:

Lars Strömberg: Lokalkommunal valkampanj i 1962 och 1966 års valrörelser; Gunnar Nordenstam: Kritik och självkritik i Sovjetunionen; Uno Simm: Rekryteringsvägar till kommunens fullmäktige.

Studiestatistik:

		VT 1967	HT 1967
Delt. i undervisn.	1 betyg	323	364
	2 betyg	209	233
	3—4 betyg	51	71
Tentamina	1 betyg	396	189
	2 betyg	153	92
	3—4 betyg	14	16

Ovanstående tabell återspeglar deltagandet i undervisningen på olika betygsgrader jämte godkända sluttentamina. Den ojämna fördelningen på vår och höst av tentamina beror på att de studerande som börjar studierna på hösten, ej hinner tentera samma termin.

Inom *kommunalforskningsprojektet* har fortsatt bearbetning rörande 1966 års kommunalval ägt rum. Två *licentiatavhandlingar* har framlagts. Vidare har under året undersökningar rörande den kommunala tjänsteorganisationen inletts. Stig Hadenius, Jan-Olof Seveborg och Lennart Weibull har utarbetat en studie över »Socialdemokratisk press och presspolitik». Fortsatt arbete på projektet »Sveriges partipolitisering 1896—1908» har ägt rum med Per-Anders Roth som amanuens. Delar av docent Elvanders skattepolitiska undersökningar har utförts vid institutionen.

Vid institutionen har även undervisning på högstadiet inletts. Docent Molin har lett en kurs över politiskt vetenskapliga modeller. Förutom den teoretiska undervisningen har fil. lic. Lars Strömberg handhaft kurser rörande maktbegreppet och systemanalyser. Fil. lic. Bo Särilvik har undervisat i analytisk statistik.

Introduktionen för undervisning i statskunskap vid *filiolen i Karlstad* ägde rum 1/9. Undervisningen har under höstterminen handhaft av lärare från statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs Universitet. Antalet studerande för ett betyg uppgick till 114. Till universitetslektor från 1/1 1968 har förordnats fil. dr. Ragnar Andersson.

Gästföreläsare vid institutionen har varit:

Prof. Henry Parris, University of Durham, prof. G. C. Moodie, University of York, prof. Terry Clark, University of Chicago, prof. Warren Miller, Inter-Univ. consortium for research Ann Arbor Michigan, prof. J. A. Brand University of Strathelyde, Glasgow.

Claes-Olof Olsson

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Förändringar i lärarkåren under året:

Till professor och innehavare av Lars Hiertas professur i statskunskap från den 1/1 1967 utnämndes preceptor Hans Meijer;

Till preceptor i statskunskap från den 1/5 1967 utnämndes preceptor Olof Ruin.

Till ordinarie universitetslektor i statskunskap med placering vid filialen i Linköping utnämndes den 29/12 1967 fil. lic. Birger Hagård;

Till e.o. universitetsadjunkt i statskunskap med placering vid filialen i Linköping från den 1/7 1967 utnämndes fil. dr. Jurij Borys samt sedan Borys begärt och fått entledigande, FM Lars Anders Persson;

Till professor i statskunskap vid Köpenhamns Universitet från den 1/9 1967 utnämndes preceptor Nils André. André var tjänstledig från precepturen i statskunskap under 1967.

Gästforskare:

Professor Thomas Anton, University of Michigan, har som gästforskare varit verksam vid institutionen under höstterminen 1967.

Fil. lic.-examen har under året avlagts av

Björn Beckman, Rolf Ejvegård, Kjell Goldman, Harald Hamrin, Arved Oksaar, Yngve Palmgren, Monica Petré samt Daniel Tarschys.

Följande *lic.-avhandlingar* har godkänts

Hans G. Andersson: Partigrupperna i Riksdagen vid 1960-talets mitt; Kjell Goldman: De militära FN-styrkornas bruk av våld; Harald Hamrin: Det italienska kommunistpartiet och den kommunistiska världsrörelsen 1956; Yngve Myrman: De icke-socialistiska arbetarna som faktor i maktkampen på arbetsmarknaden 1905—07. En studie i arbetsgivarpolitik; Yngve Palmgren: Född till agitator. En studie i August Palms politiska utveckling och verksamhet.

Elevantal:

Då formerna för rapportering av studiestatistik till SCB ändrats under året kan några siffror för antalet närvarande studerande på olika betygsnivåer under höstterminen inte ges. Nedanstående tabell visar utvecklingen av antalet närvarande studerande på olika betygsnivåer under vårterminen 1965—1967:

	Ett betyg	Två betyg	Tre betyg
1965	688	256	23
1966	846	368	33
1967	1.003	374	39

(De som läst för två olika betygs-nivåer har endast upptagits för den lägre)
 Det totala antalet registrerade studenter vid institutionen under höstterminen 1967 var 1.678, varav 823 nyregistrerade. En undersökning i januari 1968 av de 823 nyregistrerade visar att efter 5 månader 170 (20 %) varken tenderat eller bevisat obligatorisk undervisning. Av återstoden hade 128 (19,5 %) avlagt ett betyg.

Proseminarieuppsatser:

Antalet framlagda proseminarieuppsatser uppgick under 1967 för två betyg till 142 och för tre betyg till 19 (1966 totalt 154 st.).

Examination:

Under året har 735 (1966: 600) studerande godkänts för ett betyg, 135 (125) för två betyg samt 17 (17) för tre betyg. Två studerande har avlagt masters-examen.

Under vårterminen rättades 1.111 och under höstterminen 1.189 skriftliga prov för ett betyg. För två betyg var motsvarande antal 240 resp. 126.

Filialen i Linköping:

Under höstterminen var 111 studenter registrerade vid filialen i Linköping. Av dessa har 88 deltagit i den obligatoriska undervisningen och 26 efter fem månader avlagt ett betyg. Antalet skrivningar, som lämnats in för bedömning, uppgick till 171.

Detta innebär att studenttillströmningen uppgick till endast 4/5 av vad kanslers-ämbetet beräknat.

Kommunalforskningsgruppen:

Ledare för forskningsgruppen har under året varit docent Gunnar Wallin. Till forskningsgruppen var 4 licentianter och ca 40 två- och trebetygsstuderande knutna.

Partiforskningsgruppen:

Riksbankens jubileumsfond beviljade i december medel till ett partiforskningsprojekt, vars ledare är preceptor Olof Ruin. Verksamheten avses komma igång i början av 1968. Bland gruppens delprojekt kan nämnas »Partistrategier inför andrakammarvalet 1968» och »Partibeteende vis-à-vis olika grupper».

Statsvetenskapliga Föreningen:

Ny styrelse utsågs vid årsmöte den 19 november 1967. Styrelsen består av doc. Tomas Hammar (ordförande), fil. lic. Harriet Lundblad (v. ordf.), FK Svante Hansson (sekr.), FM Göran Boberg (kassör), doc. Gunnar Wallin, FK Bengt Owe Birgersson, FK Magnus Isberg, FM Lars Erik Klasson samt docent Krister Wahlbäck.

Anders Franzén

UMEA UNIVERSITET

Förändringar i lärarkåren under året:

Professor Pär-Erik Back var under vt 1967 tjänstledig. Som t.f. professor under motsvarande tid förordnades universitetslektor Bengt Almerud. Till e. universitetslektor i statskunskap från den 1/7 1967 förordnades fil. mag. Dan Brändström. Till vik. universitetslektor i statskunskap förordnades den 1/10 1967 fil. kand. Gunnel Gustafsson. Almerud utnämndes den 7/9 1967 till universitetslektor i statskunskap med placering vid filialen i Örebro.

Elevantal:

Antalet närvarande studenter på ett-betygsnivån har under året ökat markant jämfört med tidigare år. Nedanstående tabell redovisar antalet närvarande betygsstuderande åren 1966 och 1967.

År	Ett betyg (Standardkurs)	Ett betyg (Alt. studiekurs m. inriktn. på skolämnet sam- hällskunskap)	Två betyg	Tre betyg
1966	235	52	133	19
1967	304	40	89	23

Examination:

Under året har 182 (1966: 137) studerande godkänts för ett betyg, 27 (32) för två betyg samt 3 (1) för tre betyg.

Proseminarieuppsatser:

Under 1967 framlades 37 proseminarieuppsatser för två betyg och 3 för tre betyg.

Kommunalforskningsgruppen:

Ledare för kommunalforskningsgruppen har under året varit professor Pär-Erik Back. 5 licentiander var knutna till gruppen.

70 *Översikter och meddelanden*

Statsvetenskapliga föreningen:

Ny styrelse utsågs vid årsmöte den 17 november 1967. Som ordförande omvaldes professor Pär-Erik Back. I övrigt fick styrelsen följande sammansättning: fil. lic. Bengt E. Grimlund (v. ordf.) fil. mag. Dan Brändström (sekr.) fil. kand. Alf Gunnmo (kassör) fil. kand. Gunnel Gustafsson och fil. stud. Sten Berglund.

Stig Wintzer

LITTERATURGRANSKNINGAR

GÖRAN HYDÉN, *Politik och samhälle i Afrika*. Cavefors 1967. 17:—.

Alla som någon gång försökt klämma in ett avsnitt om Afrika, Asien eller Latinamerika i en jämförelsevis kort läskurs om utländsk politik (t.ex. på tvåbetygsnivån) har säkert upplevt den stora bristen på litteratur, som är på en gång översiktlig, inte alltför omfattningsrik, någorlunda rik på fakta och dessutom aktuell under en längre period än ett år eller två. Sådana böcker måste ha ett visst historiskt djup, de får inte vara begränsade till ytliga redogörelser för »dagens läge». Deras författare måste också ha tillräcklig teoretisk medvetenhet för att kunna mana fram viktiga allmänna tendenser och utvecklingslinjer ur myllret av fakta. Men fakta måste ändå till för att konkret illustrera och ge belägg för de allmänna påståendena. Det gäller alltså att kombinera allmängiltighet och konkretion. Ett ytterligare krav som man måste ställa på sådan litteratur gäller förstås saktligheten. Helst bör författaren ha förmågan att nyanserat redogöra för olika uppfattningar om de många kontroversiella frågor som statsvetenskapen berör. Men om han inte förmår det, måste han i varje fall öppet tala om vilket slag av fakta han är ute för att presentera.

Det finns böcker om enskilda länder, det finns digra översiktsverk och det finns sammanställningar av fakta, som var aktuella till helt nyligen men inte längre är det. Men perfekta läroböcker av det beskrivna slaget om t.ex. afrikansk politik är sällsynta. Det skulle kanske också vara överord att kalla Göran Hydéns nyutkomna »Politik och samhälle i Afrika» för »perfekt». Om man försöker, kan man ju nästan alltid hitta ett eller annat fel eller någon oklar punkt i översiktliga framställningar av stora ämnen. Som vi skall se är Hydéns bok inte heller något undantag från den regeln. Men den möter i varje fall de uppräknade kraven på en idealisk lärobok om afrikansk politik betydligt mycket bättre än någon annan bok jag läst.

I tolv kapitel fördelade på trehundra sidor tar Hydén upp alla de viktigaste av de problem och frågeställningar som statsvetenskapen om Afrika sysslar med. Han belyser med fakta och ger dessutom upplysande litteraturförteckningar efter varje kapitel. Han visar hur statskunskapen berikats och utvecklats av att via Afrika komma i kontakt med nya problem, eller snarare de klassiska problemen i ny omgivning. Hydén refererar också och kommenterar nyktert de viktigaste synpunkterna på samband mellan politik, ekonomi och sociala förändringar. Han tillämpar sedan resonemangen i olika avsnitt om partier, förvaltning, utbildningsfrågor, militären, andra eliter, fackföreningar och pressen. Med re-

servation (tyvärr välmotiverad) för irriterande många tryckfel av typen radomkastningar och utelämnade ord och bokstäver samt flera helt onödiga anglo-amerikanismer (»intresserad i», partiets »militanta ving»(!), etc.) är framställningen lättfattlig och konkret. Själv har jag fäst mig vid Hydéns förmåga att vaska fram det centrala ur de många ordrika och ibland pretentiöst skrivna amerikanska böcker som han refererar till. I de allra flesta fall ger han också god rättvisa åt de olika ideologiska värderingar och vetenskapliga utgångspunkter som finns representerade både bland ledande afrikanska politiker och bland de statsvetare som analyserar deras verksamhet. Hydéns framställning är med andra ord av den lugnt resonerande och analyserande typen. Den inbjuder därför både till många instämmanden, vissa invändningar och till fortsatta resonemang (de senare lämpligen i seminarieform). Här skall jag bara ge några exempel på dessa olika slag av reaktioner.

Några allmänna påpekanden, som det är viktigt att stryka under, är t.ex. följande:

1. Det är ganska uppenbart att den politiska utvecklingen i Afrika är på god väg att vederlägga dem som trodde (tror?) att den västerländska modellen för flerpartidemokrati skulle kunna tillämpas under helt andra förhållanden än dem som givit upphov till modellen. Lika uppenbart är det att man bara når en liten del av Afrikas förindustriella verklighet, om man kritiklöst försöker tillämpa Marx' klasskampskategorier. För att förstå det senare förhållandet räcker det att tänka på hur den sociala differentieringen (klassindelningen) i Afrika ännu följer mönster som i centrala avseenden är annorlunda än de mönster Marx var medveten om, när han utförde sina analyser. Prognoser och slutsatser måste följaktligen också bli annorlunda. Däremot tror jag inte, att man, som Hydén gör, kan avfärda det analogitänkande som tillämpar klasskampsschemat på motsättningarna mellan rika och fattiga länder bara genom att peka på sådana fakta som att nationer inte är samma sak som grupper inom nationer och att det inte finns någon internationell statsapparat för nationsproletariatet att erövra. Analogin är tillräckligt suggestiv, även om man är medveten om sådana begränsningar.

2. Motsatsparet traditionalism-modernitet i afrikansk politik tycks vara på väg att bli mindre renodlat än det var under perioden omedelbart efter självständigheten. Detta har bl.a. att göra med afrikanernas sökande efter egna politiska former, deras strävan mot »positiv neutralism» om man så vill.

3. Trots den nämnda tendensen finns det ändå ganska tydliga skillnader mellan olika politiska regimer i Afrika. Hur man än bär sig åt för att klassificera, tycks det vara omöjligt att förbigå den grundläggande distinktionen mellan vad Hydén kallar »mobiliserings-» och »sammanjämningsregimer». Terminologin är mindre viktig än det som döljs bakom etiketterna. Ungefär samma kategorier brukar avses med sådana termer som »massparti-» och »elitpartisystem» eller »revolutionära» och »pragmatiska» (»moderata») regimer, etc. Distinktionen tar sikte både på ideologiska, utrikespolitiska, organisatoriska, socialpolitiska och ekonomiskt politiska variabler. Dessa är alla tydligt korrelerade med varandra, även om de inte blandas i exakt lika proportioner överallt. I botten ligger antagligen den ideologiska skillnaden mellan de länder som, för att använda Hydéns ord, »utmanat hela den existerande världsekonomens struktur och maktbalansen i

världen idag» och de moderata som »accepterat den fattiges lott», dvs. att anpassa sig till de rådande ekonomiska och politiska styrkeförhållandena i världen. Sedan, kan man ju tillägga, är det en annan sak att de revolutionära är lika fattiga som de anpassliga, vilket gör att skillnaderna i fråga om konkreta resultat än så länge är tämligen små.

Hydén refererar också till de många forskare (Lipset, Almond, m.fl.) som har fäst vår uppmärksamhet på en viktig skillnad i historisk bakgrund mellan de länder som har utvecklat stabila, kompromissvänliga politiska system och länder som har råkat annorlunda ut. Enligt denna tanke är det av central betydelse, om de politiska systemen måste gripa sig an med många stora problem och konflikthanteringar samtidigt eller om de får chansen att möta problemen ett och ett i taget. Hydén nämner identitets-, legitimitets-, deltagande- och fördelningsproblemen.¹ Särskilt som han själv diskuterar det några sidor längre fram, kunde han ha lagt till problemet att först producera det som sedan skall fördelas, dvs. det ekonomiska utvecklingsproblemet. Det är uppenbart att de nya staterna i Afrika, som på en gång måste skapa nationell enighet av splittrade folkgrupper inom nyckfullt dragna gränser, legitimera de nya institutionerna, ge människorna en känsla av delaktighet i politiken, bygga upp en modern produktionsapparat från nolläge och sedan under uppbyggnads- och investeringsperioden (grovt räknat 1700- och 1800-talen i Europa, 1920- och 30-talen i Ryssland) möta moderna krav på social rättvisa och levnadsstandard — det är uppenbart att dessa nya stater har en svårare uppgift än t.ex. Sverige, som gradvis kunnat gripa sig an med dessa problem under en nästan tusenårig period. Det är alltså, enligt min mening, av stort värde att detta perspektiv kommer med i Hydéns framställning.

En annan sak som Hydén tar upp till diskussion är det intressanta förhållandet att så många forskare och afrikanska politiker tycks vara eniga om att *politiken*, under de betingelser som råder i Afrika, har en primär betydelse i sociala och ekonomiska utvecklingssammanhang,² att politiken alltså skulle vara en lika eller nästan lika oberoende variabel som ekonomin. Tankegången ligger oväntat nära Mao Tse-tungs subtila variant av dialektisk materialism: »Utgå från sinnlig kunskap och utveckla den aktivt till rationell kunskap. Utgå sedan från rationell kunskap och vägled aktivt den revolutionära praktiken för att förändra både den subjektiva och den objektiva världen.»³ Men frågan är om Hydén inte delvis misstolkar denna tankegång, som alltså i princip representeras både av vissa amerikanska samhällsvetare och av Mao Tse-tung, när han hävdar att den »ingalunda lysande» ekonomiska utvecklingen i mobiliseringssystemen Ghana (före 1966) och Guinea strider mot hypotesen om politikens primära roll. För det första är ju inte de revolutionära regimerna *mindre* intresserade av ekonomin än de moderata utan snarare mer, även om de dessutom aktivt intresserar sig för politisk mobilisering. För det andra går det knappast att pröva hypotesen på ett så allmänt plan. Alltför många viktiga faktorer är okontrollerade,

¹ Sid. 111.

² Sid. 35 ff.

³ Mao Tse-tung, Politiska skrifter, i urval av Bo Gustafsson (Temaserien 1967).

och Hydén påpekar också mycket riktigt, att Tanzania ger ett exempel på »hur politikens prioritetsställning med framgång använts till samhällets gagn». För det tredje är det ett felaktigt påstående att Ghanas »ekonomi försämrades hela tiden efter självständigheten».⁴ Tvärtom bibehölls en hög tillväxttakt ända fram till Nkrumahs fall, även om inflationens och den bristande betalningsbalansens problem blev allt mer svårbemästrade.⁵ Vad Guinea beträffar är det visserligen sant, att den ekonomiska tillväxttaktan varit föga lysande, men den har knappast varit sämre än genomsnittet för Afrika,⁶ medan den alltså för Ghana varit bättre. Det går med andra ord inte att klara av den empiriska prövningen av idén om politikens primärbetydelse så enkelt. Och när Hydén sedan drar slutsatsen att politiken inte kan ses som ett enkelt redskap och att därför »institutioner avsedda att främja en ekonomisk utveckling är av litet värde om de inte samtidigt understöds av utvecklingsambitioner bland folket», då faller det sig naturligt att tillägga att politikens primäruppgift i Afrika kanske just är att stimulera dessa utvecklingsambitioner bland massorna.

Till slut bara några mer eller mindre marginella frågetecken, som inte på något vis är avsedda att skyla över min respekt för Hydéns prestation att skriva en så stimulerande och användbar lärobok som »Politik och samhälle i Afrika»:

1. Med avseende på fackföreningarnas roll i politiken delar Hydén in Afrikas enpartistater i två grupper: (a) de stater där fackföreningarna är redskap i utvecklingsprocessen, och (b) de stater där de utgör en vänsterfalang. Av exemplen att döma tycks han mena att den förra gruppen huvudsakligen omfattar sammanjämningsregimer (Elfenbenskusten, Sénégal, m.fl. västafrikanska stater) och den senare mobiliseringsregimer (Guinea, Ghana, Algeriet). Men här är det nog viktigt att påpeka att fackföreningarna lika ofta fungerat som ett slags högeropposition i mobiliseringsinriktade regimer. Både Tanzania och Tunisien och delvis också Algeriet, Ghana och Guinea ger exempel på att fackföreningarna utifrån sin nyckelposition i den lilla moderna sektorn av ekonomin fört fram löne- och konsumtionskrav, som kommit i direkt konflikt med den politiska ledningens investerings- och mer generella utvecklingsambitioner.

2. Att nämna »den snäva definitionen av vad som är administrativt» som en av fyra faktorer, vilka »kan förklara det tilltagande administrativa inflytandet över politiska beslut» i Afrika,⁷ verkar inte helt logiskt.

3. Om Nasser i Egypten och eventuellt Mobutu i Kongo skall nämnas som revolutionärt inriktade afrikanska ledare med militär bakgrund,⁸ bör väl också Boumedienne i Algeriet räknas in i denna kategori, även om han numera läggs av uniformen för det mesta?

Lars Rudebeck

⁴ Sid. 41.

⁵ Se t.ex. Birger Möller, U-länder i omvälvning (Aldus 1965), sid. 212 f., och Samir Amin, Trois expériences africaines de développement: le Mali, la Guinée et le Ghana (Presses Universitaire de France 1965), sid. 187 ff.

⁶ Amin, op. cit., sid. 158 ff. och 229.

⁷ Sid. 120.

⁸ Sid. 220.

GÖRAN B. NILSSON: Självstyrelsens problematik. Undersökningar i svensk landstingshistoria 1839—1928. Akad. avh. *Studia Historica Upsaliensia* 25, 1967.

Landstingsförordningen var den rikspolitiskt viktigaste och mest omdebatterade nyheten i 1862 års kommunalförfattningspaket. Ett krav som sedan länge gjort sig gällande rönne därmed framgång. Reformen var bondevänlig, men bönderna hade ända till och med 1854 varit likgiltiga. Den hade ett demokratiserande syfte och reformivrarna riktade udden mot länsbyråkratin — länsstyrelsen. Den bidrog till att jämna vägen för en förändring av nationalrepresentationen. Som elektorskår för den övre kammaren var landstingen avsedda att utöva en rikspolitiskt betydelsefull funktion. Det gällde för lagstiftaren — regeringen — att se till att de lämpade sig för uppgiften. Det gällde också att avgränsa befogenheterna och reglera förhållandet till länsstyrelsen, så att det kungliga organets maktområde inte trädde för när. Politisering skulle förhindras bland annat genom att regeringen utsåg tingens ordförande, och utan riksdagens beslut tog den sig friheten att sätta sin förtroendeman, landshövdingen, på ordförandeposten. Landstingens beroende av länsstyrelserna var bland annat därför från början starkt. 1928 hade länsstyrelsernas inflytande begränsats till ett minimum genom en ny sjukhuslagstiftning.

Göran B. Nilsson har format den skisserade ramen och inom den sökt frågeställningar för sin avhandling. Publiceringssättet — fristående skrifter sammanlänkade och kompletterade i en särskild sammanfattning, den egentliga avhandlingen — har gjort det möjligt att famna över en för moderna historiska avhandlingar så extremt lång tidsperiod som ett sekel — visserligen knappt. Den valda formen har dock inte hindrat avhandlingen att hamna i tegelstensklassen.

Avhandlingskomplexet består, utom sammanfattningen, av följande skrifter, räknade i den ordning de tryckts:

1. Folkval och fyrkval 1863—1909. Två rösträttssystem i teori och praktik. *Scandia* 30, 96—137, 1964.
2. Landstingens »trälmärke». Kungl. Maj:ts rätt att utnämna landstingsordförande. *Scandia* 32, 314—401, 1966. (Trälmärket)
3. Länsdemokrati och länsbyråkrati 1862—1928 = del 2 i författarens *100 års landstingspolitik. Västmanlands läns landsting 1863—1963*, 245—442, 1966.
4. Demokratins pris. Bondeståndet och landstingsreformen. *StuT* 1967. 1—36.

I avhandlingen (sammanfattningen) diskuterar författaren inledningsvis konservativa och liberala attityder till länsvid kommunal självstyrelse. I samklang med tidigare forskning fastslås, att liberalismen varit den viktigaste grogrunden för landstingstanken. Dessutom konstateras att en, från 1850-talet betydelsefull, reformkonservativ riktning sedan länge verkat för skapandet av ett länens självstyrelseorgan. De konservativas strävanden hade dock inte samma antibyråkratiska och demokrativänliga underlag som liberalernas. Rent konservativa grupper var länge behårda motståndare mot allt som kunde förminska centralmaktens auktoritet.

Landstingstankens motståndare kunde i sin negativism till mitten av 1850-talet stödja sig på riksdagsböndernas uppträdande. En konservativ adelspolitiker mena-

de, att den allmänna uppfattningen bland bönderna var att »det tillhör svenska män att sköta sig hemma på sina gårdar och i sina socknar genom självvalda styrelser, och att man sedan skall hava förtroende för den styrelse, som har sig uppdraget, att styra Riket och har sina organer i landshövdingarna».

1854 vaknade dock bondeståndet. Vid en votering, som föregåtts av en lång debatt, förlorade reformvännerna med endast en röst. Debatten har tidigare inte uppmärksammats i litteraturen, men har för Nilsson varit av avgörande betydelse för förståelsen av bondeståndets agerande. Tidigare hade man mer fruktat de nya på lagor, som skulle följa med ett nytt organ, än eftersträvat en möjlighet till inflytande. Demokratins pris var för högt. Tidigare erfarenheter av länsorgan, främst hushållningssällskap, hade dessutom inte givit bönderna anledning att hoppas på något egentligt inflytande. Svåra riksdagsmotgångar under året 1854 omvände dock en stor del av bondeståndet. Författaren har visat vad nederlag i sådana frågor som skatteförenkling, stängsellagstiftning och hemmansklyvning betydde för omsvängningen. Det hade nämligen förespeglats, att landstingen skulle få beslutanderätt i dessa frågor, som hörde till riksdagens ekonomiska lagstiftning, eller åtminstone kunna fungera som remissorgan och på ett bättre sätt för bönderna än hushållningssällskapen nyligen gjort i fråga om stängsellagstiftningen. Ytterligare en sak bör enligt Nilsson ha bidragit till omsvängningen, nämligen ett senare beslut att landstingen, om de kom till stånd, skulle tilldelas en del av länens brännvinsmedel. Det rörde sig om så stora summor, att uttaxering för verksamheten knappast skulle bli nödvändig och ändå skulle landstingsmännen kunna få rese- och traktamentsersättning. — Här vill jag anmäla någon tveksamhet.

Det är tidsmässigt möjligt, att brännvinsmedlen påverkat böndernas ställningstagande men anförda argument är inte övertygande. Ett par skäl i författarens framställning talar i stället för att man i den långa debatten inte räknat med dem: en talare utgick från att ersättning för resor skulle komma att drabba skattebetalarna och han fick stå oemotsagd; norrlandsbönderna räknade inte med ersättning för sina långa resor, vilket bidrog till deras negativism.¹

Efter 1854 vanns bondeståndet definitivt för landstingstanken. I senare reformförslag kunde man med hjälp av brännvinsmedlen gå dem till mötes och då frågan slutdebatterades på riksdagen 1859/60 hade utvecklingen gått så långt till böndernas förmån, att borgarståndet började tveka. Först efter påtryckningar från pressen och inför utsikten av en representationsreform i landstingens kölvatten gav ståndet sitt ja till reformen.

Ytterligare en anmärkning bör göras i det här sammanhanget. I Demokratins pris förekommer uttrycket »kommunalanda» ofta. Bönderna ansågs sakna kommunalanda. Därom var man enligt författaren enig både på reformvänligt håll och på motståndarsidan. De förra menade dock, att andan skulle komma med reformen, medan de senare i förhållandet såg en anledning att skjuta reformen på framtiden.

I Länsdemokrati och länsbyråkrati används det förhållandet, att landshövding Cronstedt ville flytta fram det första landstingsmötet en vecka, så att det inte

¹ Demokratins pris, 18, 26 f.

skulle sammanfalla med höstmarknaden i Västerås, för att utmejsla hans politiska profil: han visade därigenom, att »han delade den gängse konservativa uppfattningen om den bristande kommunalandan i landet».²

Det är uppenbart, att innehållet i det första stycket inte stämmer överens med innehållet i det andra. Uppfattningen att kommunalanda saknas är inget oförtydligt indicium på konservatism.

Den bristande överensstämmelsen måste sättas i samband med att avhandlingens olika delar skrivits som särskilda studier och tryckts vid olika tidpunkter. Länsdemokrati och länsbyråkrati tillhör det först skrivna. Där tycks författaren inte ha nått fram till samma säkra och differentierade uppfattning i ideologiska frågor, som i Demokratins pris och i sammanfattningen. Något som kan uppfattas som en reminiscens av en tidigare osäkerhet finns dock kvar i Demokratins pris, där ett uttalande av motståndaren till representationsreformen, Carl M. Björnstjerna — således konservativ enligt traditionellt mönster — hos författaren fått en — i överensstämmelse med författarens bedömning av sambandet mellan uppfattning om kommunalanda och politisk hemvist — konservativ färgning som det saknade. Enligt författarens referat motiverade Björnstjerna ett förslag om att reseerättning till landstingsmän borde utgå, med att det »skulle bli ett lämpligt medel mot den bristande kommunalandan hos allmogen». I själva verket yttrade han: »man kan väl inte begära, att en bonde skall utan ersättning resa sina 20—30 mil».³ — Björnstjernas uttalande har blivit alltför konservativt, enligt mönstret: »den som är konservativ anser att kommunalanda saknas», därför att han hörde till det politiskt konservativa lägret.

Efter den ideologiska utredningen i sammanfattningen följer ett kapitel »Byråkrati och självstyrelse». Ordförandefrågan i Trälmärket dras här in. Författaren bidrar med studien till att nyansera regeringars politiska profil fram till 1920. Det visar sig finnas ganska god överensstämmelse mellan grad av politisk liberalism, enligt gängse uppfattning, och benägenhet att vid vakans utnämna den landstingsvalde vice ordföranden till ordförande. Undantag saknas dock ej. Så till exempel uppträdde regeringen De Geer I i det avseendet mer byråkratiskt och konservativt än regeringen Adlercreutz.

Genom att studera brev från och till civilministrar — i första hand Edvard von Krusenstjerna — har författaren i många fall kunnat kartlägga vilka bevekelsegrunder, som legat bakom en regerings utnämningspolitik. Övrigt är betydelsefullt är avslöjandet, att landshövdingar mot allmänt accepterade konstitutionella regler, under 1870- och 80-talen, varit aktivt engagerade i försök att påverka förstakammarval, stundom i samverkan med regeringen. Ordförandeskap i landsting värderades högt som plattform för sådant agerande.

Landstinget knöts från början hårt till länsstyrelsen. En rad föreskrifter gav länsstyrelsen och framför allt dess chef landshövdingen möjlighet att öva inflytande på tinget. Den regeringsklausul, som möjliggjorde att landshövdingar kunde fungera som landstingsordförande, utgjorde det kanske viktigaste bandet. Länsstyrelsens

² Demokratins pris, 8 jmf. med Länsdemokrati och länsbyråkrati, 262.

³ Demokratins pris, 27. Jfr Ad enl. not 6.

vetorätt mot landstingsbeslut var en annan viktig inskränkning i självstyrelsen. Tidigare forskning har antagit ytterligare en viktig intention hos lagstiftaren, som skulle ha förstärkt bandet länsstyrelse-landsting. Det gällde verkställandet av landstingsbeslut. Förordningens tystnad har tolkats så, att länsstyrelsen med sin förvaltningsapparat skulle bli landstingets regerings- och verkställighetsorgan. Författaren har övertygande visat att uppfattningen är ohållbar. Trots detta är jag tveksam inför en detalj i bevisföringen där maktodelningsläran återopas.

Författaren menar, att regeringen inte kunde göra länsstyrelsen till verkställighetsorgan, om den samtidigt ville ha möjlighet att sätta landshövdingen på ordförandestolen. »Den gängse maktodelningsläran» — på annan plats »allmänt accepterade» — uteslöt en sådan sammanblandning mellan beslutande och verkställande funktion.⁴

Först kan ifrågasättas om maktodelningstanken var accepterad i alla läger. Den återopades visserligen av den kommitté, som gjort upp det primära förslaget till kommunalförordningar (i det sammanhanget gällde det kommunalstyrelse i stad), men en av kommittémedlemmarna, justitieborgmästaren Stolpe, vände sig med ett typiskt konservativt grepp mot doktrinen, som »icke den tusenåriga erfarenheten utan spekulationen . . . framalstrat» och fann att »vetenskapen sedan länge förskjutit detta sitt oäkta barn».⁵

Om man bortser från att landshövdingen kunde vara ordförande i landstinget, hade han följande befogenheter: rätt att delta i landstingsmöten, att väcka förslag och att utan rösträtt delta i överläggningarna; som länsstyrelsens chef skulle han pröva landstingsbeslut — en sorts exklusiv beslutanderätt — och utöva domsrätt i vissa besvärsmål. Landshövdingen var redan så inblandad i beslutsprocessen, att det tillägget, att han yttrade sig från ordförandestolen och fick ordförandens rätt att vägra proposition på förslag, inte kunde innebära, att det *ensamt* förhindrade, att han också fick delaktighet i verkställighetsfunktioner. Maktodelningsargumentet förbleknar ännu mer om man jämför med 1862 års stadsstyrelseförordning, som tillät magistraten att fungera som stadens styrelse och överordnade verkställighetsorgan, samtidigt som besluten kunde fattas inför denna och under borgmästarens ordförandeskap; magistraten hade också prövningsrätt om än formellt av lägre dignitet än länsstyrelsens och dessutom stadgades att magistrat, där stadsfullmäktige saknades, alltid skulle förbereda ärenden.⁶

Landstingets förhållande till länsstyrelsen har undersökts i Länsdemokrati och länsbyråkrati. Det av Nilsson med rätta förkastade antagandet, att verkställande av landstingsbeslut skulle bli en länsstyrelseangelägenhet, har sin grund i en uppfattning, som ursprungligen lanserats av 1920 års kommunalförfattningssakkunniga. Från deras betänkande emanerar också en spridd och accepterad syn på utveck-

⁴ Länsdemokrati och länsbyråkrati, 251 och sammanfattningen, 13.

⁵ Remissvar ang. kommunalreformen i Civ.dep. handl. 21/3 1862: 23—24, Magistraten i Norrköping. Äv. tryckt: Om Kommunalreformen. Underdånigt utlåtande av Magistraten i Norrköping, 1861, cit. s. 7.

⁶ SFS 1862: 14, §§ 15, 19, 47. Jfr om länsstyrelsens vetorätt sådan den tycks ha uppfattats, Westerlund, U i HT 1966: 4.

lingen i förhållandet länsstyrelse-landsting. Författaren har grundligt undersökt problemet i Västmanlands län och funnit, att de sakkunnigas bild av utvecklingen är så schematisk och enhetlig, att den kan misstänkas för tendens: för de reformsinnade utredarna var det angeläget att få en kommande reform att så mycket som möjligt se ut som en kodifiering av faktiska förhållanden, framväxta genom en successiv utveckling mot större frihet för självstyrelseorganet.

Utvecklingen i Västmanland var inte så entydig. Så sent som efter rösträttsreformen 1909 hade det visat sig, att högermän, som fruktade demokratin, kunde få gott stöd i länsstyrelsen. Men i och med det slutliga demokratiska genombrottet, då regeringen definitivt politiserats, kunde högern inte längre stödja sig på regeringens organ. De konservativa hade inget annat val än att bli självstyrelsevännen. Kontinuiteten i landstingets arbete garanterades genom att det fick ett starkt förvaltningsorgan — det 1924 lagstadgade förvaltningsutskottet — med en, visserligen politiskt vald, men svåravsättlig chef med expertstatus: landstingsdirektören. — Där den länsbyråkratiska linjen tunnats ut börjar utvecklingen mot en kommunal expertbyråkrati.

Landstingen skulle bli valkorporationer för den övre kammaren i en ny riksdag. Det var en av grundtankarna i De Geers representationsförslag, men han förstod reformmotståndarnas oro för att landstingen skulle bli alltför bondedominerade och förklarade till och med, att hela reformförslaget skulle falla, om farhågorna besannades. En rad åtgärder vidtogs från regeringens sida för att leda in landstingens verksamhet i apolitiska banor och förhindra att de blev politiska klubbar för bönderna; i den belysningen bör ordförandeklausulen ses. Landstingsperspektivet har därför varit mycket fruktbart då det gällt att få nya aspekter på representationsreformens historia. Regeringens landstingspolitik leder i sammanfattningens sista kapitel över till ett studium av vad författaren med en aktuell term kallar det kommunala valsambandet. Redovisningen grundar sig huvudsakligen på scandiauppsatsen Folkval och fyrkval.

De Geer hade eftersträvat ursprungsgemenskap mellan de båda kamrarna. Senare forskning har, delvis med stöd av De Geers Minnen, hävdats, att fyrskalan alldeles omöjliggjorde någon ursprungsgemenskap. Bevisen har man sett i röstfördelningen i landet och i första kammarens sammansättning, sådan den kom att bli. Nilsson har tagit upp denna fråga från grunden och undersökt elektorskårens sammansättning vid landstingsmannaval. Elektorerna valdes efter fyrskalan. Han har därvid funnit att fyrskalan före tullstriderna på 1880-talet gav en mindre plutokratiskt sammansatt elektorskår än den lika rösträtten vid val av andrakammarelektorer. Fyrskalan påverkade således inte landstingens sammansättning i plutokratisk riktning under denna tid, och därmed inte heller första kammarens. Avgörande var valbarhetsvillkoren.

Medarbetare i jubileumsverket Samhälle och riksdag (1966) har inte tagit hänsyn till Nilssons resultat utan helt okommenterat hållit fast vid den gamla uppfattningen.

Den ursprungsgemenskap som De Geer eftersträvat fanns alltså. Nilsson antyder viktiga konsekvenser av sin upptäckt: mellan en del av första kammaren och andra

kammarens lantmannaparti bör länge ha funnits en betydelsefull politisk intresse-gemenskap, även om de sociala skillnaderna var iögonfallande.

Författarens undersökning av elektorskårerna grundar sig på två domsagor i Västmanlands län. Han är medveten om att bedömningsunderlaget är smalt men saknar anledning anta, att de regionala skillnaderna skulle vara betydande. — Ingen som är intresserad av första kammarens sammansättning kommer i fortsättningen att kunna gå förbi hans resultat, men det betyder inte att ytterligare forskning omkring denna kammares ursprung i folkdjupen är överflödig. Att politisk intresse-gemenskap var en naturlig följd av ursprungsgemenskap är en slutsats som måste anstå, tills mer handfasta belägg föreligger.

Göran B. Nilsson har i sin avhandling visat, att landstingsfrågan tangerar ett flertal rikspolitiskt centrala problem. Han har bidragit till att nyansera den klassiska tudelningen i liberala kontra konservativa vid 1800-talets mitt och utrett betydelsen av parlamentarismens och demokratins genombrott för rikspartiernas inställning till självstyrelsen. Han har lagt nya drag till regeringars politiska profil från De Geers första till Brantings första; han har rubbat grundvalar för bedömningen av första kammaren under 1870- och 80-talen, som hittills betraktats som solida. Med sitt arbete om Västmanlands läns landsting har han visat, att det är möjligt att inom det lokalhistoriska beställningsarbetets ram följa linjer av principiell betydelse, vilket ensamt höjer boken högt över mängden av likartad litteratur.

Nilsson utformar gärna sin frågeställningar med udd mot tidigare författare. Metoden hjälper honom att uppnå klarhet och stringens, men det tycks också, som om denna hans polemiska iver kan smitta av sig till oskyldiga sammanhang och spela honom spratt. Då han genom att påpeka ett förment hänvisningsfel antyder bristande noggrannhet hos en tidigare författare, drabbar anmärkningen i stället honom själv,⁷ en anmärkning som kan gälla för andra, inte alltför sällsynta men nästan alltid helt betydelselösa, sak- eller citatfel.

Avhandlingens förtjänster ligger inte endast i resultaten utan också i de lockande perspektiv, som öppnats för framtida forskning. Fakultetsopponentens vid disputationen myntade uttryck »idéträngsel» som karakteristik av avhandlingen har fog för sig. Ett imponerande antal idéer har också förts fram till djupgående undersökningar och inträngande analyser.

Uno Westerlund

Replik på recension

I Statsvetenskaplig Tidskrift 1967 s. 253 ff. har Torbjörn Vallinder haft vänligheten granska min avhandling Motororganisationer i Sverige. Det ligger i sakens natur att författare och fakultetsopponent ofta demonstrerar olika uppfattningar i prioriteringsfrågor. Eftersom Vallinder utförligt återgett de argument som jag åberopat, borde det normalt sett inte finnas någon anledning för mig att återkomma i denna fråga.

⁷ G. S. Swenssons källangivelse, som enligt Demokratins pris, 14 not 24 skulle vara felaktig, är helt korrekt, AB 2/1 1854. Nilssons 2/2 1854 bör alltså ändras.

Det finns emellertid skäl att här ifrågasätta rimligheten i Vallinders resonemang. Han tycks nämligen vara benägen att helt underkänna ett av mina huvudsyften med avhandlingen, nämligen att undersöka i vilka relationer vissa organiserade intressen stått till andra — närgränsande men delvis motsatta — intressen. Konkret uttryckt gäller det motororganisationernas relationer till andra intressen som är verksamma inom motorismen, exempelvis försäkringsföretag och oljeföretag.

I sin kritik av mitt val av undersökningsområde, dvs. i prioriteringsfrågan, hävdar Vallinder nämligen att »om man måste göra ett urval, så måste det dock vara väsentligare från statsvetenskaplig synpunkt att klarlägga relationerna till statsmakterna» (s. 257). Jag borde därför inte ha behandlat försäkringsfrågorna och drivmedelsfrågorna.

Detta kan visserligen låta bestickande. En bi-effekt av formuleringen blir dessutom att Vallinder — missvisande — ger sken av att jag underlåtit att försöka klarlägga organisationernas relationer till statsmakterna. Väsentligare är emellertid att Vallinder tycks mena att den statsvetenskapliga organisationsforskningen helst bör avstå från att försöka belysa relationer *mellan* organisationer. Statsvetaren bör hålla sig till relationerna till staten såsom exempelvis Eckstein eller möjligen till organisationernas inre politiska liv som exempelvis Garceau.¹ (Vallinders inställning till de aspekter som exempelvis Lindblad utförligt behandlat — fackförbundets relationer till dess motpart — är oklar.)² Denna Vallinders åsikt förefaller emellertid diskutabel av flera skäl. Kunskap om förhållandet till andra organisationer är ofta en förutsättning för en korrekt tolkning av en organisations påtryckningsverksamhet gentemot statsmakterna.

Vallinders andra huvudanmärkning är att jag inte i större utsträckning än som skett använt intervjumetoden, varför avhandlingen »på ett ensidigt sätt kommit att inriktas på formalia» (s. 262).

Med den negativt värdeladdade termen »formalia» avser Vallinder uppenbarligen sådana upplysningar som kan inhämtas på annat sätt än genom intervjuer. Frågan är emellertid om de efterlysta intervjuerna verkligen skulle givit kompletterande upplysningar av sådant värde att de stått i rimlig relation till arbetet med att få fram dem. Självfallet hade det kanske blivit möjligt att bättre precisera framställningen på enstaka punkter. Men en mer systematisk användning av intervjuer som metod att få fram fakta om intresseorganisationernas politiska inflytande skulle krävt en särskild undersökning. Detta har inte minst diskussionen kring Elvanders bok om intresseorganisationerna i Sverige visat.³

¹ H. Eckstein, *Pressure Group Politics. The Case of the British Medical Association*. London 1960; O. Garceau, *The Political Life of the American Medical Association*, Cambridge, Mass. 1941; jfr Vallinders inledande redogörelse för uppläggningsen av dessa arbeten.

² I. Lindblad, *Svenska Kommunalarbetsförbundet 1910—1960*, Stockholm 1960. Vallinders hänvisning till P.-E. Backs recension av Lindblads avhandling ger närmast intryck av ett avståndstagande.

³ N. Elvander, *Intresseorganisationerna i dagens Sverige*, Lund 1966 s. 15 ff.; Sak-kunnigutlåtanden rörande Lars Hiertas professur i statskunskap vid Stockholms universitet, *StatsVT* 1966 s. 527, 536 och 553.

Slutligen en detalj. Vallinder konstaterar — efter en redogörelse för huvudresultaten av undersökningen om motororganisationernas inre struktur (kapitel 3) — att dessa organisationers politiska liv »knappast är något intressant statsvetenskapligt forskningsobjekt» (s. 255). Om Vallinder endast menar att torftigheten i de svenska motororganisationernas inre politiska liv gör dem mindre väl ägnade för en case-study med anspråk på representativitet för det svenska organisationsväsendet, delar jag givetvis hans uppfattning. Men om han menar att denna torftighet innebär att statsvetenskapen helst bör avstå från att behandla ämnet, är resonemanget långt ifrån invändningsfritt. Speciellt när intresseorganisationer som stöd för sitt agerande åberopar en utbredd opinion, bör man ställa frågor om representativiteten och sålunda försöka belysa eventuella ofullkomligheter i deras inre politiska liv.

Olof Söderberg

STIFTELSEN SIAMON

utdelar årligen stipendier till forskare eller vetenskapliga skriftställare inom ämnena nationalekonomi och statskunskap. Ansökningar om stipendier med de handlingar och referenser som åberopas kan insändas senast den 10 maj 1968 till stiftelsens verkställande ledamot, advokat Per-Axel Weslien, Sergels Torg 12, Stockholm C.

